

**Міністерство освіти і науки України
Українсько-американський університет Конкордія (Україна)
Економіко-гуманітарний університет (Польща)
Журнал БЕСЛІ (США-Україна)
Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)
Німецько-українське товариство з економіки та науки (Майнц, Берлін, Бонн, Київ)
Університет Конкордія Вісконсин (США)**

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Ukrainian-American Concordia University (Ukraine)
University of Economics and Humanities (Poland)
BESLI Magazine (USA-Ukraine)
Institute of Economics of Environmental Management and
Sustainable Development of NASU
National M.P. Dragomanov Pedagogical University (Ukraine)
German-Ukrainian Society for Economics and Science (Mainz, Berlin, Bonn, Kyiv)
Concordia University Wisconsin (USA)**

**Міжнародна конференція
International Conference**

**Сталий розвиток як платформа для
євроінтеграції України
Sustainable Development as a Platform for
Ukraine's European Integration**

8 листопада 2019
November 8, 2019

УДК 330.34.014.2(477):37.014 (06)

Редакційна колегія:

Бех Володимир Павлович, д.ф.н., проф. НПУ імені М.П. Драгоманова (Україна)

Бистряков Ігор Костянтинович, д.е.н., проф. Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ (Україна);

Деніел Сем, проф. PhD in Economics, Університет Конкордія Вісконсин (США)

Дец Єжі Економіко-гуманітарний університет (Польща)

Досс Ханс Юрген, проф. Президент-засновник Німецько-українського товариства з економіки і науки DUG WW (ФРН)

Жарова Любов Валеріївна, д.е.н., Українсько-американський університет Конкордія (Україна)

Здіорук Сергій Іванович, к.ф.н., доц. Національний Інститут стратегічних досліджень при Президентові України (Україна)

Романовський Олександр Олексійович, д.е.н., проф. Українсько-американський університет Конкордія (Україна)

Слезак Михайл Економіко-гуманітарний університет (Польща)

Томас Пол проф. Українсько-американський університет Конкордія (Україна-США)

Хвесик Михайло Артемович, д.е.н., проф. Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ (Україна)

Шпари Петер, проф. PhD in Economics, Українсько-німецьке товариство з економіки та науки (ФРН)

Сталий розвиток як платформа для євроінтеграції України [Текст] : Матеріали міжнародної конференції (Київ, 8 листопада 2019 року) / за заг. ред. проф. О.О. Романовського, с.н.с. Л.В. Жарової – К.:Українсько-американський університет Конкордія, 2019 – 103 с.

Sustainable development as a Platform for Ukraine's European Integration [Text] : Materials of International conference (Kyiv, November 8, 2019) / Editors O. Romanovskyi, L. Zharova – K.: Ukrainian American Concordia University, 2019 – 103 p.

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Україно-американського університету Конкордія
Проткол № 10 від 30 жовтня 2019 р.*

У виданні представлені тези доповідей учасників міжнародної конференції « Сталий розвиток як платформа для євроінтеграції України » (8 листопада 2019 р., м. Київ), підготовлені за такими базовими напрямками: сталий розвиток як рушійна сила сучасної економіки, євроінтеграційні процеси та їх потенціал для розбудови економіки, публічне адміністрування як інструмент сталого розвитку, міжнародне співробітництво як основа партнерства задля сталого розвитку, освіта для сталого розвитку – можливості, виклики, перспективи

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, економістів

© Українсько-американський
університет Конкордія, 2019

© Автори тез доповідей, 2019

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ REPORTS MATERIALS

ЗМІСТ CONTENT

УКРАЇНСЬКА ВІЗІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ UKRAINIAN VISION OF EUROPEAN INTEGRATION ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	5
Romanovskyi O.O., Romanovska Yu. Yu., Romanovska O.O., El Makhdi M. Academic entrepreneurship in sustainable society	5
Nudelman Ye. Lifelong learning for sustainable development & how to make it work.....	9
Бистряков І. К., Клиновий Д. В. Євроінтегративне управління сталим просторовим розвитком на механізмах публічно-приватного партнерства	11
Дейнеко Л. В., Кушніренко О. М. Сталий промисловий розвиток в контексті реалізації ЦСР 2030	14
Гаврилюк Г. Сталий розвиток територій в умовах децентралізації	17
Ілларионов О. Ю. Модернізація положень Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом у сфері енергетики (на прикладі вугільної промисловості).....	18
Piankova O., Syerova L. National brand of Ukraine: from stereotype and critique to positive national branding	20
Романченко Т. Т. Територіальні диспропорції регіонів за критеріями ведення бізнесу	23
Олейніков Ю. О. Вплив валютного курсу на зовнішню торгівлю України	26
Тарасенко Д. Л., Циклаурі О. Б. Закордонний досвід екологічного оподаткування як дієвий механізм сталого розвитку	28
Amalyan N. D. Negative externalities of sustainable economy (case study of solar energy)	30
Попова О.Ю., Волкова Ю.В. Теоретичні засади формування моделі розвитку суб'єктів господарювання на засадах сталості.....	33
Волошин О. С. Адаптація українського законодавства до Європейських стандартів у сфері поводження з твердими побутовими відходами.....	35
Анісімов В.М. Проблемні аспекти інституційного забезпечення Євроінтеграційних процесів в Україні	38
СТАЛИЙ РОЗВИТОК ГРОМАД: СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT: SOCIAL AND EDUCATIONAL ASPECTS	40
Гукалова І.В. Якість життя населення в оцінці збалансованості розвитку міст України: на шляху євроінтеграційної перспективи.....	40
Pavlikha N. V., Kytsyuk I. V. The role of corporate social responsibility in achieving sustainable development goals	43
Льбич Л.М. Освітньо-кваліфікаційна асиметрія ринку праці в контексті викликів сталого розвитку	45
Chechel A. The role of local community's activity for sustainable territorial development.....	48
Dielini M.M. Social responsibility of business in solving the problem of food security	51

Острогляд О.В., Бублич І.М. Стан освіти для сталого розвитку в іноземних країнах	53
Мельникова М. В. Про особливості планування та фінансування сталого розвитку сфери життєзабезпечення міста	55
Мініна О.В., Шадюра-Никипорець Н.Т. Виявлення екологічних трендів функціонування регіону як інструмент оцінки сталості розвитку	57
Градобоєва Є.С. Енергоефективність як підґрунтя забезпечення сталого розвитку сфери житлово-комунальних послуг міста в умовах євроінтеграції	60
Kipenko V., Khilchevska I. Teaching Sustainability: Case of MSc Programme Geoglobalistics and Regional Studies	62
Патока І.В. Підходи до управління конфігурацією бізнес-екосистем для забезпечення сталого просторового розвитку на місцевому рівні.....	64
Цигура Г.О. Фізична культура і спорт як перспективний напрям освіти для сталого розвитку	67
Гаращук О.В., Куценко В.І., Топчій О.О. Освітнє середовище в контексті забезпечення сталого розвитку_(управлінський аспект).....	69
Коренева І.М. Використання авторської динамічної моделі сталого розвитку у процесі підготовки майбутніх педагогів	71
Борса В.В. Євроінтеграційні процеси, щодо захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні	74
ТЕРИТОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ TERRITORIAL ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	77
Хлобистов Є.В. Реверсні дотації як перешкода сталому розвитку об'єднаних територіальних громад.....	77
Сундук А.М., Шашула Л.О. Земельна рента як актив-важіль сталого розвитку регіонів.....	78
Овчиннікова О.Р., Бондарук О.А., Шибінський С.І. Міграція населення як загроза сталому розвитку ОТГ	81
Третяк Н.А., Сакаль О.В. Формування платформи системних взаємодій земельноресурсного та ринкового циклів сталого розвитку	84
Колмакова В. М. Методологічні особливості оцінювання втрат екосистемних послуг води із позицій сталого природогосподарювання.....	87
Senkiv M. I. Accessible tourism and sustainable development goals	89
Кузьменко М. В. Асиміляційний потенціал довкілля та сталий розвиток	92
Бичкова Ю.В. Вразливість біорізноманіття до надзвичайних екологічних ситуацій в системі реалізації Цілей сталого розвитку	93
Гавриленко Т.О. Застосування методу проектів на уроках біології в школі	95
Пархоменко В.М. Сучасний стан підготовки студентів до дослідницької роботи	97
Пархоменко І.С. Особливості методики навчальних природничих екскурсій та їх використання в сучасній освіті	98
Бойко В.В. Енергетична складова гарантування екологічної безпеки сталого розвитку України	100

УКРАЇНСЬКА ВІЗІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

UKRAINIAN VISION OF EUROPEAN INTEGRATION ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

УДК 331.52 : 37.072

JEL A 20, L26

ACADEMIC ENTREPRENEURSHIP IN SUSTAINABLE SOCIETY

Romanovskyi O.O.,

Dr. of Sci. (Economics)

Romanovska Yu. Yu.,

PhD (Philology)

Romanovska O.O.,

PhD (Pedagogy)

El Makhdi M.,

Master of Innovation Management

Ukrainian American Concordia University, Ukraine

One of the main conditions for the sustainable development of society is the presence in it of an active scientific, research, engineering, technical and entrepreneurial potential. Academic or university entrepreneurship brings together all of this potential.

As a result of our many years study, analysis and research, deep familiarization and critical understanding of the results of researches carried out by experts in the field of academic (university) entrepreneurship, the theory and practice of entrepreneurial activity of the leading universities in the world, we can draw the following conclusions:

1. In the conditions of becoming Ukraine a sustainable development civilized intellectual knowledge society, it is the entrepreneurial activity of all subjects of the higher education system that promotes the efficiency and economic sustainability of higher education institutions, becomes the basis of innovative development of both education and the national economy as a whole. Academic or university entrepreneurial activity in the field of education and science based on the optimal combination of mechanisms of state regulation and active entrepreneurship, carried out on the basis of capitalization and commercialization of knowledge, is a major factor in the innovative development of higher education.

We think that organizational and methodological foundations of innovative development of higher education are: state policy in the field of innovation development of national economic sectors; state, regional and local legislative acts and regulatory normative documents on the need to reform the higher education system and entrepreneurship development (as a component of all four sectors of the country's economy); development and implementation of innovative models of entrepreneurship, including university (academic) entrepreneurship and granting the rights of universities and research institutes to commercialize the results of R&D performed at the expense of budget financing; financial and tax incentives for the development of university (academic) entrepreneurship; definition of directions of development of universities and their tasks in the socio-economic development of country, regions and local communities; organizational and methodological decisions of university owners and staff regarding participation in academic business activity; the influence of social factors. Combining the activities of

universities and scientific institutions of the NAS of Ukraine, sectoral research institutes and scientific laboratories on the basis of merging into educational and scientific-industrial complexes (techno parks) with the formation of scientific-industrial techno poles are necessary.

The conceptual foundations of innovative development of higher education are: H. Etzkowitz's concept of innovative development of society by the "triple helix" model, which is successfully used in many developed countries (USA, UK, Canada, Australia, Japan, Germany, Sweden and many other of the EU countries) and in the developing world (China, Russia, Brazil, some other South American countries, etc.); B. Clark's transformational concept on converting conventional universities into innovative universities, focused on in-house entrepreneurial activities ("business universities"), which has been validated in higher education systems in many countries in different continents (North and South America, the United States of America, Western Europe, Japan, Africa).

2. According to the authors opinion, the main directions of innovative development of higher education are: formation of "entrepreneurial mentality" in Ukrainian society through active promotion of entrepreneurial activity as a mechanism of self-realization of a person and creation of new jobs; state support of all types of entrepreneurship as the main factor of economic growth of the state; the strengthening of economic and entrepreneurial education, teaching the basics of economic knowledge and entrepreneurship, vocational training and course training, practical entrepreneurship during the whole life; widespread implementation, with the state support of innovative "academic (or university) entrepreneurship", intellectual entrepreneurship; creation of legislative and regulatory acts to stimulate invention, development of R&D; implementation and commercialization of the results of scientific and technical activities; granting broad (full) autonomy to universities of all types and forms of ownership; strengthening the role of the "science" of research universities; integration of university science with academic and sectoral science, for example, on the conditions of merging or association of universities with academic and sectoral research institutes, laboratories, etc. with the aim of forming educational and scientific associations, scientific parks and techno parks with the prospect of further cooperation with industry (business) and creation of techno-policies and educational-scientific-industrial entities (associations, science towns, regional innovative educational-scientific-industrial complexes). It is necessary and very important for society: the establishment and development of incubators, spin-offs and start-ups with venture capital; strengthening the role of the state in supporting the triad of the University – Business – Government, where the university is the nucleus of innovative activity, and each of the three institutions, in addition to its traditional functions, partly begins to fulfill the functions of others: the establishment of independent institutions for licensing and accreditation of higher education institutions; the creating new forms of budget financing for higher education and research, granting funds (grants) and public procurement solely on a competitive basis with the involvement of members of the public and the media.

3. The authors suggest that prerequisites for innovative changes in higher education are: effective university entrepreneurship, as a major factor in innovative transformations in the educational and scientific activities of society, as well as public entrepreneurial mentality and national recognition of the role of universities in the economic, scientific and technical and social development of country; favorable legislation to support academic entrepreneurship and commercialization of R&D results; the willingness (orientation) and readiness of the teams of research and other types of universities to academic entrepreneurship; the presence of entrepreneurship leaders and employees of the university, the necessary entrepreneurial traits of character, knowledge and skills in the field of entrepreneurship; the existence of supply and demand markets in the field of academic (educational, scientific and engineering); the presence at the university of the necessary transformational conditions (according to B. Clark), innovation policy and innovation relations, as well as corporate entrepreneurial culture; cooperation of universities with industry and business with the effective support of governments; economic efficiency of university

(academic) entrepreneurship; availability of diversified sources of financial revenues to the HEI budget; endowment institute; commercialization of R&D results, transfer of new and introduction of newest technologies, creation of spin-offs and start-ups of companies (small enterprises) with the direct participation of employees, students and graduates of universities.

4. The main task of innovative development of higher education should be considered to create a knowledge society with an innovation-oriented type of economy of Ukraine as a result of a direct purposeful state-directed management of innovative organizational-economic, scientific-educational and engineering-technological activity in the country. The main tasks of innovative academic (university) entrepreneurship are: production and capitalization of new knowledge; quality implementation of R&D with further effective commercialization of the results; widespread dissemination (transfer) of new knowledge, R&D results and advanced technologies; development of innovation activities of universities; development, implementation of concepts and implementation of methods, technologies and techniques of innovative economic and social development of local communities, regions, country; contribution to national economic growth, national GDP and the competitiveness of countries' economies; development and distribution of a new type of entrepreneurial activity in the intellectual sphere – academic entrepreneurship in universities; promoting effective entrepreneurship education and its development; promotion of financial self-sufficiency and independence of higher education institutions, raising the level of material support of teaching staff and other employees of higher education institutions.

5. We think that for Ukraine it is advisable to consider as ways of further innovative development of the sphere of higher education and innovative university (academic) entrepreneurship: introduction of the institute of innovative university (academic) entrepreneurship; development of a sector focused on academic entrepreneurship of profitable and non-profit (exclusively educational liberal arts) universities with the participation of private capital; development of an endowment institute for financial support of leading research institutions of entrepreneurship; provision at the legislative level of full autonomy of higher education institutions for independent choice of development strategies, areas of statutory activity and achievement of financial independence; implementation of the institute of state (budgetary) and private (independent) project financing in the field of higher education; organization of state support of cooperation between universities and industry.

6. The concept of "university entrepreneurship" ("academic capitalism") is an activity in the field of education and science based on the optimal combination of mechanisms of state regulation and active entrepreneurship, which is carried out on the basis of capitalization and commercialization of knowledge and extends the possibilities of entrepreneurial activity by various entities academic community (institution, faculty, unit, teacher).

7. The economically developed countries of the world, first of all – the USA, are characterized by consistent state support of university (academic) entrepreneurship. For example, since the early 1980s, the United States has pursued policies aimed at intensifying technology transfer and developing small technology businesses. This is evidenced by the validity of the laws of this country regarding the motivation and support of innovative entrepreneurship in universities and research institutions in the implementation of research and technology transfer on a commercial basis.

8. Overseas experience of university entrepreneurship shows that the economically developed countries involved in academic (university) entrepreneurship fulfill important socio-economic functions in their countries: search, formation and dissemination of new knowledge (basic and applied scientific research); dissemination of the latest technologies for industry (business) and social needs; training highly skilled personnel and increasing the nation's human capital and intelligence; preservation of the academic identity of universities and national cultural heritage; promoting and supporting entrepreneurship training for the national economy; development of entrepreneurship as a factor of local, regional and national economic growth, solving problems of self-realization of citizens and their employment, confronting

financial crises; formation of social networks; preserving the environment. The influence of entrepreneurship, entrepreneurship education and business universities on the national economic growth of regions and countries as a whole is certainly a proven fact. In this respect, business universities have an important mission to train entrepreneurs and create an entrepreneurial mindset in today's society;

9. To further innovate higher education and accelerate Ukraine's socio-economic development, it should be useful to use positive US experience in supporting university entrepreneurship, effective commercialization of R&D results, technology transfer, expanding and improving the effectiveness of innovative entrepreneurial universities. Ukrainian universities can receive additional financial income through the effective use of web technologies, distance learning and the organization of various forms of distance education.

Important for further innovative development is such a state policy that at the legislative level consolidates and supports the material interest of all involved in scientific development and implementation of R&D results, broad commercialization of R&D results, design and development, accelerate the transfer of technologies to their own technology import. To increase the efficiency of commercialization of R&D results in Ukraine, state legislative support for patent-licensed activities and technology transfer of domestic universities and research institutes (institutions), the formation of specialized nationwide and industry organizations for technology transfer, enhancement of motivation for improving the motivation of science and technology development are required. Technologies, inventions, patenting and licensing of R&D relevant to the national economy.

10. A powerful catalyst for ensuring the innovative development of the higher education system is the implementation of the "triple helix" concept, which envisages the development of relations between the state, business and universities and its creative application in the context of Ukrainian realities. It is of utmost importance for the national economy to expand the functions of the main subjects of the triad, while it is advisable to preserve and to strengthen the role of the National Academy of Sciences, other academic institutions in the economic, social and innovative development of our country.

11. The architectures and concepts of various models of modern innovative business universities are developed by authors for the design of educational, research and other business-oriented institutions and institutions of any type. The modified model of infrastructure for development and support of innovative projects in research-business-oriented universities is intended for use in the innovative entrepreneurial activity of universities. Models of structures of formalized indicators of expected new (current annual) economic effect and long-term (in several years) economic effect of the results of innovative development of higher education and science are intended for planning, calculation and evaluation of social, scientific and technical and economic effect indicators.

12. For the systematic identification, analysis and formation of a complex of scientific-theoretical foundations, methodology and organization of innovative activity in the field of higher education and science, it is advisable the further development of a new scientific direction of science – innovation of higher education, proposed by authors. For further exploration, the following are offered: a detailed study of the features of the "triple helix" concept for use in national contexts; analysis of the effectiveness of innovation development of higher education; ways of introducing university (academic) entrepreneurship in Ukraine. It is also advisable to search for and implement effective management and organizational measures and economic mechanisms to increase the financial interest of scientists, educators and design engineers in the development and rapid introduction of new technologies, copyright protection and ensuring that inventors and developers of royal products and services and royalties legally owned by them.

LIFELONG LEARNING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT & HOW TO MAKE IT WORK

Nudelman Ye.

Master of Administrative Management
Independent Expert in Education, 21st Century Skills Trainer

Education is not something you can finish. That is a core idea that lies in the very heart of Lifelong Learning (LLL) concept. The shift from *education* to *learning* was first described in the Faure Report “Learning to Be: The World of Education Tomorrow” published by UNESCO back in 1972. The report introduced LLL as a principle aimed at human development and at preparing learners to respond to current and future needs. Four decades later LLL is no longer a lifestyle or a choice, but has turned into crucial means of survival.

Let us take a closer look at the actual meaning of LLL, analyze some specified implications on how to make LLL happen and what policy initiatives need to be put in place to actually make LLL not only a trendy slogan but a reality.

LLL is rooted in the integration of learning and living, covering learning activities for people of all ages (children, young people, adults and elderly, girls and boys, men and women, etc.) in all life-wide contexts (i.e. family, school, community, workplace) and through a variety of modalities (formal, non-formal and informal) which together meet a wide range of learning needs and demands.¹

The importance of LLL can hardly be overestimated especially here and now – in the middle of a VUCA-world where change is the only constant. The fundamental level of knowledge becomes a new form of currency, while education is the new oil. The ability to identify and quickly acquire the skills necessary for future jobs is likely to be the only competitive advantage left. The amount of time spent on education daily increases significantly making learning things the main activity of the day. As strangeness becomes the new normal, your past experiences, as well as the past experiences of the whole of humanity, will become less reliable guides.²

In the 21st century no one can afford stability. There is a slim chance to have your feet on the ground when the ground is now a jogging track in its fastest mode. If you are not ready to give up your stable identity, job or outlook, you are at risk of being left behind in no time. Since life expectancy continues to rise, you will certainly benefit from the ability to study and reinvent yourself over and over again to remain competitive both economically and socially.

Since 2015 there has been a renewed emphasis on the concept of LLL, due to the adoption of Sustainable Development (SD) Agenda and 17 Sustainable Development Goals (SDGs). The Agenda views education and LLL as essential to the realization of the majority of SDGs, not only SDG#4 which is specifically devoted to Quality Education. Any measures to ensure SD will be useless, unless the task of “a new holistic person” formation is solved on a massive scale. The goal is the new mindful society with a noospheric worldview, new values and belief systems, so the central role here belongs to education, while LLL becomes a driving force.

During UN Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro (1992), which was attended by the heads of most states and governments of the world, one of the most important documents of our time – known as “Agenda 21” – was adopted. In Chapter 36 of the document (“Education and awareness for SD”), education is described as the foundation of SD, whereas the integration of SD elements into the learning system is defined as the most important step towards SD.³

¹ UIL | UNESCO Institute for Lifelong Learning. (n.d.). Retrieved October 30, 2019, from <http://uil.unesco.org/>

² Noah Harari, Y. N. (2018). *21 Lessons for the 21st Century* (Rev. ed.). New York: Spiegel & Grau.

³ Sustainable Development Knowledge Platform. (n.d.). Retrieved October 30, 2019, from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

The implications of the new perspective on education for SD in many countries involves a significant rethinking of formal education systems. Traditionally, the purpose of education was mainly the transfer of existing knowledge, skills and values. It can no longer be considered acceptable or able to meet the needs of modern society and production. Education is now seen as a lifelong process that must not only be adjusted, but also changed and transformed. In other words, *education for life* is being replaced with *education through life*.

Some of the main specific differences between the *20th Century Education* and the *21st Century Lifelong Learning* are analyzed below.¹

<i>Indicators</i>	<i>20th Century Education</i>	<i>21st Century Lifelong Learning</i>
Objectives	Education sets narrow academic objectives and targets and works to achieve these in the present.	The concept of LLL not only works to achieve present targets but also to impact future long term values and attitudes to learning.
Evaluation & Assessment	Knowledge is assessed on memorization of facts with fail/pass philosophy.	The examinations are done as stocktaking part of the personal learning process and individual progress.
Role of a Teacher	Teacher has a role of passer of information through didactic teaching methods using chalk, talk and paper exercises.	Teacher has a role of developer of learning skills using motivational power of the individualized learning programs together with opportunities of ICT and multimedia.
Curriculum	The curriculum is based on discrete subjects.	The curriculum is based on skills and knowledge, the enhancement of self-esteem and the acceptance of lifelong values.

The major paradigm shift that has to happen is moving from the input orientation that is focusing on the content and acquiring knowledge toward the outcome orientation. Any content is absolute: you learn it and ten years later it appears to be outdated. It is true for most branches and sectors where change is so fast and dramatic that it gets more and more important to build up your competences in order to adapt to these changes, to be prepared for them. It is not knowledge but competencies that are required for future tasks, as well as future jobs.

Those competences are also known as *life skills*, *world skills*, *21st century skills*, the list of which varies depending on different existing frameworks, such as, for instance, UNESCO Four Pillars of Education, ATC21s (Assessment and Teaching of 21st century skills headquartered at the University of Melbourne), OECD concept of Better Policies for Better Lives, Partnership 21, etc.

The summary of the most general 21st century skills for LLL is very well demonstrated in the picture below.²

The main challenge of today is that LLL requires the focus reorientation from providing knowledge to studying problems and finding possible solutions. The traditional emphasis on teaching certain subjects should partially remain in future education, but at the same time, it is necessary to explore new opportunities for many-sided interdisciplinary analysis of real-life situations. All of this can affect curricula structure and teaching methods, both in formal and informal education system, where personal motivation, critical thinking and the ability to learn become the main priorities.

¹ Terziev, V. (2019). Lifelong Learning: The New Educational Paradigm for Sustainable Development. Presented at the INTCESS-2019 | 6th International Conference on Education and Social Sciences, Dubai, UAE. Retrieved from <http://iceass.org/>

² Hwang, D. J. (2019). Ecosystem of Lifelong Learning in the Context of Industrial Revolution 4.0. Presented at the 2019 Moscow International Education Fair, Moscow, Russian Federation. Retrieved from <http://conf.dpofa.ru/>

Category	Descriptions of skills	
Cognitive competence	Cognitive process and strategies	Critical thinking, problem solving, analysis, reasoning/augmentation, interpretation, decision making, adaptive learning, executive functions
	Knowledge	Information literacy, ICT literacy, media literacy, oral and written communication, active listening, Social Networking Software, AI, Machine learning, Data Science
	Creativity	Creativity, innovation
Intra-personal competence	Intellectual openness	Flexibility, adaptability, artistic and cultural appreciation, personal and social responsibility, appreciation for diversity, continuous learning, intellectual interest and curiosity
	Work/Ethic/Conscientiousness	Initiative, self-direction, self-reflection, responsibility, perseverance, productivity, metacognitive skills, career orientation professionalism/ethics, integrity, citizenship
	Positive Core Self evaluation	Self-monitoring, self-evaluation, and self-reinforcement, Physical and psychological health
	Teamwork and collaboration	Communication, collaboration, cooperation, coordination, inter-personal skills, empathy/perspective taking, trust, service orientation, conflict resolution, negotiation
Meta skills	Leadership	Leadership, responsibility, assertive communication, self-presentation, social influence with others
		<ul style="list-style-type: none"> • Meta-learning skills or the ability to make informed judgments about their learning and performance levels and that of their peers • Metacognitive skills, or self-awareness, self-regulation and their application • Meta-work skills, or higher-order evaluation skills needed to identify and capitalize on learning opportunities throughout their careers.

Thus, some examples of the crucial actions that must be taken today to make LLL work to its fullest potential include:

- 1) ensuring universal continuous access to education in order to obtain and update the skills necessary for inclusion in the information society;
- 2) developing new teaching methodologies for life-long and life-wide education systems using learner-centered educational technologies when a student stops being a passive consumer of information whereas a teacher also transforms their exclusive role of information transmitter – instead, they should act together;
- 3) bringing educational opportunities closer to home by using ICT and creating a network of training and consulting centers;
- 4) training teachers in the many uses of technology as learning tools;
- 5) taking the notion of failure out of the system and replacing it with the strategies for developing a growth mindset and improving learner’s self-esteem;
- 6) incorporating a great deal of personal skills development into the curriculum.

According to John Dewey, any current development must create conditions for further development. Thus, the main purpose of education in general is the formation of a personality with a so-called “developmental reflex” i.e. a personality striving for continuous self-development and absolutely capable of it. Therefore, education systems should be transformed into LLL systems that will be able to provide and ensure sustainable development of an individual personality, and, as a result, sustainable development of humanity as a whole.

УДК 330.15 : 332.142.4(477)
JEL Q 01, Q 56, R 58

ЄВРОІНТЕГРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ ПРОСТОРОВИМ РОЗВИТКОМ НА МЕХАНІЗМАХ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Бистряков І. К.,
д.е.н., проф.,
Клиновий Д. В.,
к.е.н., с.н.с., доц.

Державна установа "Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України"

Інноваційна парадигма сталого просторового розвитку базується на концепті запровадження євроорієнтованих форм і механізмів публічно-приватного партнерства (ППП) у систему управління сталим просторовим України і передбачає запровадження інтегрованого платформного

управління сталим просторовим розвитком через публічно-приватні форми ефективного використання природно-ресурсних активів у європейських форматах контрактного співробітництва й спільної діяльності публічної влади та бізнесу, спрямованого на комплексне вирішення соціо-еколого-економічних проблем розвитку територій та підвищення добробуту громадян.

При цьому сам концепт реалізації форм і механізмів ППП в Україні передбачає перехід від централізованого управління природними ресурсами як окремими «сферами природокористування» до проектно-процесного інтегративного децентралізованого управління діяльністю територіальних природно-господарських комплексів як бізнес-екосистем. При цьому, муніципалітет ОТГ має стати інституціональним центром з використання природних активів як організатор і учасник публічно-приватних взаємодій на засадах платформної моделі господарювання через впровадження принципів управління природними ресурсами за участі місцевих громад. Триєдиний концепт управління сталим розвитком просторових утворень включає в себе найрізноманітніші формати публічно-приватного партнерства, децентралізацію управління природокористуванням та платформний підхід до організації економічних відносин, пов'язаний із більш загальною концепцією структурного управління господарськими відносинами.

Базу для даного концепту склала парадигма еколого-економічної політики європейського просторового розвитку, що орієнтується на децентралізацію та розширення прав громад в управлінні розвитком територій, принципові підходи та найновітніші економічні моделі, що пов'язуються із загальним концептом «зеленої економіки» та інтегративне управління простором життєдіяльності через комунікативні платформи.

Публічно-приватне партнерство надає усім учасникам різноманітні переваги, серед яких найважливішими для держави є зростання ефектів від використання публічних активів, для бізнесу – відкриття доступу до нових активів і ринків, а для громад – отримання якісного продукту та вирішення нагальних проблем соціально-економічного розвитку. Позитивним для всіх сторін є організація можливостей для населення щодо відкриття на базі місцевої ресурсної бази власної справи та суттєва активізація місцевої і регіональної економіки. Аналіз зарубіжного та національного досвіду ППП показав, що воно являє собою ефективну форму співпраці між державними органами, громадами та сферою бізнесу, яка має за мету забезпечити фінансування, будівництво, оновлення, управління або підтримку інфраструктури чи надання послуг. Основними моделями ППП, розповсюдженими в світі є такі, як концесійна; операторська; договірна; лізинг; коопераційна тощо. Ознаками ППП є тривалий термін відносин державного і приватного секторів; фінансування проекту ППП за рахунок приватного сектору, паритетний розподіл ризиків між партнерами. За умов ефективного застосування, співпраця влади, бізнесу і громад породжує формування територіальної економіки як бізнес-екосистеми, тобто квазі-екосистеми, де враховані, збалансовані та реалізовані інтереси усіх учасників господарських відносин, включаючи органи публічного управління, бізнесу та населення, а бізнес-структура стає високоефективним посередником і учасником в реалізації інтересів громад у публічній політиці органів державної влади і місцевого самоврядування.

Для ефективного запровадження ППП в систему управління сталим просторовим розвитком варто застосовувати бізнес-екосистемний платформний підхід. В його рамках домінантами є інтегроване структурне управління активами на основі інтегративних платформ реалізації інтересів економічних агентів, зустрічно-корпоративне управління розвитком територіальних утворень як "зверху" так і "знизу", мережева колаборація влади, бізнесу і населення, проективне управління діяльністю, а також публічно-приватне партнерство на основі контрактних форм співпраці або спільної діяльності. Полегшити взаємодію влади і бізнесу має створення інформаційно-технологічних платформ взаємодії влади і бізнесу на бізнес-екосистемних засадах. Платформна економіка заснована на новому принципі господарювання, що здійснюється в результаті взаємодії інтегрованих платформ та бізнесу як єдиних екосистем. Базою для її розвитку є створені на корпоративній основі технологічні мережеві платформи, які дають можливість різним учасникам бізнес-процесів самим створювати нові продукти й послуги й обмінюватися спільно створеними цінностями.

Функціонально структура, інструменти та механізми платформи управління сталим

просторовим розвитком з використанням ППП: по-перше: забезпечуватимуть реалізацію складових загального права власності на ресурси для перетворення їх на активи, чим гарантується отримання доходів партнерами та їх мотивування до господарської діяльності; по-друге: забезпечуватимуть інституціоналізацію виробничих відносин в природно-господарській сфері, за рахунок чого створюватиметься економіко-правова основа природно-господарських відносин. Також, по-третє, платформа має забезпечувати просторову організацію публічно-приватних взаємодій, перш за все в якості фізичних майданчиків для забезпечення організаційної спільної діяльності влади і бізнесу, яким, зокрема, може стати агенція (офіс) ППП, як варіант – запровадження у структурах публічного управління окремих структурних підрозділів, відповідальних за публічно-приватні відносини; по-четверте, платформа має залучати інвестиційний капітал в сферу використання територіальних активів через механізми угод публічно-приватної співпраці, чим забезпечуватиметься реалізація участі інвесторів та інших учасників в експлуатації природних активів. По-п'яте: платформа повинна забезпечувати відносини розподілу, а саме – бюджетний процес через фіскальні механізми вилучення доходів з особливим наголосом на природній ренті, поділ доходів, розрахунки учасників, функціонування фондового ринку, чим забезпечуватиметься максимізація вартості бізнес-екосистеми та чистого добробуту усіх учасників економічного процесу. По-шосте: важливою функцією платформи має стати формування та використання екологічної інформації з метою забезпечення екологічного природокористування, належного стягнення екологічних податків та відплатно-компенсаційних платежів, виявлення порушників; прийняття фінансових рішень тощо, чим забезпечується еколого-орієнтовне використання природно-ресурсної бази розвитку територій та сталість розвитку територіальних утворень.

Концептуальна структурна модель євроінтегративного механізму управління сталим просторовим розвитком побудована на принципах платформної організації природокористування, управління природними ресурсами з участю місцевих громад, належного врядування та публічно-приватного партнерства і включатиме в себе як механізми прямого впливу шляхом фінансування та стимулювання діяльності, включаючи реалізацію проектів сталого розвитку, так і механізми опосередкованого впливу на кшталт запровадження селективних режимів та пільгового заохочення інвесторів до консолідованого фінансування таких проектів. В рамках фінансування природокористування, на платформі взаємодії влади, бізнесу і громад передбачається використання різноманітних інструментів публічно-приватного партнерства, економічних інструментів платного природокористування, фінансових інструментів фондового ринку, включаючи акції, облігації та похідні цінні папери, пули активів тощо, інструментарій консолідованого фінансування проектів сталого розвитку територій, організаційно-управлінський інструментарій корпоративного управління територіальним розвитком та інституціонального інвестування у сталий розвиток територій через фінансові установи зі спеціальними правами запозичення та фонди публічно-приватного партнерства.

Задля успіху ППП, базовим підходом до його здійснення має стати проектний. Проектне забезпечення процесу управління сталим просторовим розвитком передбачається здійснювати через інформаційно-комунікаційну платформу взаємодії влади, бізнесу і населення територіальної бізнес-екосистеми (проведення конкурсів проектів, обговорення, пошук інвестиційних ресурсів тощо), при цьому інституціоналізація публічно-приватних відносин може бути реалізована через кластерно-корпоративну структуру управління природними активами громади, участь у якій забезпечуватиме ефективну реалізацію проектів сталого розвитку територіального утворення.

Основними механізмами підтримки проектів ППП у сфері сталого розвитку є гарантування інвестицій, субсидювання та кредитування через бюджетні, цільові фонди. На перспективу актуальним завданням є створення на муніципальному та регіональному рівнях фондів підтримки розвитку публічно-приватного партнерства, які управлятимуться незалежною професійною компанією з управління активами фонду. Цільовою функцією такого фонду має стати, серед іншого, структурування та сек'юритизація активів з цінних паперів доходних інвестиційних проектів для інвесторів, а також самостійне фінансування проектів публічно-приватного партнерства капіталом фонду. Організаційно-економічне та фінансове забезпечення реалізації

проектів ППП орієнтує на принципи відповідальності, альтернативності, координації та синергії зусиль влади і бізнесу, використання сучасного інструментарію фінансово-економічного механізму капіталізації природних ресурсів та перетворення їх на повноцінні активи територіальних громад, що може бути реалізовано через бюджетні, фіскальні, договірні, дивестиційні інструменти, механізми спільного фінансування з використанням коштів бізнес-структур, фондів та кредитних програм, емісії цінних паперів та бюджетного фінансування.

В сукупності система механізмів реалізації моделі ППП у забезпеченні сталого просторового розвитку включає в себе комплекс організаційних та фінансово-економічних механізмів капіталізації природних ресурсів у платформному середовищі, що забезпечують імплементацію інноваційних засобів господарювання через розширення прав громад, квазіприватизаційні процеси у природокористуванні і делеговане управління природними активами територій бізнес-структурами на корпоративній основі та передбачає поступовий розвиток публічно-приватних відносин від контрактних їх форматів до спільної діяльності влади і бізнесу в проектах сталого розвитку, створення платформ взаємодії влади, бізнесу і населення, розвиток дивестиційного процесу та формування фондів публічно-приватного партнерства і розбудову системи сталих фінансів.

У цілому, механізм реалізації моделі публічно-приватного партнерства в управлінні природними ресурсами територій складається із процесної та інструментальної складових і забезпечуватиме, відповідно, такі процеси, як ідентифікація прав власності (володіння, користування, розпорядження) на природні ресурси, капіталізацію їх у виробництві товарів і послуг та відокремлене довірче корпоративне управління, за рахунок чого місцеві природні ресурси територіальної громади перетворюватимуться на повноцінні природні активи територіальної бізнес-екосистеми. У рамках інструментальної складової механізму використовуватимуться різноманітні публічно-приватні форми управління сталим розвитком, включаючи як контрактні формати, так і спільне підприємництво бізнесу й влади.

На перспективу концептуальна модель інституціоналізації інформаційно-комунікативного простору сталого розвитку на регіональному рівні передбачає створення сервісних центрів просторового управління та мереж зв'язку між ними для перманентного моніторингу результатів сталого просторового розвитку громад і регіонів, узагальнення, аналізу та резервування відповідної службової інформації та паспортизації територій за факторами результативності публічно-приватних відносин і управління сталим просторовим розвитком держави.

УДК 334.4

JEL Q01 O14

СТАЛИЙ ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦСР 2030

Дейнеко Л. В.

д.е.н., проф., зав. відділом промислової політики

Кушніренко О. М.

к.е.н., доц., ст. наук. співр.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»

Усвідомлення людством того, що промисловий розвиток є одним із значущих рушійних факторів досягнення процвітання і добробуту відбулося зовсім недавно. І хоча в світі не має жодної країни яка б досягла високого рівня економічного і соціального розвитку уникнувши індустріальних трансформацій, ці зміни супроводжувались негативними екологічними наслідками та зростанням соціальної нерівності. Тому в основоположній Лімській декларації ЮНІДО від 2 грудня 2013 р. було закріплено поняття всеохоплюючого сталого промислового розвитку (ISID) і зазначалась необхідність використовувати повною мірою потенціал промисловості для довгострокового і сталого розвитку людства. Згідно цього документу екологічна безпека і соціальна інклюзія ISID забезпечується завдяки дотриманню наступних принципів:

1. Всі верстви суспільства у всіх країнах отримують переваги від промислового зростання, оскільки промисловість створює багатство, необхідне для вирішення критичних соціальних та гуманітарних потреб;

2. Кожна країна здатна досягти більш високого рівня індустріалізації у своїх економіках та отримує вигоду від глобалізації ринків промислових товарів та послуг.

3. Досягнення економічного та соціального прогресу відбувається разом з досягненням екологічної стійкості.

4. Унікальні знання та ресурси всіх учасників поєднуються для досягнення максимального впливу ISID на розвиток¹.

На 70-й Сесії Генеральної Асамблеї ООН були визначені Цілі сталого розвитку людства до 2030 р., однією з яких є збереження планети від деградації, в тому числі шляхом впровадження раціональних моделей споживання та виробництва, раціонального використання природних ресурсів та здійснення невідкладних заходів в зв'язку зі зміною клімату для того, щоб планета могла забезпечити задоволення потреб сучасного та майбутнього покоління людей. Важливу роль в цьому відіграє промислове виробництво як один із ключових способів забезпечення життєдіяльності людини, що одночасно провадить вплив на оточуюче середовище. Якщо раніше в Цілях розвитку тисячоліття роль промислового розвитку не була врахована в достатній мірі, то саме на цій Сесії Генасамблеї ООН всеохоплюючий і сталий промисловий розвиток був закріплений в порядку денному довгострокового розвитку в якості однієї з цілей сталого розвитку на період після 2015 року.

Тісний взаємозв'язок між сталим промисловим розвитком та сталим розвитком суспільства як збалансованих послідовних змін в економічному, соціальному та природному середовищі має призвести до прогресу суспільства та збереження біосфери. Це означає, що промисловий розвиток повинен бути узгодженим з екологічними законами, де виробничі процеси органічно вписуються в біосферні цикли з одночасним досягненням синергетичних ефектів соціального розвитку: ліквідація бідності, забезпечення рівномірного розподілу доходів, розвиток людського потенціалу, підвищення якості життя, зберігання природних благ для наступних поколінь. Отже, досягнення однієї цілі сталого розвитку суспільства сприяє реалізації інших глобальних ЦСР 2030 (рис. 1).

В ключових документах Європейської комісії також відзначається необхідність вимагає підходу до сталого розвитку, заохочується посилення взаємозв'язку між екологічною та промисловою політикою і підвищує роль бізнесу і промисловості в досягненні сталого розвитку². Підписання Угоди про Асоціацію між Україною та Євросоюзом у 2014 р. та взяття Україною зобов'язань щодо поступового впровадження енергетичних та екологічних стандартів ЄС сприяє активізації всеохоплюючій сталій модернізації промислового виробництва в Україні. Україна, завдяки наявному потенціалу, може покрити потребу переробних підприємств та інших споживачів ЄС у сировині, а за умови стимулювання концентрації капіталу – й зайняти чільне місце у експорті промислової продукції високого ступеню переробки.

Водночас для багатьох країн, в тому числі і для України, дотримання рівноваги між продуктивними силами та виробничими відносинами, попитом та пропозицією, накопиченням та споживанням, потребами та ресурсами, використанням природних ресурсів та їх відновленням, інтересами сучасного й майбутніх поколінь є досить складним завданням. Успішність вирішення такого завдання залежить від ефективної промислової політики, націленої на формування сприятливих умов для прискореного розвитку перспективних способів виробництва, які формують новий технологічний уклад.

¹Inclusive and sustainable industrial development. UNIDO. (2013) URL: <https://www.unido.org/inclusive-and-sustainable-industrial-development>

² Conclusions on the environmental and sustainable development in the industrial policy of the EU (2017). EU Commission staff working paper. Vienna European Council, the Industry Council. URL:

https://ec.europa.eu/environment/archives/action-programme/pdf/sec991729_en.pdf.

Розвиток промислового виробництва	Сукупність необхідних дій	 <p>Ціль 9 Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям</p>	Супутні цілі	Інші цілі
	Розвивати якісну, надійну, стійку та сталу інфраструктуру, включаючи регіональну та транскордонну інфраструктуру, з метою підтримки економічного розвитку та добробуту людей, приділяючи особливу увагу забезпеченню недорогого і рівноправного доступу для всіх		Ціль 2. Ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки, покращення харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства	Ціль 1. Ліквідація злиденності в усіх її формах
	Сприяти всеохоплюючій і стійкій індустріалізації, до 2030 року суттєво підвищити рівень зайнятості у промисловості та частку промислового виробництва у валовому внутрішньому продукті відповідно до національних умов і подвоїти відповідні показники в найменш розвинених країнах		Ціль 3. Забезпечення здорового образу життя та сприяння добробуту для всіх	Ціль 4. Забезпечення якісної та всеохоплюючої освіти та сприяння навчанню протягом всього життя для кожної людини
	Розширити доступ дрібних промислових та інших підприємств, особливо в країнах, що розвиваються, до фінансових послуг, у тому числі до недорогих кредитів, і посилити їх інтеграцію до виробничо-збутових ланцюжків та ринків		Ціль 6. Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів та санітарії	Ціль 5. Забезпечення гендерної рівності та розширення прав та можливостей жінок і дівчат
	До 2030 року модернізувати інфраструктуру і переобладнати промислові підприємства, зробивши їх стійкими за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів і ширшого застосування чистих та екологічно безпечних технологій і промислових процесів, за участі всіх країн відповідно до їх індивідуальних можливостей		Ціль 8. Забезпечення поступового, всеохоплюючого та сталого економічного росту, повній та продуктивній зайнятості та гідній роботі для всіх	Ціль 7. Забезпечення загального доступу до недорогих, сталих та сучасних джерел енергії для всіх
	Активізувати наукові дослідження, нарощувати технологічний потенціал промислових секторів у всіх країнах		Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості та екологічної сталості міст та населених пунктів	Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісорозведення, боротьба з опустелюванням, припинення процесу деградації земель та зупинка втрати біорізноманіття
	Підтримувати розробки, дослідження та інновації у сфері вітчизняних технологій у країнах, що розвиваються, у тому числі шляхом створення політичного клімату, сприятливого, зокрема, для диверсифікації промисловості та збільшення доданої вартості в сировинних галузях		Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва	Ціль 10. Скорочення нерівності у країнах та між ними
	Підтримувати розробки, дослідження та інновації у сфері вітчизняних технологій у країнах, що розвиваються, шляхом створення політичного клімату, сприятливого для диверсифікації промисловості та збільшення доданої вартості в сировинних галузях		Ціль 13. Здійснити термінові заходи щодо боротьби зі змінами клімату	Ціль 14. Збереження та раціональне використання океанів, морів та морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.
				Ціль 16. Сприяння побудови мирного та відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку забезпечення доступу до захисту прав для всіх
				Ціль 17. Укріплення засобів проведення та активізації роботи в рамках глобального партнерства

Джерело: складено авторами на основі Цілей сталого розвитку в Україні¹

Рис. 1. Взаємозв'язок промислового розвитку та глобальних цілей сталого розвитку

Звертаючись до глобального рейтингу екологічної ефективності, можна відмітити, що Україні для досягнення 9 Цілі сталого розвитку необхідно здійснити багато трансформацій. У 2018 році лідером за рівнем екологічної ефективності визнано Швейцарію. У першу десятку лідерів

¹ Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку 2030: Україна». Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (2017). URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

також увійшли Франція, Данія, Мальта, Швеція, Великобританія, Люксембург, Австрія, Ірландія та Фінляндія. Україна в рейтингу посіла 109 сходинку і опинилась між Туреччиною (108) та Гватемалою (110). Останні сходинки рейтингу зайняли Бангладеш і Бурунді. Причиною такої низької позиції є те, що індекс включає ряд показників із забезпечення життєздатності екосистем і охорони навколишнього середовища. Значення Індексу сформоване за шкалою від 0 до 100 (гірше-краще) на підставі оцінки 24 показників, згрупованих у 10 категорій, які відображають різні аспекти стану оточуючого природного середовища та життєздатності екосистем (збереження біологічного різноманіття, ступень навантаження економічної діяльності на оточуюче середовище, ефективність державної політики в сфері екології тощо). У поточному році Індекс України склав 52,87 бали. При чому, найгірше значення отримав показник, який оцінює втрати нами лісового покриву (14,08). Крім того, ряд показників оцінено менше, ніж на 50 балів.

То ж Україна поки не досягла суттєвих успіхів ні в промисловому, ні в сталому розвитку. Забезпечення розвитку промислового потенціалу потребує визначення нових пріоритетів політики, яка б орієнтувалася не лише на економічне зростання, а й на створення передумов для озеленення промисловості. Важливою передумовою структурних зрушень щодо забезпечення сталого промислового розвитку України є екологізація промислового виробництва та розвиток пов'язаних з ним послуг, у тому числі послуг з доведення новітніх технологій до виробництва та ринку, удосконалення виробничих процесів, консалтингу, впровадження стандартів, а також інновацій, спрямованих на захист довкілля.

УДК 330.101 : 332.1
JEL Q01, H79

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Гаврилюк Г.,
к.е.н, керівник ГО «Центр досліджень та консультацій»

Сталий розвиток територій набуває нового значення в умовах децентралізації. В ході децентралізації на зміну існуючим механізмам централізованого управління та планування регіонального розвитку мають прийти нові механізми стратегічного планування, реформа місцевого самоврядування та державно-приватне партнерство. Серед актуальних питань, що має вирішити децентралізація – підвищення самосвідомості громадян як “господарів” території, на якій вони проживають; віднайдення та задіяння на потреби регіонального розвитку внутрішніх ресурсів (тих, що розташовані на даній території); впровадження дієвих стимулів та важелів, зорієнтованих на стимулювання розвитку у громадах. Тож виникає необхідність в віднайденні та задіянні внутрішніх ресурсів, впровадженні дієвих стимулів та важелів задля забезпечення економічного розвитку територій.

В роботі вироблено рекомендацій щодо задіяння внутрішніх резервів для стимулювання сталого розвитку територій. Основне завдання такого дослідження – на основі аналізу показників розвитку територій показати важливість економічної політики та надати особам, що приймають рішення альтернативні варіанти політики забезпечення ефективності та рекомендації щодо стимулювання економічного розвитку територій. Важливими є наступні положення: вплив децентралізації на сталий розвиток територій; аудит ресурсів територій в контексті економічного розвитку є необхідною складовою розвитку, але його важливість недооцінюється.

Дослідження базується на аналізі тематичних документів та вторинної літератури про стан децентралізації в Україні та сталий розвиток територій.

У дослідженні зроблено висновок, що політика в сфері економічного розвитку територій є необхідною складовою в публічному управлінні і реалізації якої перешкоджає відсутність системного підходу.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ)

Ілларіонов О. Ю.,

заступник завідуючого відділу господарсько-
правових досліджень проблем економічної безпеки,
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, м. Київ, Україна

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом розроблялася й укладалася зовсім і інших, ніж тепер, умовах (з виступу віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Д. Кулеби на міжнародній конференції «Торгові війни: мистецтво захисту»¹). Крім того, за інформацією заступника міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, торгового представника України Т. Качки, Україна та ЄС 18-19 грудня 2019 р. проведуть у Брюсселі засідання комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі. На цьому засіданні проаналізують умови двосторонньої торгівлі та остаточно сформулюють стратегію щодо оновлення Угоди. Законодавство ЄС, як і геоекономічне, геополітичне становище навколо України, внутрішня ситуація не є константами та підвладні змінам у короткостроковій перспективі. Цей фактор не був заздалегідь прописаний у законодавстві України та двосторонніх документах з ЄС, але механізм оновлення (модернізації) норм все ж таки має місце на засадах взаємних перемовин і компромісів. Тут важливим є розуміння, що мова може йти не про перегляд самих умов, як це зазначається в окремих ЗМІ, а про оновлення (модернізацію) положень, наприклад, Угоди про асоціацію України з ЄС – приведення таких положень в актуальний та відповідний аналогам законодавства ЄС стан. А особливо, у базових галузях економіки, таких як вугільна промисловість, стан якої прямо впливає на соціально-економічне життя цілих регіонів країни.

Законодавство України, яке регулювало умови господарювання, функціонування вугільної промисловості, організацію ринку вугільної продукції, забезпечення експортно-імпортних (переважно, експортних) операцій тощо під впливом різних факторів адаптовувалося до відповідників Європейського Союзу не прозоро. Цей процес до 2012 р. відбувався в рамках реалізації положень Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС (затверджена Законом України від 18.03.2004 № 1629-IV), і, наприклад, у 2008 р. відмічалася, що ця Програма не позбавлена одного суттєвого недоліку. У багатьох випадках вміщені в ній нормативно-правові акти, особливо підзаконні, втратили чинність або прийняті у новій редакції й мають іншу назву. Відповідно до цього вони не підпадали під дію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу².

При всебічному економіко-правовому аналізі положень ще тоді проекту відповідної Угоди про асоціацію України з ЄС зразка 2012-2013 рр. відмічалася, що ст. 339 містить зобов'язання України прискорити реструктуризацію вугільного сектора (енергетичного, коксованого та бурого вугілля) з метою підвищення його конкурентоспроможності, безпеки шахт і гірників, а також послаблення негативного впливу на довкілля. Будь-які науково необґрунтовані та швидкі реформи такого чутливого сектора економіки України, як вугільна промисловість матимуть катастрофічні

¹ Писана, Н. (2019). Торгові війни шкодять загальному розвитку. Україна хоче запропонувати Європейському Союзу модернізувати Угоду про асоціацію. *Урядовий кур'єр*, (215), 3.

² Ілларіонов, О. Ю. (2008). Адаптація вугільного законодавства України до норм Європейського Союзу. *Економіка та право*, (2 (21)), 90-97. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/748>

соціально-економічні наслідки для країни, які можуть призвести до остаточної руйнації державного сектора вугільної промисловості, що вже спостерігалось у 90-х роках. Також ст. 341 містить прив'язку до графіку щодо поступового наближення законодавства України до стандартів ЄС в енергетичній сфері, визначеному у Додатку XXVII до цієї Угоди. З огляду на закладені в Конституції України та чинному законодавстві процедури прийняття законів України та інших політико-правових факторів графік заздалегідь є таким, який практично неможливо виконати, або якість відповідних законодавчих змін буде вкрай низькою. Це може викликати зауваження відповідних контролюючих інституцій як ЄС, так і органів, сформованих в рамках даної Угоди і приведе до відповідних санкцій¹.

З тих пір, тобто з моменту підготовки фінального варіанту проекту Угоди про асоціацію України з ЄС (травень 2012 р.) вона значно застаріла, в т.ч. її Додаток XXVII у зв'язку з динамічним розвитком енергетичного законодавства ЄС. Логічним кроком як виходом з ситуації, що склалася з виконанням положень Угоди про асоціацію України з ЄС, в т.ч. з відповідними графіками впровадження окремих положень, стала розробка (спільно з партнерами ЄС) і прийняття 06.06.2019 Закону України «Про Рішення Ради асоціації між Україною та ЄС про внесення змін і доповнень до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 2739-VIII, яким вносяться зміни та доповнення до згаданого Додатку XXVII до Угоди, а по факту – його викладено в новій, більш модерновій редакції. Однак, вугільної промисловості ці зміни прямо не торкнуться. А отже, є всі підстави для реалізації положень оновленого Додатку щодо сфери енергетики, зокрема, і ревізії імплементації положень законодавства ЄС в законодавство, що забезпечує функціонування вугільної промисловості, ринку вугільної продукції тощо. Останній ринок та умови постачання вугілля, звісно, непрямо впливають на ринок електричної енергії, що, в свою чергу, впливатиме й на виконання відповідних положень Додатку щодо виробництва та розподілу електроенергії.

Необхідність посилення євроінтеграції, інтенсифікації проведення економічних реформ спонукала до розробки проекту Указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави», в якому зовнішньополітичній сфері до кінця 2020 р. пропонується розробити з урахуванням поточного стану співробітництва пропозицій для перегляду виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII, та забезпечити підтримку Європейським Союзом та його державами-членами подальшої секторальної інтеграції України з ЄС, зокрема у сферах енергетики, цифрової економіки, з питань митної справи, розвитку співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки. В цьому положенні (якщо воно буде ухвалене в незмінному вигляді) проекту Указу міститься стратегічна помилка щодо необхідності перегляду, а не оновлення (модернізації положень угоди про асоціацію України з ЄС, не дивлячись на те, що у заявах високопосадовців лунає саме пропозиція щодо оновлення, а не перегляду. Це може створити у майбутньому непорозуміння та напруженість у стосунках між Сторонами Угоди, а також сприяти виникненню напруг серед громадянського суспільства всередині України знаючи напевне про першопричини Революції Гідності (осінь 2013–зима 2014 р.).

Крім того, у п. 1 того ж проекту Указу Президента України пропонується до 30.04.2020 розробити та затвердити в установленому порядку концепції реформування вугільної галузі та плану заходів щодо її реалізації, передбачивши, зокрема, здійснення підготовчих заходів та проведення приватизації перспективних вугільних шахт, реструктуризації (консервації) безперспективних вугільних шахт (пункт г). Такі планові та стратегічні документи вкрай необхідні галузі. Однак, ще за існування відповідних програмних документів стосовно розвитку (реформування) вугільної промисловості починаючи з 2001 р. не знаходилося місця щодо «правової складової» забезпечення відповідних процесів – хоча б орієнтовних переліків нормативно-правових актів (або їх базових положень), покликаних на реалізацію запрограмованих

¹ Ашурков, О. О. (ред.) та ін. (2013). Реалізація інтеграційного вибору України: правові проблеми, можливі ризики та наслідки: брошура. НАН України, Інститут економіко-правових досліджень. Донецьк: ІЕП НАН України, 98-99.

кроків. Звісно, не знаходилося місця серед таких актів і забезпеченню роботи з реалізації інтеграційних та адаптаційних кроків відповідно до стратегічного курсу на зближення законодавства з відповідниками ЄС. І все це посилюється відсутністю вже протягом 5 років бачення щодо боротьби та ліквідації умов поширення тіньового сектору в енергопросторі України¹, наявності окупованих територій, на яких сконцентровано переважну більшість потужностей з видобутку окремих (стратегічних для вітчизняної електроенергетики України) марок вугілля, вирішення на майбутнє питань запобігання екологічної катастрофи, що невпинно насувається на окремі райони Донбасу (переважно окуповані РФ) внаслідок безсистемного закриття, пограбування за затоплення шахт, масового виходу шахтних вод і метану на поверхню та виникнення порівняно нового для України явища – техногенних землетрусів, що вже мали місце на території м. Макіївка Донецької області. Допоки території з екологічним навантаженням знаходяться під окупацією та на них відсутній ефективний управлінський та екологічний контроль, єдиним способом хоча б якогось контролю та привернення уваги світової (передусім – європейської) спільноти до цієї транскордонної проблеми є міжнародний моніторинг, який не існує навіть у гіпотетичному вимірі і не відображений у жодному документі, який стосується цього питання. Звісно ж, ця проблематика не ставилася, навіть, у загальному вигляді перед партнерами з Європейського Союзу та міжнародним співтовариством.

Всі ці проблеми мають бути науково вивчені (за ініціативою держави), а їх вирішення сконцентроване у відповідних актах законодавства. Сьогодні склалася унікальна ситуація, коли є шанс паралельно вирішити декілька проблем: модернізація положень Угоди про асоціацію України з ЄС в сфері енергетики, ревізія та перегляд існуючих актів, які регулюють організацію діяльності вугільної промисловості, ринку вугільної продукції тощо, розробка нових програмних актів щодо ліквідації нерентабельних та приватизації тих вугільних шахт, які або прибуткові та механізовані, або потенційно прибуткові за умов залучення відповідних інвестицій та технологій. І вирішення всіх окреслених екологічних питань має бути присутнім у кожному такому документі не на рівні декларацій, а з конкретними механізмами їх подолання.

УДК 330.5(477):339.924
JEL H70, O57

NATIONAL BRAND OF UKRAINE: FROM STEREOTYPE AND CRITIQUE TO POSITIVE NATIONAL BRANDING

Piankova O.,

Candidate of Economics Sciences
Associate Professor

Syerova L.,

Candidate of Economics Sciences
Associate Professor

Kyiv National University of Trade and Economics,

Ukraine's position as a reliable partner in the international sphere makes it an urgent issue of national brand development. The need to national brand development is also urgent as trade, political, cultural relations are deepening, and there is a need to maintain Ukraine's competitive position in the world market.

The national brand is the identifier of the country's competitiveness in the world economy. The national brand emerged in domestic science in the twentieth century and became the most important determinant of the interaction formation between national economies in the twenty-first century.

¹ Ілларіонов, О. Ю. (2019). Тіньовий енергетичний простір (на прикладі вугільної галузі). Економіко-правові аспекти сталого розвитку: держава, регіон, місто: матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2019 р., м. Київ). Київ: НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 65-68.

The national brand development influences the development of a country, its economic status and political system, cultural and social spheres. Also, the national brand influences on the sphere of national security, geo-strategic priorities, integration aspirations.

The rapid development of Ukraine as a full-fledged partner of international economic relations, the need to strengthen national positions in the world market, actualize the issue of national brand development.

Based on the achievements in theoretical developments in branding and practical aspects of Ukraine's development as an export-oriented country, it is appropriate to note that some aspects of the multifaceted scientific problem of the national brand management of an exporting country remain debatable and need further investigation. Particularly noteworthy is the dualistic approach to the primacy of the strong national brand influence on exporting country gains or, conversely, the formation of the country's brand on the basis of export performance.

In the context of a national brand development in an evolutionary and revolutionary way, it is appropriate to focus on a complex revolutionary Ukrainian model, characterized as a qualitative shift.

The United States and European countries received certain consequences as a result of natural revolution. Our scientists are trying to investigate, analyze and adapt to Ukrainian realities these results.

Simon Anholt¹ (Anholt, 2011) says that country branding is a systematic process of reconciling a country's actions, behaviors, investments, innovations and communications, aimed at implementing a national security strategy.

Domestic scientists perceive the national brand in the world as a country identifying factor, a positioning tool, an informative source, a factor of a potential partner influencing, a product origin guarantee of the country, an integrative component of synergistic enhancement of competitive advantages. Understanding the special role of the national brand in the development of an export-oriented economy contributes to establishing and maintaining the country's competitive position.

We review the national brand development as a systematic process. This process is a set of mutually agreed components of the system, namely management. The process should be focused on building the identity and ensuring the spectrum of national security components and the competitive position of the exporting country. National brand is a source of competitive advantage, determines strategic orientation. The national brand forms and maintains relationships with partners through a combination of the intangible assets of the country (commercial, protective, competitive advantage in the market, cultural, coordinating, synergistic) and communication tool (information, providing, identifying, symbolic).

Brand Finance has been researching national brand development since 1996. The study consists of an analysis of strength and value of national brands.

Brand Finance National Brands has researched the most expensive national brands. According to the investigation, the United States is the traditional leader - the value of the brand increased in 2018 by 25% to \$ 25899 billion. China ranks second in the \$ 10209 billion ranking, Germany ranks third with a 28% increase in value to \$ 5147 billion. The top five are the UK (\$ 3750 billion) and Japan (\$ 3598 billion). Ukraine's national brand ranks 60th with a value of \$ 84 billion with a 23% over year growth.

The Future Brand Country Index, first published in 2014, aims to show the global perception of 75 different countries on a nationwide brand power rating. In addition to status, experience components include tourism potential, cultural and historical values, and quality of life.

A study of the Global Top 75 rating positions shows that Japan, Norway and Switzerland remain the most successful national brands in the world. Ukraine's national brand ranks 74 out of 75 possible. The rating authors explain such a low result in 2014 and 2019 with military events, high riskiness of the Ukrainian economy, significant unpredictability of business development.

According to the CSR Development Center research, the world community perceives Ukraine as: a country with a rich culture, a country with significant economic potential, a country with corruption and political chaos, a country where it is dangerous to live. It should also be noted that experts believe that Ukraine has prospects for change.

¹Anholt S. (2011) Beyond the nation brand: The role of image and identity in international relations. In: Journal of Public Diplomacy, Vol. 2, No. 1, 6-12.

Strengths include: people, natural resources, geographical location, opportunities, unique culture and democracy.

Most of the respondents identified weaknesses: corruption, political instability, poor economic development, inefficiency of government, poor popularization of Ukraine in the world.

Export impact investigation of national brand leaders helps to identify the presence of correlation between absolute export performance, balance the structure and value of the brand.

The analysis of Ukraine's export activity makes it possible to emphasize the imbalance of the export structure. According to the results of 2018, Ukraine is ranked 46th in the world by export, 45th place - by goods export, is ranked 27th by the share of agricultural raw materials in the total export structure, becomes 16th in the world by foodstuffs export share, by 40th place in the industrial goods share in export, by results of 2017 Ukraine is 76th in the world in the high-tech goods share in industrial goods export. It should be noted that Ukraine is not global development trends exception and is integrally active. Ukraine, like most countries in the world, needs to develop a strong national brand.

There is a close correlation between the export orientation of the country and the strength of the national brand in terms of origin and nature of manifestation and consequences. Today requires a detailed study of the factors that directly or indirectly affect Ukraine's economy, its competitive position in the world market.

It is advisable to consider the issues of national brand development in the context of strategic priorities of the country's development. One of the key areas is the export orientation of the economy.

The final goal of Ukraine's Export Strategy (Export Strategy of Ukraine's, 2017) is "science-intensive and innovative exports for sustainable development and success in world markets" through:

- creation of favorable conditions that stimulate trade and innovation for export diversification;
- development of business and trade support services capable of enhancing enterprises competitiveness, including small and medium-sized businesses;
- strengthening the skills and competences of international enterprises, in particular small and medium-sized businesses.

Considering the problems of creation and formation of the national export brand of the country, it is appropriate to emphasize that Ukraine is identified in the world as supplying agricultural and food products. Existing and potential importing countries are increasingly focusing on co-operation in the agricultural sector, increasing purchases of agricultural raw materials, finished food and beverages.

Recognizing that Ukraine has a significant competitive advantage in the food market, the Government is taking the initiative in the context of the Export strategy implementation to create the Export Brand of Ukraine. According to the developers, it will become "a complete set of emotions, associations and characteristics of goods and services from Ukraine in the consumers' minds" (BRAND-BOOK), will help strengthen the position of the national brand.

Defining Ukraine as a "modern country and reliable trading partner that exports quality, innovative, technological and authentic products" (BRAND-BOOK) is a key slogan of export brand creating.

Formation of a positive image of Ukraine as an exporter of quality goods and services is the main goal of export brand creating.

Among the tasks: positioning Ukraine in the world as a reliable trading partner; stimulation of export growth; development of export-oriented industries; resources reduction to promote Ukrainian products to priority partners markets.

Depending on the sectoral affiliation, domestic manufacturers-exporters are offered a version of the "Trade with Ukraine" slogan adaptation in a more detailed version.

The work of the Export Promotion Office continues. The Office makes practical efforts to assist experienced and potential exporters. Particularly important is the great educational work, export consulting, exhibition activities, information and analytical support, organization of trade missions, etc.

Undoubtedly, a strong export-oriented economy is capable of forming a strong national brand. It is advisable to review the structure of domestic exports in favor of knowledge-intensive and innovative in the context of the Ukraine's Export Strategy implementation. The new export structure will create the preconditions for strengthening the position of Ukraine's national brand as a reliable strategic partner among the developed countries of the world.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ РЕГІОНІВ ЗА КРИТЕРІЯМИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Романченко Т. Т.,
аспірантка кафедри регіоналістики і туризму,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Критеріями ведення бізнесу в регіонах вибрано наступні показники: економічно активне населення за регіонами, експорт та імпорт, середня заробітна плата в регіоні.

Економічно активне населення виступає агентом змін в регіональному розвитку. Саме трудова активність регіонального соціуму дозволяє реалізувати інноваційний потенціал території.

Середня заробітна плата в регіонах України є індикатором благополуччя та збалансованості розвитку регіону. Населення одночасно є джерелом трудових ресурсів (підприємці та працівники) і споживачів вироблених товарів і послуг. Відносини між ними регулюються завдяки фінансовому чиннику, джерелом якого є заробітна плата. Диференціація регіонів в значеннях середньої заробітної плати вказує на територіальну відмінність умов і якості життя населення та на різний ступінь розвитку бізнес-середовища.

Експортно-імпортна діяльності регіонів вказує на активізацію підприємницького потенціалу. Населення регіонів задіяне в різних галузях промисловості, які розвиваються в умовах глобалізаційних процесів. Експортно-імпортна діяльність визначає ступінь розвитку бізнес-середовища кожного регіону.

За даними Державної служби статистики України¹ з кожним роком чисельність економічно активного населення регіонів України зменшується. В середньому по Україні чисельність економічно активного населення у 2018 році у порівнянні з 2009 скоротилась на 9,7 %. Найбільше скорочення спостерігалось у таких областях, як Луганська (70,8%), Донецька (62,6%), Волинська (13,1%), Кіровоградська (11,6%), Запорізька (11,0%). Лише в чотирьох регіонах спостерігається зростання чисельності економічно активного населення, а саме: в Івано-Франківській (7,4%), Рівненській (3,1%), Чернівецькій (2,3 %) та Київській (0,1 %). Лише Харківська область не зазнала змін (0%).

Графічно динаміка економічно активного населення України у віці від 15 до 70 років у 2009 та 2019 роки представлена на рис. 1. Найбільш фатальне скорочення економічно активного населення відбулося в Луганській та Донецькій областях як наслідок окупації та бойових дій.

Однак скорочення чисельності економічно активного населення в період з 2009 по 2018 відбулося в кожному регіоні України, за винятком тільки Київської та Харківської областей, де показники лишилися на одному рівні.

Найбільші значення показників економічно активного населення в 2018 році зафіксовано в м. Київ (1,4 млн), Дніпропетровській (1,4 млн.), Харківській (1,3 млн.), Львівській (1,1 млн.) та Одеській (1,0 млн.) областях. Найнижчі значення показників економічно активного населення в 2018 році зафіксовано у Луганській (0,3 млн.), Волинській (0,4 млн.), Чернівецькій (0,4 млн.), Кіровоградській (0,4 млн.), Тернопільській (0,4 млн.), Чернігівській (0,4 млн.) та Херсонській (0,4 млн.) областях.

¹ State Statistics Service of Ukraine (2019). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

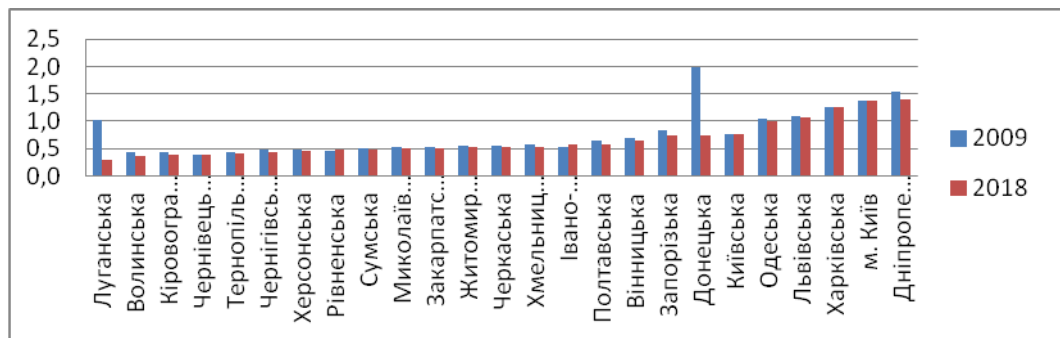

Рис. 1. Економічно активне населення за регіонами у 2009 та 2018 роки, млн. осіб

Одним з показників розвиненості бізнесу в регіоні є рівень середньої заробітної плати. Саме заробітна плата є важливим пріоритетом у мотивації трудової діяльності працівників на підприємствах різної форми власності. Середня заробітна плата в регіонах України коливається від 6,9 тис. грн. до 13,5 тис. грн.

Так, найменше значення середньої заробітної плати мають такі регіони як Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська (6,9 тис. грн.), Херсонська (7,0 тис. грн.), Кіровоградська (7, 1 тис. грн.) області. Найбільше значення середньої заробітної плати мають: м. Київ (13,5 тис. грн.), Донецька (9,6 тис. грн.), Київська (9, 0 тис. грн.), Дніпропетровська (8, 8 тис. грн.) та Запорізька (8, 7 тис. грн.) області.

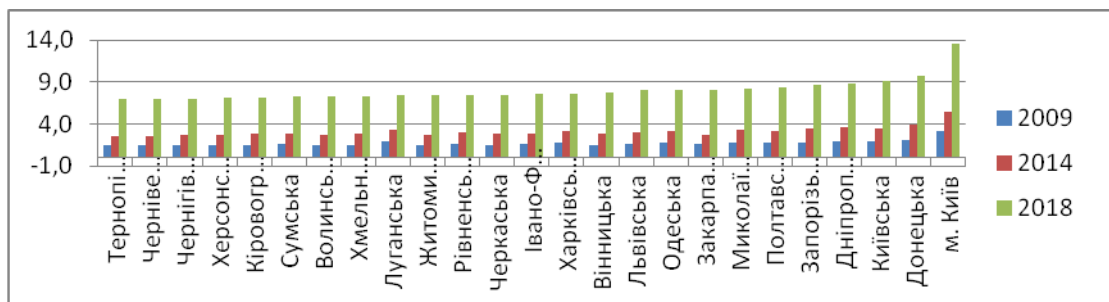

Рис. 2. Середня заробітна плата в регіонах за 2009, 2014, 2018 рр.

За період з 2017 по 2018 роки середня заробітна плата в регіонах України зросла в середньому на 24%. Також в період з 2009 по 2018 роки середня заробітна плата в регіонах України зросла в середньому на 369 %, що пов'язано зі значним рівнем інфляції (рис. 2).

Зовнішньоекономічна торгівля є вагомим умовою економічного зростання регіонів. Аналіз експортно-імпоротної діяльності регіонів дозволяє виявити регіони з інтенсивним розвитком бізнесу, які інтегруються в процеси глобалізації світового господарства та транснаціоналізації. В 2017 році спостерігається падіння експорту товарами та послугами за всіма регіонами відносно 2016 року, а у 2018 році відбувається різке зростання експорту. Аналізуючи експорт товарів та послуг за регіонами України, позитивно можемо відзначити м. Київ, Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Миколаївську, Полтавську, Львівську, Київську, Одеську. Це регіони з найвищими обсягами експорту товарів та послуг. Експортна вартість товарів та послуг за цією групою регіонів коливалась у 2009 р. від 1,1 до 6,8 млрд. дол., а у 2018 р. – від 1,9 до 10, 2 млрд. дол. Водночас у 2018 р. за цією групою регіонів спостерігається різке зростання вартості експорту відносно попереднього 2017 року.

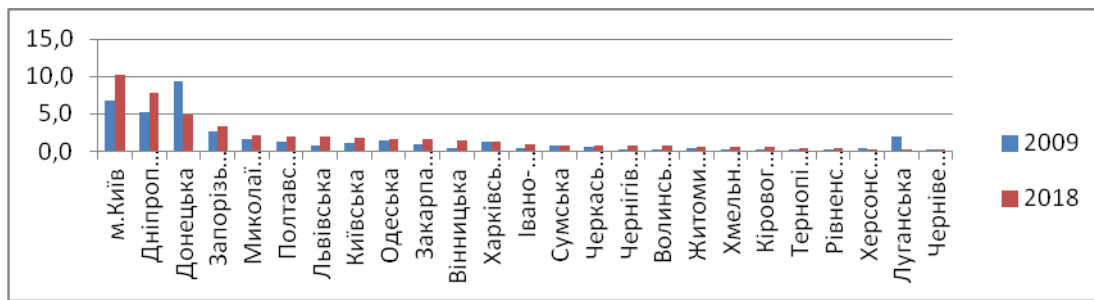

Рис. 3. Експорт товарів за регіонами у 2009 та 2018 роках, млрд. дол. США

В середньому по Україні експорт товарів та послуг у 2018 році у порівнянні з 2009 зріс на 70,1 %. Найбільше зростання спостерігається у таких областях, як Тернопільська (252,7%), Вінницька (198,4%), Івано-Франківська (159,4%), Хмельницька (159,1%), Чернігівська (154,0%), Львівська (138,8 %). Однак в чотирьох регіонах зафіксовано скорочення експорту, а саме: в Луганській (-89,2%), Донецькій (-48,1%), Херсонській (-23,2 %) та Харківській (-2,1 %).

Найголовнішими регіонами – імпортерами товарів та послуг є такі області, як Дніпропетровська, Київська, Львівська, Донецька, Запорізька, а також м. Київ. Вартість імпорту товарів та послуг по групі цих регіонів є найвищою серед інших, а саме від 1,1 до 20,5 млрд. дол. у 2009 р. та від 1,8 до 23, 5 млрд. дол. у 2018 р. (рис.4).

Загалом в контексті зовнішньоторговельної діяльності по всіх регіонах протягом 2009 – 2018 рр. спостерігаються тенденції до зростання як експортних вартостей продукції, так і імпортних.

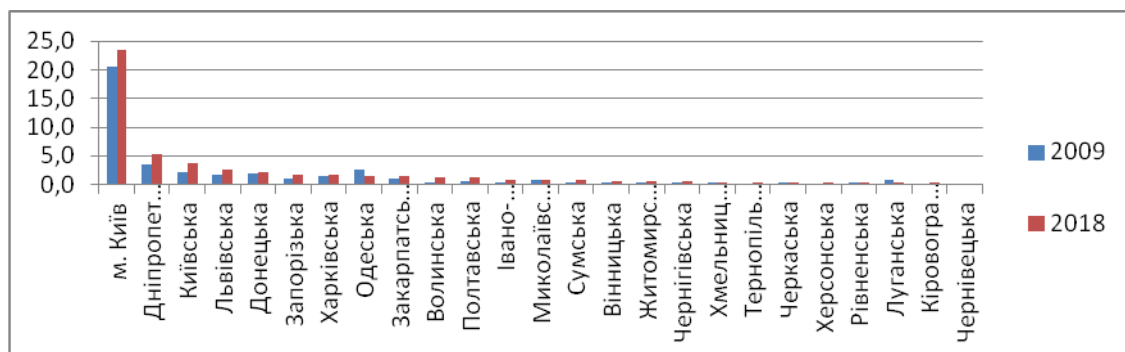

Рис. 4. Імпорт товарів за регіонами у 2009 та 2018 роках, млрд. дол. США

В середньому по Україні імпорт товарів у 2018 році у порівнянні з 2009 зріс на 63,8 %. Найбільше зростання спостерігається у таких областях, як Івано-Франківська (226,2%), Волинська (219,9%), Херсонська (162,5%), Тернопільська (133,8%), Полтавська (127,7%), Вінницька (114,1 %). Однак в трьох регіонах зафіксовано скорочення імпорту, а саме: в Луганській (-61,4%), Одеській (-40,5%) та Миколаївській (-6,1 %).

Висновки. Показники економічно активного населення за регіонами, експорту та імпорту, середньої заробітної плати в регіонах використано в якості критеріїв ведення бізнесу та на основі їх аналізу виявлено територіальні диспропорції.

Для подолання існуючих диспропорцій регіонів України за наведеними критеріями ведення бізнесу вважаємо за необхідне:

- для подолання проблем безробіття та активізації економічно активного населення розроблення механізмів захисту внутрішнього ринку. В полі зору управлінців регіональним розвитком мають бути Луганська, Донецька, Кіровоградська та Волинська області;
- нарощення експортного та потенціалу в Чернівецькій, Луганській, Херсонській та Рівненській областях;
- створення умов для розвитку бізнесу в регіонах, які передбачають: оновлення

інфраструктури, доступ до фінансів та ринків, цифровізацію виробничих процесів.

- диверсифікацію економіки на користь промисловості більш глибокого ступеню переробки та освоєння технологій нової промислової революції.

- врахування питань інтеграції інноваційної та промислової політики в інтересах досягнення Цілей сталого розвитку регіонів.

- використання підходу досягнення сталого розвитку регіонів через смарт-спеціалізацію, що передбачає виявлення і стимулювання розвитку унікальних галузей або видів економічної діяльності, що становлять спеціалізацію тих чи інших регіонів.

УДК 339.5

JEL P45, F38

ВПЛИВ ВАЛЮТНОГО КУРСУ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ УКРАЇНИ

Олейніков Ю. О.,

к.е.н., доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

Особливу актуальність проблема впливу коливання валютного курсу на зовнішню торгівлю країни набуває в періоди соціально-економічної та політичної нестабільності в країні, коли виникають значні диспропорції між попитом та пропозицією як на товарному так і валютно-фінансовому ринках, як наслідок дії внутрішніх так зовнішніх чинників впливу. Таким чином, коливання валютних курсів істотно впливають на цінові співвідношення експорту та імпорту, викликаючи зміну конкурентоспроможності національного експорту, його ефективності та збалансованості з імпортом.

В той же час, слід відзначити, що пропорційність цих змін не є однаковою із змінами валютного курсу в наслідок дії певних макро та мікроекономічних чинників. Тому, сьогодні, особливо гостро постає проблема чутливості (еластичності) зовнішньої торгівлі до змін валютного курсу.

Аналіз ступеня реакції зовнішньої торгівлі на зниження або підвищення курсу національної валюти все більше актуалізується на фоні зростання тверджень про посилення розриву між обмінними курсами і торгівлею внаслідок зростаючої фрагментації виробництва по різних країнах та зменшення значення обмінних курсів для розвитку зовнішньої торгівлі. Внаслідок чого, виникає потреба з'ясувати ці питання, оскільки розрив зв'язку між обмінними курсами і торгівлею може ускладнити розробку економічної політики країни та ефективність використання валютного котирування як інструменту врегулювання торговельного дисбалансу.

На думку, деяких науковців, наявність в країні експорту значного невикористаного потенціалу та резервних потужностей може розширити можливості для збільшення виробництва і експорту після підвищення зовнішнього попиту, пов'язаного зі зниженням обмінного курсу. Це відбувається тому, що обсяг реалізованого експорту залежить не тільки від попиту, але і від здатності економіки коригувати обсяг виробництва при збільшенні попиту. Якщо у країні, відсутня або обмежена можливість, одразу після зниження валютного курсу наростити експорт, то і зниження експортних цін буде відбуватись більш повільно. Результати проведених досліджень показують, що у країн зі значним експортним виробничим потенціалом, після зміни валютного курсу, експорт зростає в більшій мірі, ніж в країнах з низьким рівнем економічних можливостей.

Ще однією причиною, яка на думку науковців, негативно впливає на динаміку експорту після значного зниження обмінного курсу, є стан фінансового сектору країни експортера, оскільки банківські кризи можуть викликати спад експорту, обмежуючи доступ до кредиту, необхідного для розширення експортного виробництва.

Характеризуючи тенденції зміни валютного курсу гривні до долара США, слід зазначити, що за останні 12 років, в цілому, прослідковується слабкий взаємозв'язок між зміною валютного курсу гривні та зміною загальних обсягів експорту та імпорту відповідно до положень теорії обмінного курсу, згідно з якою, зниження валютного курсу національної валюти має привести до

зростання обсягів експорту та навпаки скороченню обсягів імпорту. Так, за період з 2007 по 2018 рік включно, середньорічний офіційний курс гривні знизився по відношенню до долара США більш ніж в п'ять разів - з 5,05 грн. за дол. США у 2007 до 27,2 грн. за дол. США. В той же час, за аналогічний період, обсяг зального експорту зріс лише на 0,8%, а імпорт скоротився на -4,1 %.

Оцінюючи в цілому вплив девальвації валютного курсу гривні на збалансованість зовнішньої торгівлі протягом 2008-2018 рр. можна прийти до висновку щодо непропорційності зміни валютного курсу та сальдо торговельного балансу. Так, середньорічне зниження валютного курсу гривні на 1%, протягом визначеного, періоду призводило до покращення торговельного балансу лише на 0,66%. В той же час, привертає увагу той факт, що зниження валютного курсу на різних етапах не однаково впливало на збалансованість торговельного балансу. Якщо, протягом 2008 – 2013 років, середньорічне зниження валютного курсу гривні на 1% призводило до зростання збалансованості торговельного балансу на 6%, то вже протягом 2014-2018 років, аналогічне зниження валютного курсу гривні практично не впливало на збалансованість зовнішньої торгівлі України.

Серед чинників які, на нашу думку, негативно впливають на ефективність використання політики девальвації в якості інструменту збалансованості торговельного балансу можна визначити наступні: низький рівень міжнародної конкурентоспроможності продукції та погіршення кон'юнктури на зовнішньому ринку.

Аналіз впливу зміни курсу гривні на ефективність зовнішньої торгівлі, слід здійснити за допомогою показників, що характеризують її умови торгівлі - індексів «цінових» та «кількісних» умов торгівлі. Ці показники визначають в якій мірі країна виграє (втрачає) за рахунок зміни цін (кількості) товарів у зовнішній торгівлі з певною країною (країнами) за відповідний період часу.

Можна зазначити, що девальвації гривні не є ефективним інструментом поліпшення торговельного балансу країни, підвищення конкурентоспроможності національної продукції на міжнародному ринку та ефективності зовнішньоторговельних операцій в наслідок низької чутливості зовнішньої торгівлі до коливання валютного курсу гривні. На нашу думку, причинами непропорційно низької реакції з боку зовнішньої торгівлі на девальвацію гривні є наступні:

1. Високий рівень імпортової складової в національному експорті, в наслідок участі підприємств України у ланцюжках доданої вартості, яка знижує його ефективність у випадку девальвації гривні;

2. Слабкий фінансовий сектор, що обмежує можливості експортерам отримати позики і збільшити їх економічну активність при знеціненні національної валюти;

3. Обмежений попит на продукцію українського експорту в наслідок її сировинного характеру та низької якості, який не реагує на ціновий фактор;

4. Високий рівень залежності національної економіки від імпорту, що робить його нееластичним до зміни цін внаслідок коливання валютного курсу;

Все це значно ускладнює макроекономічну ситуацію в Україні, що становить певну загрозу перспективам її економічного зростання. Отже, і з цієї причини тривала девальвація як усвідомлена політика, викликає певні сумніви в її доцільності.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Тарасенко Д. Л.

кандидат наук з державного управління, доцент

Циклаурі О. Б.

старший викладач кафедри спеціально-правових дисциплін
Донецький державний університет управління (Маріуполь, Україна)

На сучасному етапі Україна перебуває в умовах великої кількості кризових явищ. Політична, економічна, фінансова, екологічна та соціальна кризи, а також криза публічного управління та адміністрування спонукають здійснювати пошуки найбільш оптимальної моделі подальшого розвитку сфер життєдіяльності держави і суспільства. Особливої уваги потребує розв'язання проблем у сфері екологічного оподаткування. Адже приєднавшись до Глобальних Цілей сталого розвитку, затверджених 25 вересня 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН на Саміті ООН у Нью-Йорку¹, у світлі реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, ратифікованою Україною Законом № 1678-VII від 16.09.2014 року², на шляху до європейської інтеграції, вельми необхідним є впровадження і дотримання норм та стандартів ЄС. З огляду на найкращі світові практики, реформування повинно ґрунтуватися на досвіді провідних країн світу, що слугуватиме запорукою сталого розвитку нашої держави.

Дослідженню питань публічного управління, сталого розвитку, екології в Україні присвятили свої праці чимало вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Втім, залишається невирішеним низка питань дієвого і ефективного оподаткування у сфері навколишнього природного середовища.

Метою дослідження є аналіз закордонного досвіду екологічного оподаткування як дієвого механізму сталого розвитку України.

В умовах глобалізації та європейської інтеграції для України дуже важливо інтегрувати Цілі сталого розвитку в національний простір як основу для створення умов належного функціонування інституційних, організаційних, фінансових, економічних, соціальних та інших механізмів публічного управління.

Однак на сучасному етапі правове регулювання у сферах сталого розвитку загалом та в частині екологічного оподаткування та видатків бюджету на охорону навколишнього природного середовища зокрема, перебуває в дуже несистематизованому та нестабільному стані та потребує вдосконалення. Він є вельми недосконалим та малоефективним для поліпшення стану навколишнього природного середовища, розвитку економіки та підприємництва в Україні.

Серед основних питань сьогодення в досліджуваній сфері, що потребують уваги з боку держави, визначають такі:

- відсутність пільгових умов оподаткування підприємств, що намагаються модернізувати потужності та впроваджувати новітні екологічно чисті, маловідхідні, енерго- і ресурсозберігаючі

¹ The Transformation of our World (2015). Sustainable Development Agenda for the period up to 2030. URL: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/Agenda2030_UA.pdf. [In Ukrainian]

National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine". (2017). URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6f446a44-9bba-41b0-8642-8db3593e696e&title=NatsionalnaDopovid-tsiliStalogoRozvitku-Ukraina->. [In Ukrainian]

Pro Tsili staloho rozvytku Ukrayiny na period do 2030 roku (2019). Ukaz Prezydenta Ukrayiny № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>. [In Ukrainian]

² Pro ratyfikatsiyu Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony. № 1678-VII. (2014). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. [In Ukrainian]

технології (попри те, що законодавством передбачено надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища¹, а також визначено шляхи стимулювання раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища², надалі не впроваджено законодавчих механізмів пільгового оподаткування);

- необхідність поступового підвищення ставок податку на забруднення навколишнього природного середовища (Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (із наступними змінами) визначає перелік суб'єктів, об'єктів, базу оподаткування та ставки податку за окремі види забруднень³, але не містять позицій, як щодо стимулювання та пільгового оподаткування, так і до жорсткого санкціонування щодо забруднень. Податковий кодекс України серед умов звільнення від оподаткування прибутку підприємств не визначає можливостей звільнення, для суб'єктів, що модернізують наявні та впроваджують нові екологічно чисті потужності⁴);

- доцільність підвищення відповідальності за правопорушення в екологічній сфері;

- недосконалість нормативно-правового регулювання видатків спеціального фонду бюджетів на природоохоронні заходи, які надають можливість нецільового використання коштів тощо (Бюджетний кодекс України передбачає, що 70% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності та 55% екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного п. 16-1 ч. 2 ст. 29 Податкового кодексу України) є надходженнями спеціального фонду місцевих бюджетів⁵ та відповідно ч. 2 ст. 70 Бюджетного кодексу України можуть витратитися виключно на заходи, передбачені рішенням про місцевий бюджет відповідно до законодавства⁶ Кошти спеціального фонду місцевих бюджетів можна використовувати тільки для фінансового забезпечення здійснення природоохоронних заходів, перелік яких визначено Постановою Кабінету Міністрів України № 1147 від 17.09.1996 року (із наступними змінами)⁷, включаючи захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь, ресурсозберігаючих заходів, у тому числі наукових досліджень із цих питань, ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також заходів для зниження забруднення навколишнього природного середовища та дотримання екологічних нормативів і нормативів екологічної безпеки, для зниження впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення⁸. На сьогодні «екологічні надходження» до Державного бюджету України доволі часто витрачаються на закриття нестачі грошей за іншими видатками.).

Крім того, на сьогодні в Україні екологічні податки виконують фіскальну функцію. Вони переважно спрямовуються на боротьбу з негативними наслідками та відшкодування шкоди, яку

¹ Pro okhoronu navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha. № 1264-XII rozd. X st. 41 ch. 2 p. D. (1991). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. [In Ukrainian]

² Pro okhoronu navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha. № 1264-XII rozd. X st. 48. (1991). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. [In Ukrainian]

³ Podatkovyy kodeks Ukrayiny. № 2755-VI rozd. III. (2010). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. [In Ukrainian]

⁴ Podatkovyy kodeks Ukrayiny. № 2755-VI rozd. III st. 142 (2010). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

⁵ Byudzhetnyy kodeks Ukrayiny. № 2456-VI rozd. III hl. 11 st. 69-1 ch. 1 p.p. 4), 4-1). (2010). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. [In Ukrainian]

⁶ Byudzhetnyy kodeks Ukrayiny. № 2456-VI rozd. III hl. 11 st. 70 ch. 2. (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. [In Ukrainian]

⁷ Pro zatverdzhennya pereliku vydiv diyal'nosti, shcho nalezhat' do pryrodookhoronnykh zakhodiv (1996). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF>. [In Ukrainian]

⁸ Pro okhoronu navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha. № 1264-XII rozd. X st. 47. (1991). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. [In Ukrainian]

було спричинено екології, що також не завжди повно й ефективно виконуються.

У великій кількості розвинених і прогресивних країн світу екологічні податки спрямовуються на превентивні заходи, на попередження шкідливих наслідків шкоди навколишньому природному середовищу, на розвиток екологічно чистого виробництва, стимулювання екологічної безпеки, охорону навколишнього природного середовища та ін.

Так, Великобританія досягла значного прогресу в скороченні викидів забруднюючих речовин за рахунок щорічного збільшення податкових ставок за шкідливі викиди та інші забруднення навколишнього природного середовища та впровадження значних податкових пільг для компаній, що вкладаються в проекти з його охорони. По відношенню до енергоємних галузей промисловості, уряд Великобританії дозволив зниження податку на 80% за умови прийняття і виконання зобов'язань за відомостями енерговитрат до мінімуму протягом десяти років і перегляду стандартів кожні два роки. Такі зобов'язання прийняла більшість великих компаній алюмінієвої, хімічної, паперової, сталеливарної галузей та інших секторів економіки.¹

Поряд із тим потребують впровадження більш жорстких нормативів для забруднювачів екологічного середовища. Наприклад, В Японії нормативи по забрудненню атмосфери є одними з найбільш суворих у світі. Вони перевершують у 2-3 рази аналогічні параметри в інших країнах. Передбачено спеціальні надбавки до податків за небезпечні виробництва та товари, платежі за викиди понад встановлені норми двоокису сірки.²

З огляду на вищезазначене, можна дійти наступних висновків: низка положень нормативно-правових актів, а саме: Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів і підзаконних актів потребують перегляду і внесення відповідних змін, приведення їх у відповідність із найкращими зразками закордонних практик із метою усунення виявлених недоліків і удосконалення такого реального, дієвого та ефективного механізму сталого розвитку, як екологічне оподаткування.

УДК 330.3

JEL Q4, Q51

NEGATIVE EXTERNALITIES OF SUSTAINABLE ECONOMY (CASE STUDY OF SOLAR ENERGY)

Amalyan N. D.,

PhD in economics,

Associate professor,

Ukrainian-American Concordia University

“Sustainable economy” is an economic model with people, environment and life quality at its center, trying to combine development with fairness, solidarity and common goods. One of the most substantial pillars of sustainable economy is considered to be large-scale substitution of fossil fuels for renewable energy sources - wind, solar, geothermal, biomass, and hydropower. Makeshift of energy resource is aimed at the prevention of emission of exhaust gases, produced by combustion of fossil fuels (oil-coal-natural gas), and thereby avoidance of adverse effects on the world climate and the health of population as well as global warming emissions. Another prevented environmental damage is water pollution, otherwise resulting in the processes of cooling off fossil fuel burning facilities.

Widespread execution of the bold plans to protect environment in the last decade has already demonstrated that such substitution of energy resources is doomed to have rather serious ambivalent ramifications. The most obvious way to demonstrate them is to analyze some side issues of utilization of solar energy as an energy source.

It is a common knowledge that transformation of solar energy into electricity is not accompanied

¹ Chernyavskaya N. V., Kleyman A. V. (2015). Экологические налоги зарубежных стран: вопросы применения, Международны бухгалтерский учет, 30, 42-51. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/ekologicheskie-nalogi-v-zarubezhnyh-stranah-voprosy-primeniya>. [In Russian]

² Zhybynova, K. V. (2005) Экономические основы экологии. URL: http://www.kgau.ru/distance/ur_4/ekology/cont/3-2.html. [In Russian]

by the emission of exhaust gases. Less known is the effect of solar panels production and consequent utilization on the environment, national and world economy, and social inequality. Enumeration of them is the aim of the paper.

1. Environmental issues of solar panel production.

While solar energy systems/power plants do not produce air and/or water pollution, or greenhouse gases, solar panels manufacturing involves some toxic materials and hazardous products. First of all, production of these panels consumes substantial amounts of energy: production of one square meter of a panel necessitates 600 kilowatt-hours of energy; and the source of that energy is often coal. Besides, a solar panel system, that typically consists of concrete, aluminum and steel, also contains cadmium and lead - extremely toxic metals. There are a number of other toxic and hazardous materials used in the production of solar panels, including gallium arsenide, copper-indium-gallium-diselenide, hydrochloric acid, sulfuric acid, nitric acid, hydrogen fluoride, 1,1,1-trichloroethane, and acetone. During the manufacturing process of solar panels, pollutant and heavy metal emissions such as sulphur dioxide and nitrogen oxide lead are produced.

The fossil fuels used to transport that waste, experts say, is not typically considered in calculating solar's carbon footprint, giving scientists and consumers, who use the measurement to gauge a product's impact on global warming, the impression that solar is cleaner than it is. But, after installing a solar panel, "it would take one to three months of generating electricity to pay off the energy invested in driving those hazardous waste emissions out of state," said Dustin Mulvaney¹.

Another point of concern in the process of manufacturing solar panels is that the silver content used in the module is leftover and is considered a dangerous waste. Taking into account that solar panel efficiency is generally low (between 14%-25%), producing these panels in high quantities could lead to the depletion of silver resources.

Analyzing these figures, one should keep in mind that production of batteries, used as a storage reservoir for solar energy, is even more hazardous for environment. This damage is determined by the type of the battery, that can be either sealed lead acid, or liquid vented lead acid, or gel cell, or alkaline for low temperatures, or nickel cadmium or nickel iron battery. In particular, Safety Data Sheet for sealed lead acid batteries (that are the most commonly used for PV systems and designed to be compatible with common photovoltaic components) contain toxic tin and carcinogenic sulfuric acid as well as lead compounds. According to abovementioned data sheet, contact with them may cause severe skin burns and serious eye damage, damage fertility or the unborn child, cause damage to central nervous system, blood and kidneys, is irritating to eyes, respiratory system, and skin².

Summarizing data on the solar systems, it must be stated that all types of them at present are extremely expensive, very inefficient, while their production is environmentally unfriendly.

2. Environmental issues of used solar panel and batteries disposal.

Having mentioned components of solar panels and batteries, it is no need to list all the kinds of potential environmental damage of their wastes. According to David Middleton, waste from solar panels per unit of energy is 300 times that of nuclear power. Comparing the costs of borehole disposal of high-level radioactive waste and spent nuclear fuel with the costs of disposal of solar energy wastes, he states: "If solar panels and the rest of the toxic waste associated with solar installations could be compacted in such a manner that they could be disposed of in deep boreholes, the cost would be greater than \$1.00/kWh."³

Solar panels are meant to last for about a quarter of a century, and the first generation of solar panels are now reaching the end of their life, or become dysfunctional because of wear and tear. A great variety of materials, found in solar panels, make it difficult and cost-consuming to disassemble and recycle them. Japan, for instance, is already scrambling for ways to reuse its mounting inventory of solar-

¹ Dearen, Jason. Solar industry grapples with hazardous wastes. Associated Press. February 11, 2013. Retrieved from: <https://business.financialpost.com/commodities/energy/solar-panel-makers-grapple-with-hazardous-waste-problem>

² SAFETY DATA SHEET. Form #: 000190. Power Storage solution. Retrieved from: <http://pwrstoragesolutions.com/wp-content/uploads/2019/01/SDS-Sealed-Lead-Battery-PWRSS.pdf>

³ Middleton, David, Waste From Solar Panels: 300 Times That of Nuclear Power. June 29, 2017. Retrieved from: <https://wattsupwiththat.com/2017/06/29/toxic-waste-from-solar-panels-300-times-that-of-nuclear-power/>

panel waste, which is expected to exceed 10,000 tons by 2020 and grow by 700,000 to 800,000 tons *per year* by 2040¹.

For the time being discarded solar panels, containing lead, chromium, and cadmium, are piling up around the world, and there's been little done to mitigate their potential danger to the environment. Hazardous impact includes leaching of lead, cadmium, and loss of resources, such as glass, aluminum, silver and land. The latter takes place both while waste disposal and energy production: the largest solar field in Spain, for example, sits on 173 acres and Mohammed bin Rashid Al Maktoum Solar Park spreads over a total area of 77 km².

To summarize: The environmental impacts associated with solar power are land and water use and pollution, habitat loss, and use of highly hazardous materials in the manufacturing process.

3. Export of pollution

Having ascertained that production process of manufacturing solar panels and batteries is energy-intensive and polluting it is high time to analyze geography of production and consumption of solar panels.

In 2019 seven out of top 10 solar module producers are Chinese companies, the other ones being Canadian (ranked N5), the USA (N7), and Taiwan (N10). But China is far from ranking first in the consumption of solar energy: in 2018 solar share of total electricity consumption in China was only 3,3%, while in Germany – 7,9%, in Greece – 7,5%, in Italy – 7,3% and in European Union as a whole - 5,3%.

Thus, we can draw a *conclusion*, that in the field of solar energy we see the same trend as in other sectors of global market: removal of polluting industries to less developed countries.

4. Social inequality enhancing.

The last aspect of solar energy may seem dubious and questionable unless we pay attention not only to high cost of solar panel installation on the roof of private houses, but also to the effect of these houses switch off on the grid.

In 2019 installation cost of solar panels, meeting the requirements of the average household in the UK (System Size 4 kW), varied from 6,000 to 8,000£². Such rooftop solar panels require a large, unshaded roof to generate maximum returns in the northern hemisphere – all these things associated with a premium quality property. In the meantime, their less wealthy neighbors not only can't afford to have such houses and panels, but have to pay twice for their installation.

First, they subsidize their own money paying taxes that are redistributed to the benefit of wealthy house owners in the form of state grants, subsidies and/or rebate for installing solar panels on homes. The more wealthy homeowners, who can afford installation of more powerful solar systems and sell excess energy to the grid, can enjoy tax redistribution in the form of net metering or feed-in tariffs. In Ukraine, for example, feed-in tariff (fixed until 2030) for enterprises allows selling the solar electric power to Energy market due to special prices: EUR 0.16 per kW for plants, located on the roofs of buildings (to compare: electricity prices for household consumers in our country in 2018 were 0,041 EUR per kW).

Indirect way of rich homeowners benefiting at the expense of poor is caused by the disruptive effect of rooftop solar on utilities and the grid. With the lowering demand for electricity by more affluent homeowners arises the problem of the costs of keeping the grid operational and the question of who is to bear them. Moreover, the rise of 'electric wire cutters' engenders the threat to the reliability of the grid.

For the time being electric companies continue to be responsible for the safety of the whole electric power industry, and have to maintain their network infrastructure in spite of fewer customers using and paying for it. As Seth Blumsack³ of Pennsylvania State University states, with fewer kilowatt-hours sold, utilities have a harder time justifying investments in new power stations, transformers and other types of capital investments. And in addition to the financial pressure, this causes significant operational challenges for utilities and increases technical stress on the grid.

¹ Melchior, Jillian Kay. Solar Energy: Not as Clean as You Think. Independent Women's Forum, June 29 2017. Retrieved from: <http://www.iwf.org/blog/2804216/Solar-Energy:-Not-As-Clean-As-You-Think>

² What Is the Installation Cost for Solar Panels? Official GreenMatch site. Retrieved from: [Installation Cost of Solar Panels \(2019\) | GreenMatch](#)

³ Blumsack, Seth. The electric grid's latest threat? Rooftop solar cells. Retrieved from: <https://qz.com/369351/the-electric-grids-latest-threat-rooftop-solar-cells/>

While unused power plants could be retired, electric transmission lines, substations, transformers and other delivery infrastructure cannot simply be declared unused and retired because that infrastructure is collectively needed for reliability. As stated by Accenture experts, nearly two-thirds (61%) of utilities executives expect grid faults to increase by 2020 as a result of low-voltage connected distributed renewable generation and more than half (53%) also expect an increase in grid faults from deployments of large-scale renewables¹.

Bottomline: well-to-do homeowners that install solar panels are shifting the cost of utilities infrastructure safety to ratepayers that have not installed solar panels. The more homeowners install rooftop solar, the more expensive the costs of grid maintenance become for everyone else.

УДК 330.15; 330.16:330.34

JEL A 130; D 620; O 100; Q 210; Q 320;

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ЗАСАДАХ СТАЛОСТІ

Попова О.Ю.,

доктор економічних наук, професор

Волкова Ю.В.,

аспірант

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Загострення еколого-економічних протиріч у системі господарювання, виснаження природно-ресурсного потенціалу та зниження добробуту суспільства обумовлюють актуальність наукового пошуку принципів моделей економічного розвитку, в яких простежується безпосередній зв'язок між рівнем екологічності господарської діяльності та економічною ефективністю суспільного виробництва. Відповідно до світових тенденцій ключовими елементами такої моделі повинні ставати якісні та кількісні характеристики сталого розвитку. Традиційно сталий розвиток розглядається як розвиток, який відповідає потребам сучасності для забезпечення економічного зростання, матеріального виробництва і споживання, не впливаючи на здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Для рівня суб'єктів господарювання поняття сталості набуває більшого економічного виразу, пов'язаного із можливістю отримання прибутку у довгостроковій перспективі за умов сталого використання ресурсів, як первинних природних, так і вторинних, які є продуктами переробки первинних природних ресурсів.

Історично склалось з середини ХХ ст., що сталий розвиток як такий був пов'язаний лише з економічним прогресом. Трохи пізніше у зв'язку з нераціональним розподілом прибутків та значним збільшенням кількості держав, що відстають від всебічного розвитку, гостро постало питання не лише економічного зростання, а й питання соціальної справедливості².

Свої дослідження проблематиці сталого розвитку присвятили такі вітчизняні та зарубіжні вчені як О. Білорус, С. Бобильова, Б. Большакова, В. Геєць, Ф. Дамас, К. Кролл,

О. Кузнецова, Д. Лук. Вивчаючи їх праці, наукову літературу і резолюцію Генеральної асамблеї ООН у сфері розвитку, Міжнародні стратегії розвитку, можна побудувати основні етапи побудови концепції сталого розвитку: 1-й етап (1945 – 1991 рр.) – прогресивний розвиток поряд з економічним зростанням (орієнтація на збільшення ВВП на душу населення для підвищення рівня життя, вирішення соціально-економічних проблем на національному та міжнародному рівнях); 2-й етап (1992 – по теперішній час) – перехід з кількісних моделей економічного зростання на якісні (орієнтація на забезпечення добробуту всіх поколінь, досягнення сталого розвитку через взаємодію економічної, соціальної та екологічної складових на національному, міжнародному та

¹ Utilities Face Significant Revenue Losses from Growth of Solar, Storage and Energy Efficiency, Accenture Research Shows. Retrieved from: [Utilities Face Significant Revenue Losses from Growth of Solar, Storage and Energy Efficiency, Accenture Research Shows | Accenture Newsroom](#)

² Національна економіка: підручник/ за заг.ред. П.В. Круша. К.: Каравела. 2008. 416 с.

світовому рівнях).

5 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь „Цілі сталого розвитку” Україна, яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку. У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку¹.

Сталий розвиток у науковій літературі визначено різними способами, але на практиці він має три виміри – економічний, екологічний та соціальний. Для досягнення сталого розвитку надзвичайно важливо гармонізувати три основні елементи: економічне зростання, соціальну інтеграцію та охорону навколишнього середовища. Ці елементи взаємопов'язані, і всі вони мають вирішальне значення для добробуту окремих людей та суспільств. Економічний вимір має на меті оптимальне використання й без того досить обмеженої кількості природних ресурсів й застосування зберігаючих технологій, будь то ресурсозберігаючих, енергозберігаючих. Екологічний підхід полягає у принципі поєднання збереження навколишнього середовища водночас із суспільним розвитком, підтримання цілісної екологічної системи принципі коефективності. І нарешті, соціальний вимір – це забезпечення динамічного соціально-економічного зростання за умови збереження навколишнього природного середовища².

Неможливим є процес реалізації сталого розвитку за рахунок будь-якої однієї цілі. Ці три складові, економічна, екологічна та соціальна, є органічно взаємопов'язаними між собою. Необхідно зауважити, що основною ціллю сталого розвитку безперечно є екологічна складова. Оскільки без раціонального використання природних ресурсів та без фактичного збереження навколишнього середовища сутність населення втрачає дійсний сенс.

На практиці досягти сталого розвитку в межах національних кордонів надзвичайно важко, адже близьке сусідство з іншими державами формує загрозу екологічної небезпеки, а глобалізація, що стрімко набрала обертів, сприяє утворенню та загостренню економічних та соціальних небезпек.

На сучасному етапі Україна має таку модель економіки, яка має вирішувати складні задачі інтеграції у світову економіку й одночасно з цим впроваджувати стратегію сталого розвитку, оскільки наразі наша економіка не лише не економічна, а й не екологічна. Як свідчать показники рівня розвитку економіки України, на сучасному етапі життєвого циклу наша країна залишається на узбіччі багатьох світових процесів і структурних змін³.

Зазначимо деякі очевидні фактори, які унеможливають чітку реалізацію принципів сталого розвитку нашої країни:

1. Нерозуміння основних принципів побудови національних цінностей, які засновані на успішному світовому досвіді.
2. Економіка, яка не відповідає сучасним потребам нашої держави.
3. Відсутність стратегії розвитку України для забезпечення зростання рівня життя та водночас раціональне використання та збереження навколишнього середовища.
4. Застарілі методи управління промисловими виробництвами, які несуть в собі високу собівартість продукції, що виробляється, великі матеріальні витрати.
5. Нераціональне використання природних ресурсів.
6. Неєфективна політика щодо екологічної безпеки.
7. Відсутність визначених пріоритетів соціально-економічного розвитку держави.
8. Достатньо високий рівень корупції (за цим показником Україна посідає третє місце у світі)⁴, призводить до нестабільності в суспільстві.
9. Відсутність законодавчої бази щодо екологічної безпеки у державі, у секторі охорони навколишнього середовища.

¹ http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

² Мужилко О.О. Основні витоки ідеї сталого розвитку та шлях переходу України на принципи сталого розвитку / О. О. Мужилко. // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. - 2011. - № 7. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_7_7

³ Україна в міжнародних рейтингах. URL: <https://www.sfi.gov.ua/>

⁴ Україна в міжнародних рейтингах. URL: <https://www.sfi.gov.ua/>

Вищевказані фактори вказують нам на те, що не подолавши їх, України не зможе створити свою модель сталого розвитку, яка буде базуватися на наступних принципах ¹:

- ефективне функціонування економіки;
- збереження й охорона навколишнього середовища;
- мінімізація використання не відновлюваних ресурсів;
- поліпшення якості життя;
- забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку;
- співробітництво з іншими країнами у сфері розв'язання екологічних проблем;
- співробітництво з іншими країнами у сфері виконання цілей сталого розвитку;
- впровадження світового досвіду стратегії сталого розвитку в національну економіку з метою досягнень прогресу соціально-економічного й екологічного характеру.

Сталий розвиток на мікрорівні – рівні окремого суб'єкта господарювання – ставить питання про економічну природу сталого розвитку та можливостей прискорення економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності, забезпечення зростання прибутку на засадах сталості. Існуючі моделі сталого розвитку більшою мірою пристосовані до опису макроекономічної ситуації, в якій цільовою функцією є добробут суспільства, а змінними параметрами стани навколишнього природного середовища. При цьому кількісний зв'язок не завжди є очевидним, що обумовлено латентністю реакцій у суспільстві на зміну екологічного стану, використання переважно якісної інформації про параметри соціально-економічного розвитку та екологічної ситуації. Тому для мікрорівня необхідним є формування специфічних моделей економічного розвитку на засадах сталості, в яких успішно поєднуються кількісні характеристики діяльності підприємства з урахуванням особливостей виробничої діяльності у частині ресурсів, що залучені до господарського обігу, мотивації до використання концепції сталого розвитку, комунікативних функцій підприємства із оточуючим середовищем. При цьому важливим є використання таких принципів побудови моделі як комплексність, оперативність, гнучкість, врахування властивостей адитивності, емерджентності та синергії, що надасть можливостей коректного оцінювання рівня впливу на інтенсивність економічного розвитку параметрів стану навколишнього природного середовища через інтенсивність використання природних ресурсів та зворотного впливу підприємства на стан довкілля через відходи та забруднення.

УДК 339.976

JEL F02

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

Волошин О. С.,
аспірант Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана

Сталий розвиток - один з основних елементів прийнятої більшістю розвинених країн світу моделі економічного, соціального та екологічного розвитку. Сутність сталого розвитку полягає у задоволенні потреб нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Ефективне та раціональне поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) - важливий елемент будь-якої стратегії сталого розвитку, оскільки кількість утилізованих ТПВ та еколого-економічна ефективність їх утилізації є яскраво вираженим індикатором можливості економічної системи не завдавати шкоди добробуту майбутніх поколінь. Саме тому йому у країнах Європейського Союзу постійно зростають вимоги до зростання ефективності механізмів

¹ Глобальний енергетичний статистичний щорічник. URL: <https://yearbook.enerdata.net/>

поводження з ТПВ.

У 2014 році Європейською Комісією було розпочато рух в напрямку нової парадигми, який розпочався із запровадження “Концепції економіки замкнутого циклу” (circular economy).¹ Сутність даного підходу полягає у зміні акцентів еколого-економічної політики з “боротьби з наслідками”, при якій найбільше уваги приділяється раціональній утилізації утворених відходів, до утримання ресурсів в економіці максимально довго шляхом запобігання утворенню відходів та збільшенню ефективності використання ресурсів на кожному етапі - від виробництва до кінцевого споживання та переробки.

Розроблений Європейським Союзом у грудні 2015 року План дій в напрямку до економіки замкнутого циклу передбачав досягнення конкретних та вимірюваних цілей, які стосувались повного життєвого циклу виготовленої продукції - від рівня та вимог до виробництва до вдосконалення поведження з відходами та розвитку ринку вторинної сировини, що супроводжувалося необхідністю внесення змін до законодавства у сфері управління відходами.

4 березня 2019 року Європейською Комісією було опубліковано всебічний звіт про виконання Плану дій до економіки замкнутого циклу.² У звіті представлено основні досягнення щодо виконання поставлених цілей та окреслено виклики та нові цілі, яких необхідно досягти на шляху формування кліматично нейтральної економіки замкнутого циклу, в якій тиск на природні ресурси, а також на екосистеми зводиться до мінімуму.

Відповідно до опублікованого звіту про виконання Плану дій до економіки замкнутого циклу, перехід до “економіки замкнутого циклу” також допомагає створенню нових робочих місць. Так, у 2016 році в галузях, що мають відношення до економіки замкнутого циклу, працювало понад чотири мільйони робітників³, що на 6% більше у порівнянні з 2012 роком. У найближчі роки повинні очікується створення додаткових робочих місць для задоволення очікуваного попиту, що створюється повністю функціонуючими ринками вторинної сировини.⁴

Економіка замкнутого циклу також відкрила нові можливості для бізнесу, породила нові бізнес-моделі та розвинула нові ринки. У 2016 році такі заходи, такі як ремонт, повторне використання чи переробка, принесли майже 147 мільярдів євро доданої вартості, при інвестиціях у сумі близько 17,5 мільярдів Євро.⁵

Також намітилась тенденція до зростання кількості перероблених ТПВ за період 2008-2016 рр., а внесок вторинної сировини у загальну пропозицію матеріалів свідчить про постійне вдосконалення. Однак у середньому перероблені матеріали задовольняють лише менше 12% попиту в ЄС на матеріали, що свідчить про значні можливості для подальшого покращення.⁶

Також, важливою тенденцією в ЄС стали заходи по обмеженню створення певних типів шкідливих відходів. Яскравим прикладом подібних обмежень є прийняття Європарламентом пропозиції Європейської комісії щодо заборони використання одноразового пластику. Завдяки цим обмеженням в ЄС буде заборонено використовувати одноразовий посуд, засоби гігієни та інші звичні для українських громадян речі разового використання, виготовлені з пластику.⁷

Намагання привести законодавство України щодо сталого розвитку загалом та поведження з твердими побутовими відходами зокрема до стандартів ЄС у певній мірі вже здійснюється,

1 European Commission. Circular Economy. Retrieved from https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.htm

2 European Commission. Implementation of the Circular Economy Action Plan. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1551871195772&uri=CELEX:52019DC0190>

3 Eurostat. Private investments, jobs and gross value added related to circular economy sectors. Number of persons employed. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=cei_cie010&language=en

4 European Commission, Impacts of circular economy policies on the labour market. Retrieved from https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/ec_2018_-_impacts_of_circular_economy_policies_on_the_labour_market.pdf

5 Eurostat. Private investments, jobs and gross value added related to circular economy sectors. Gross investment in tangible goods. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=cei_cie010&language=en

6 Eurostat. Circular material use rate. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=cei_srm030&plugin=1

7 News. European Parliament. Plastic Oceans: MEPs back EU ban on throwaway plastics by 2021. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181018IPR16524/plastic-oceans-meps-back-eu-ban-on-throwaway-plastics-by-2021>

оскільки зближення відносин з ЄС та подальша Євроінтеграція неможливі у випадку значних законодавчих розходжень. Так, 8 листопада 2017 року, Розпорядженням Кабінету міністрів України було схвалено Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року (далі – Стратегія).¹

Стратегією передбачено здійснення ряду подібних заходів щодо тих, які впроваджуються у Європі в рамках концепції економіки замкнутого циклу. Так, в стратегії закріплено ієрархію поводження з відходами у наступній послідовності:

- запобігання утворенню відходів;
- підготовка до повторного використання;
- перероблення відходів - утилізація з поверненням у виробничий цикл;
- інші види утилізації відходів, у тому числі енергетична утилізація;
- видалення відходів - захоронення їх у спеціально обладнаних місцях/об'єктах та знищення (знешкодження) на установках, що відповідають екологічним нормативам, лише у разі відсутності можливості виконати попередні ступені ієрархії.

Подібна ієрархія повністю узгоджується з існуючою моделлю поводження з ТПВ, яка прийнята у ЄС.

Проте, незважаючи на законодавче закріплення принципів поводження з ТПВ, які відповідають стандартам ЄС, фактичний стан справ в Україні у даній сфері залишається незадовільним. Більшість нормативно-правових актів, які регулюють сферу поводження з ТПВ є застарілими, містять сумнівні чи корупційні норми, наприклад:

– відповідно до пункту а) статті 17 Закону України «Про відходи» вказано про обов'язок суб'єктів господарської діяльності запобігати утворенню та зменшувати обсяги утворення відходів, проте не вказано, в який спосіб;²

– відповідно до пункту б) статті 17 Закону України «Про відходи» вказано про обов'язок суб'єктів господарської діяльності забезпечувати приймання та утилізацію використаних пакувальних матеріалів і тари, в яких знаходилася продукція цих підприємств, установ та організацій - суб'єктів господарської діяльності, або укладати угоди з відповідними організаціями на їх збирання та утилізацію. При цьому, фактичне укладання договорів є практично неможливим, оскільки на момент утилізації тара перебуває у споживача. Окрім цього, відповідно до положень ст. 20 Закону України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції»³, оплата робіт, пов'язаних з переробкою, утилізацією, знищенням або подальшим використанням вилученої з обігу неякісної та небезпечної продукції здійснюється власниками цієї продукції. Однак на момент здійснення подібних робіт, виробник не буде власником продукції, адже тара буде продана разом із товаром кінцевому споживачу і відноситиметься до комунальних витрат споживача на вивіз сміття;

– відповідно до пункту е) статті 17 Закону України «Про відходи» вказано про обов'язок суб'єктів господарської діяльності брати участь у будівництві об'єктів поводження з відходами, проте не вказано, в який спосіб, в яких випадках та обсягах;

– відповідно до положень ЗУ «Про металобрухт»⁴, операції з металобрухтом здійснюються лише спеціалізованими або спеціалізованими металургійними переробними підприємствами, а також їх приймальними пунктами. При цьому, відповідно до положень цього ж Закону, спеціалізовані або спеціалізовані металургійні підприємства зобов'язані мати брухтопереробне обладнання. Таким чином, для заготівлі металобрухту (навіть для прийому побутового металобрухту від населення), необхідно мати обладнання для переробки брухту. Це створює штучні перешкоди для збирання та подальшої переробки такого типу ТПВ, як брухт металів.

¹ Розпорядження Кабінету міністрів України Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>

² Закон України «Про відходи». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

³ Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції». Retrieved from. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14>

⁴ Закон України «Про металобрухт». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-14>

Наведений перелік проблем не є вичерпним, загалом, для поліпшення стану поводження з ТПВ в Україні необхідно ретельна оптимізація законодавства та використання найкращих Європейських практик та економічних важелів. Конкретні шляхи вирішення наявних законодавчих проблем у сфері поводження з ТПВ можуть бути предметом для подальших досліджень.

УДК 338.22.01
JEL A 13, D 60

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Анісімов В.М.,
М.Н.С.,

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Європейська інтеграція становить провідне явище, що визначає суспільно-політичне і соціально-економічне життя в сучасній Україні. Ідея європейської інтеграції є привабливою для широкого українського загалу тим, що відповідно до його сподівань, має забезпечити життєві стандарти Європейського Союзу, які є одними з найвищих у світі, а також створити умови для подолання корупції., що нині є найбільш негативною ознакою нинішньої української дійсності.

Як свідчить досвід європейських країн маючих найвищі рівні життя, їх досягнення забезпечується на базі соціально-орієнтованої ринкової економіки, що передбачає ефективне поєднання ринкових механізм та державного регулювання з метою надання економічному розвитку соціальної спрямованості. Тобто мова йде про соціальну державу як притаманну європейським країнам модель організації суспільно-економічної життєдіяльності. Фактична відсутність масштабної корупції в найбільш економічно розвинених країнах Європи пов'язується із досягненням в них верховенства права, незалежністю судової гілки влади; тобто обумовлюється наявністю правової держави як форми організації суспільно-політичного життя країни.

Економічною інтерпретацією поняття правової держави можна назвати концепцію суспільного порядку відкритого доступу, розроблену лауреатом Нобелівської премії з економіки Дагласом Норттом, із співавторами, в рамках загальної концепції суспільних порядків¹. Зазначений порядок відкритого доступу характеризується, зокрема стабільним правовим полем, що відображає державну політику, необхідну для підтримання соціального порядку шляхом розподілу вигод від довготермінового економічного зростання. Це стимулює соціально-економічний ріст на засадах сталого розвитку.

Отже, інститути, що є, за Д. Норттом, правилами взаємодії – формальними (у вигляді юридичних законів) та неформальними (у вигляді традиційних норм) – між суб'єктами соціально-економічного життя², являють собою основні чинники сталого соціально-економічного розвитку. Спрямованість інститутів правової держави на досягнення цілей сталого розвитку – насамперед у соціально-економічній сфері – створює передумови для підвищення життєвих стандартів. Тому в контексті завдань євроінтеграції необхідним є формування відповідного інституційного середовища.

Важливість інституційного забезпечення європейської інтеграції може бути підтверджена тим, що у затверджених Європейською Радою критеріях, яким мають відповідати країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу, на першу позицію винесено саме стабільність інститутів, що гарантують верховенство права³.

¹ Норт, Д., Волліс, Д., Вайнгест, Б. (2017). *Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії*. Київ: Наш формат.

² Норт, Д. (2000). Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки (с. 12-14). Київ: Основи.

³ Міністерство закордонних справ України. *Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі (інформативно-аналітична довідка)*. Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>

Однак деякі моменти з реалій життя нових країн ЄС, що як і Україна, входили до радянського блоку, засвідчують неефективність інститутів маючих забезпечувати задекларовані принципи європейської інтеграції. Йдеться насамперед про практику впровадження Спільної аграрної політики ЄС до регулювання земельних відносин в названих країнах, що не в змозі запобігти протиправній концентрації сільськогосподарських угідь, яка призводить до негативних соціально-економічних наслідків¹. Причиною цього можливо вбачати саме неусталеність інституційних рамок життєдіяльності постсоціалістичних країн – нових членів ЄС, що не дозволяє їм, подібно до інших європейських країн, повно мірою впровадити суспільний порядок відкритого доступу. Негативний досвід постсоціалістичних країн ЄС щодо регулювання земельних відносин є показовим для України й відображає перспективи погіршення соціально-економічних умов у нашій країні, більш значного, ніж це є в названих країнах, оскільки в Україні взагалі відсутнє інституційне забезпечення яке б запобігало концентрації землі одним господарюючим суб'єктом, що призводить до негативних екологічних та соціально-економічних наслідків².

Проблема відсутності належного інституційного забезпечення сільськогосподарського землекористування на сьогодні вирізняється в Україні найбільшою гостротою в зв'язку із запланованим початком продажу землі на ринку. Проте взагалі, як випливає з експертних оцінок, корупційні схеми є безпосередньо закладеними у вітчизняне законодавство³.

Витоки такої ситуації полягають у тому, що соціально-економічні реформи в Україні розпочалися і продовжуються до сьогодні у атмосфері культивування неповаги як до формальних, так і неформальних суспільних норм, коли під гаслами: «Все що не заборонено – можна» спочатку винаходились схеми ухиляння від податків, а потім вже у подальшому стало припустимим законодавчо закріплювати корупційні схеми.

Виходячи із зазначеного показовим є висловлювання одного з нинішніх українських високопоставлених чиновників про те, що не треба зменшувати рівень тіньової економіки в Україні, бо це, мовляв, заважатиме економічному росту⁴. Але економічне зростання, відповідно до завдань європейської інтеграції, можливе лише за використання в якості його інструмента інститутів правової держави. В іншому разі економічне зростання, без врахування необхідності дотримання соціальної орієнтації ринкової економіки, призведе до поляризації суспільства за рівнем доходів, коли їх основна частина концентрується в представників невеликого за чисельністю прошарку багатого і найбагатшого населення, а переважна частина громадян відчуває погіршення свого матеріального становища. Проте саме такою викривленою траєкторією, із використанням антагоністичного європейським цінностям інституційного забезпечення, здійснюється протягом останніх десятиліть суспільна трансформація в нашій державі. Вказаний стан справ є не лише невідповідним європейським принципам сталого розвитку та соціальної держави, але й в умовах сучасної України загрожує новими соціальними потрясіннями.

Отже, таким чином, проблеми формування відповідного принципам європейського співжиття і європейським цінностям інституційного забезпечення мають обов'язково враховуватись при проведенні соціально-економічних реформ та здійсненні заходів на шляху євроінтеграції. Інститути правової держави мають розглядатись як головні інструменти досягнення соціальної орієнтації економічного зростання у відповідності з європейським принципом соціальної держави загального добробуту. В іншому разі в українській громадській думці сформується і закріпляться уявлення стосовно асоціації ідеї європейської інтеграції з соціальним розшаруванням та погіршенням умов життя, що зменшить актуальність цієї в суспільному порядку денному українського загалу. Для того щоб цього не сталося і потрібно здійснювати аналіз проблемних аспектів інституційного забезпечення євроінтеграції України.

¹ Бородіна, О., Яровий, В. (2018). Європейська практика регулювання земельних відносин: загрози та виклики. *Дзеркало тижня*, 28, 21 липня-10 серпня. Режим доступу: https://dt.ua/macrolevel/evropeyska-praktika-regulyuvannya-zemelnih-vidnosin-zagrozi-ta-vikliki-283559_.html

² Дорош, Й.М. (2012). Інститути сільськогосподарського землекористування, проблеми функціонування та шляхи їх вирішення. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, 3-4, 4-11.

³ Посканная, Е. (2019). Народный депутат Украины от партии «Слуга народа» Галина Янченко: «Наибольшие коррупционные потоки сформированы правками в законы. Иногда несколько слов после запятой создают схемы на миллион гривен». *Бульвар Гордона*, 33(745), август, 7.

⁴ Шаповал, Е. (2019). Экономический космос Милованова. *Новое время*, 32(256), 5 сентября, 23.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ГРОМАД: СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ

SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT: SOCIAL AND EDUCATIONAL ASPECTS

УДК 911.375:330
JEL R11

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В ОЦІНЦІ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ: НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Гукалова І.В.,
д.геогр.н., ст.н.с.,
Інститут географії НАН України

Останніми роками як науковці, так і управлінці-практики почали реально переосмислювати особливу роль міст та місцевого самоврядування у процесі побудови цивілізованої демократичної держави, а відтак – їх значення у забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку суспільства і пропорційного розвитку регіонів України. Європейські міста набувають характерної ідентичності, стаючи «збирачами людських ресурсів» та відтворюючи «людський капітал». Високий рівень інтегрованості людини у міський простір виявляється через наявні у ньому можливості відтворити «якісний образ життя» [1]. У такому контексті зрозуміло, що євроінтеграційна перспектива України, рівень урбанізації якої складає 70%, багато у чому залежить від способів організації міського простору, від здатності місцевих громад створювати комфортне середовище життєдіяльності, а з цим – необхідні умови для бізнесу, освіти та інноваційної діяльності. Проблематика сталого (збалансованого) розвитку міст, як і пошук підходів до оцінки збалансованості, набувають особливої актуальності.

Включення у простір Європи не буде можливим без підвищення показників якості життя населення України, особливо міського, яке піддається подвійному впливу шкідливого середовища життя, активно старіє, відчуває ряд соціальних небезпек тощо. Євроінтеграційні процеси передбачають підвищення рівня життя людей, їх благополуччя, і ці прагнення вимагають системних дій, спрямованих на соціальну реінтеграцію та реадaptaцію мешканців міст різного віку, статі, стану здоров'я, реновацію і переобладнання багатьох міських територій, транспортний та екологічний розвиток, модернізацію середовища міст загалом. Все це потребує ідентифікації проблем розвитку і порівняння міст України з позицій збалансованості їх розвитку і формування тієї чи іншої міської якості життя.

Опрацювання проблем збалансованого розвитку міст здійснюється у багатьох напрямках:

- просторово-поселенському, де місто розглядається як спільність людей, що проживають поруч і з точки зору соціально-функціональної організації простору;
- соціально-економічному, де місто являє собою виробничий і соціальний організм, який може страждати від тих чи інших хвороб (ринок зайнятості і безробіття, бідність, надання послуг, деривації тощо);
- культурно-духовному плані, де місто є уособленням мультикультурності, але при цьому має свій дух, імідж, естетику, значимі місця;
- етно-демографічному, адже міське середовище поліетнічне, а міграція до міст породжує низку інших проблем (соціальне розшарування, конфлікти);
- політико-географічному, де місто є простором активного політичного життя містян, створення громадського суспільства, органів самоуправління;

¹ Фесенко, Г. (2013). Стратегії культурного розвитку українських міст як цивілізаційний вибір. *Українознавчий альманах*, 11, 220-223.

- соціально-екологічному, тому що місто є антропогенно зміненою природною системою, яка потребує збереження і захисту заради покращення якості життя людей.

Географія розглядає суспільство і природу як єдину систему і, відповідно, використовує геосистемний підхід як основний при вивченні розвитку міст. Він означає розуміння останніх як особливих історичних, соціально-економічних, соціокультурних феноменів, які є результатом взаємодії всіх своїх підсистем з «підстилаючою» поверхнею і характеризуються особливим міським способом та умовами життя і самореалізації людей. Будь-яке місто динамічне, воно є живим організмом, для вивчення якого (а тим більше – для порівняння міст між собою) має бути застосований максимально можливий арсенал методів, притаманних не тільки наукам про Землю, але й соціальним наукам [1]. Концептуально, *під збалансованим розвитком міст слід розуміти комплексний соціально-еколого-економічний процес стабільного відтворення міського населення та покращення якості його життя на основі використання інноваційних технологій і концепцій організації простору та ощадливого використання всіх видів ресурсів*. І тут для України відкривається додатковий шанс перейняти передовий досвід розвинених європейських країн, які вже запроваджують концепції «старт-міст», «зелених» міст, інтегрованого та інклюзивного міського розвитку, проводять свої рейтинги «комфортності» міст.

Темпи урбанізації в нашій країні і світі не спадають, цей процес залишається одним з головних чинників трансформації суспільства, модернізації і розвитку регіонів. Вплив урбанізації на якість життя населення істотний, він позначається на стані економіки, соціальних відносинах і безпеці, екологічній і соціокультурній ситуації. Тому дуже важливим є підбір адекватних інструментів, які дозволяють проводити діагностику розвитку міст, здійснювати оцінку адаптації до урбанізації населення, прогнозувати виникнення тих чи інших проблем. Інструментарій моніторингу якості життя населення як такий, що дозволяє оцінювання і порівняння збалансованості (гармонійності) розвитку міст і регіонів, відслідковування динаміки тих чи інших процесів, ступеня їх впливу на місцеве співтовариство, є дуже затребуваним на сучасному етапі урбаністичних досліджень.

Відбувається це, по-перше, через те, що сама категорія якості життя населення є пріоритетною у пошуку збалансованості розвитку саме міст, адже форма і спосіб, умови життєдіяльності міського населення мають свою специфіку, яка вирізняє міські поселення, особливо великі, з-поміж інших, потенціал розвитку і самореалізації людини в містах також оцінюється на порядок вище, ніж у селах. По-друге, якість життя відноситься до об'єктивно-суб'єктивних категорій, її оцінка завжди має базуватися як на статистичних показниках, які характеризують певний набір умов і складових життя містянина, так і на оцінці цих умов, заснованій на власній задоволеності мешканців міст, у т.ч. у порівнянні з іншими містами, чим формується уявлення населення про якість життя і міський комфорт. По-третє, особливе значення забезпечення достойних умов та якості життя містян пов'язана з тим, що послаблення залежності сучасної економіки від територіально локалізованих ресурсів і збільшення частки галузей, де фактором розміщення виробництва є наявність кваліфікованих кадрів, комфортних умов проживання і ведення бізнесу, а також навчання (включаючи всю необхідну для цього інфраструктуру), призвели до глобального зміщення акцентів на міста, посиленню конкуренції між ними за бізнес та інвестиції, які надають можливості для розвитку. Нарешті, досвід реалізації політики міського розвитку європейських країн показує, що ключовими аспектами її реалізації в останні десятиріччя є створення нових робочих місць, земельні відносини, житлова сфера, транспорт та організація надання різних послуг, безпека життєдіяльності, екологічна ситуація, міська бідність та нерівність – все те, що є складовими розвитку людського потенціалу. Зовсім недаремно в методиках ООН-Хабітат і Євростата статистичні індикатори, які характеризують якість життя в містах та агломераціях, відіграють ключову роль, хоча деякі з них взагалі ігноруються вітчизняною статистикою (транспортна поведінка містян, чимала кількість екологічних показників, показники територіальної сегрегації, наявності порожнього житла тощо). Останній факт є дуже важливим, адже сучасна статистика, що відображає розвиток міст є дуже

¹ Филько, А. (2105). Изучение феномена города и городского пространства в современных социальных исследованиях (историографический обзор). *Социодинамика*, 7, 51-64.

фрагментарною і адекватно не відображає ті сучасні процеси, які притаманні поселенням сьогодні, вона є не доступною і не суцільною (нааявною для всіх міст), ніяк не співвідноситься із зарубіжними індикаторами на рівні, який дозволяє проводити міжнародні міжміські порівняння. Саме тому соціологічні методи, методи візуального спостереження, аналіз документів (контент-аналіз) стають неодмінним атрибутом більшості порівняльних досліджень міст з позицій якості життя населення в них.

Багатоманітністю українських міст зумовлений різний характер їх адаптації до різного роду змін, різні шляхи вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Головним критерієм для первинного групування українських міст є такий традиційний індикатор як чисельність постійного населення міста. Це не просто умовний кількісний показник: даний показник слугує маркером складності внутрішньої функціональної, демографічної, соціальної, економічної структури міста, відповідності способу та умов життя «міським» стандартам. Іншими словами, певний рівень людності визначає і особливу якісну специфіку життєдіяльності міста, а відповідно – потребує специфічних форм управління та організації простору. У моніторингу якості життя населення міст є сенс розділяти міста на три категорії міст – великі, середні, малі з можливим виділенням підгруп у цих групах (наприклад, мільйонників). Іншим ключовим диференціюючим чинником є політико-адміністративний фактор: в Україні залишається принципово важливим, центром якого рівня є те чи інше місто, від цього залежать його повноваження і бюджетний потенціал для управління його розвитком і стратегія цього розвитку загалом.

Другою важливою особливістю міст з позиції оцінювання якості життя населення в них є неможливість і недоцільність їх поділення на «гарні» і «погані» за будь-якими інтегральними індексами. Різні міста роблять ставку на свої власні драйвери зростання, мають типові для міст певної категорії й специфічні проблеми. Тому якість життя завжди оцінюється через багатомірні моделі, у тій чи іншій типізації міст за якістю життя враховуються різні аспекти життя і специфічні співвідношення між ними.

У цьому зв'язку, слід наголосити на необхідності використання результатів соціологічних досліджень (опитувань, анкетувань, вибіркового і візуального спостереження тощо), які передбачають визначення людьми їх власної позиції щодо рівня задоволеності життям, інтересів і очікувань, відчуття комфорту. Цінність соціологічних методів, на додаток до традиційних статистичних порівнянь, полягає в можливості аналізувати реальну дійсність в її різноманітності й отримати більше інформації про досліджувану міську спільноту, соціально-економічну та екологічну ситуацію, міський простір. Зокрема, розробка моніторингу з використанням даних анкетування дає можливість збору і аналізу емпіричної інформації про ті аспекти розвитку міст, вивчення яких традиційними статистичними методами не є можливим.

Анкетне опитування передбачає фіксований дослідниками порядок, зміст і форму питань, ясні вказівки способів відповіді. Як правило, під анкетною розуміють опитувальний лист, який укладений з блоків змістовних питань і заповнюється респондентами самостійно за вказаними правилами. Даний спосіб збору інформації застосовується для отримання інформації про фактичний стан справ у містах і оцінку (думку) респондентів, яку потім обробляють статистичними методами. Анкетування рідко має бути дуже масштабним і суцільним, як правило воно носить вибіркового характеру. Проте достовірність і надійність отриманої анкетуванням інформації залежить від репрезентативності вибірки міст і респондентів, що беруть участь в опитуванні.

Таким чином, покращення якості життя населення необхідно розглядати як ключову стратегічну мету розвитку міських поселень України. Головна мета муніципального управління конкретизується в цілях розвитку підсистем того чи іншого міста, а потім – у стандартах якості життя населення, що дозволяє точніше сфокусувати увагу громади на ключових проблемах їх розвитку. Загальні очікування при інтеграції різних (у т.ч. соціологічних) методів до моніторингу якості життя населення міст полягають у побудові більш ефективних механізмів оцінки і міжміських (міжнародних) співставлень, що значно наблизить Україну до дослідницького і ціннісного поля ЄС.

THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Pavlikha N. V.,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Kytsyuk I. V.,
Ph.D. in Economics,
Lesya Ukrainka Eastern European National University

In the last years there has been a growing attention to sustainable development.

Sustainable development had become popular with the publication Brundtland Report named «[Our Common Future](#)» (1987). In accordance with the Report Sustainable Development is defined as: «development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs». The report highlighted three fundamental components to sustainable development: environmental protection, economic growth and social equity. The concept of sustainable development focused attention on finding strategies to promote economic and social advancement in ways that avoid environmental degradation, over-exploitation or pollution, and sidelined less productive debates about whether to prioritize development or the environment [¹].

The concept of «sustainable development» when incorporated into corporate strategies became popular as «corporate sustainability» [²].

There is no doubt that dynamic development and growth of uncertainty in a global economic environment require the competitive advantages of a new level from the business entities. In accordance with the Global Competitiveness Report 2017–2018 «The emerging consensus is that economic growth once again needs to focus more on human well-being. Such human-centric economic progress is multidimensional by nature – it is broad based by benefitting the vast majority of people, environmentally sustainable, and equitable in terms of creating opportunities for all and not disadvantaging future generations. In this new context, competitiveness remains an important contribution to the broader goal of human-centric economic progress by creating the resources needed for increased well-being, including better education, health, and security, and higher per capita income» [³]. As follows, companies around the world are faced with the requirement to ensure the well-being and quality of life both present and future generations. It requires radically new approach to the operational and strategic activity of companies that are related to corporate social responsibility (CSR) as well as Sustainability disclosure. In this case the world community also is paying increasing attention to corporate social responsibility [⁴].

Moreover, CSR could be determined as a reaction of companies on the emerging challenges to sustainable development.

Nowadays companies' activity with regard to implementation and realization of the corporate social responsibility concept is really important for their sustainable, competitive and innovative growth. Under above-mentioned it is necessary to admit, that CSR evolution occurs in accordance with new global challenges to Sustainable Development. The world community also makes great effort for development and implementation an appropriate international guidelines and principles which should be respected by

¹ Sustainable Development 2015. (2015). *Sustainable Development 2015. Advocacy Toolkit Mini-Site*. Retrived from <http://www.sustainabledevelopment2015.org/AdvocacyToolkit/index.php/advocacy-toolkit-home>

² Ghosh, A. (2017). Corporate Governance and Corporate Social Responsibility. Sarkar, R., & Shaw. A. (Eds.), *Essays on Sustainability and Management* (pp. 153–175). Singapore: Springer. Doi: 10.1007/978-981-10-3123-6.

³ World Economic Forum. (2017). *The Global Competitiveness Report 2017–2018*. Retrived from <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>

⁴ Kytsyuk, I. (2018). National Enterprises Economic Security in the New Global Competitive Environment. Mytko, A. (Eds.), *International and National Security: Politics, Information, Ecology, Economy: collective monograph* (pp. 280–294). Kyiv: MPBP «Hordon».

business, government and society all over the world.

Besides, the crucial step toward CSR development is concerned Sustainability Disclosure (e.g. Sustainability reporting, Social responsibility reports, CSR reporting, Non-financial reporting). More and more companies are interested in following CSR rules and principles in their business operations, while demonstrating their economic, environmental and social impacts caused by everyday activities. A corporate responsibility reporting also reveals the organization's vision, mission, values and governance model, and demonstrates the link between its strategy and its involvement into a sustainable global economy development [1].

As Global Reporting Initiative (GRI) indicates «Sustainability reporting can be considered as synonymous with other terms for non-financial reporting; triple bottom line reporting, corporate social responsibility reporting, and more. It is also an intrinsic element of integrated reporting; a more recent development that combines the analysis of financial and non-financial performance» [2].

Reporting is the critical link between the big-picture ambitions and the data that shows what action has been taken to achieve those ambitions and what progress is being made. Without reporting we cannot know what is being done or how close, or how far, we are from where the world needs to be. Indeed, «The Sustainable Development Goals (SDGs)» of the 2030 Agenda for Sustainable Development (2030 Agenda) include a specific goal (Goal 12.6) to encourage companies to integrate sustainability information into their reporting cycles [3].

On September 25th 2015 at an historic UN Summit, countries adopted a set of goals to end poverty, protect the planet, and ensure prosperity for all. On 1 January 2016, the 17 Sustainable Development Goals officially came into force, and also form the universal guidelines and principles for all countries towards achieving sustainable development. Each goal has specific targets to be achieved over the next 15 years [4]. Besides, it is necessary to admit that the SDGs adoption has become the next step in CSR development [5].

The SDGs, also known as Global Goals, build on the success of the Millennium Development Goals (MDGs) and aim to go further to end all forms of poverty. The new Goals are unique in that they call for action by all countries, poor, rich and middle-income to promote prosperity while protecting the planet. They recognize that ending poverty must go hand-in-hand with strategies that build economic growth and addresses a range of social needs including education, health, social protection, and job opportunities, while tackling climate change and environmental protection.

While the SDGs are not legally binding, governments are expected to take ownership and establish national frameworks for the achievement of the 17 Goals. Countries have the primary responsibility for follow-up and review of the progress made in implementing the Goals, which will require quality, accessible and timely data collection. Regional follow-up and review will be based on national-level analyses and contribute to follow-up and review at the global level⁶.

Under the GRI «sustainability reporting can help organizations to measure, understand and communicate their economic, environmental, social and governance performance, and then set goals, and manage change more effectively. A sustainability report is the key platform for communicating sustainability performance and impacts – whether positive or negative»⁷.

In such case sustainability reporting can help companies to make stronger relationships with their

¹ Kytsyuk, I. (2018). National Enterprises Economic Security in the New Global Competitive Environment. Mytko, A. (Eds.), *International and National Security: Politics, Information, Ecology, Economy: collective monograph* (pp. 280–294). Kyiv: MPBP «Hordon».

² Global Reporting Initiative. (2017). *About Sustainability Reporting*. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/default.aspx>

³ Bartels, W., Fogelberg, T., Hoballah, A., Malan, D., & van der Lugt, C. (2016). *Carrots & Sticks: Global trends in sustainability reporting regulation and policy*. Retrieved from <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/05/carrots-and-sticks-may-2016.pdf>

⁴ United Nations. (2015). *Sustainable Development Goals*. Retrieved from <http://www.un.org/sustainabledevelopment/>

⁵ Kytsyuk, I. (2017). Main global trends in corporate social responsibility development and Ukrainian reality. Bezpartochnyi, M. (Eds.), *Mechanisms of interaction between competitiveness and innovation in modern international economic relations : collective monograph* (pp. 41-49). Riga: «Landmark» SIA.

⁶ United Nations. (2015). *Sustainable Development Goals*. Retrieved from <http://www.un.org/sustainabledevelopment/>

⁷ Global Reporting Initiative. (2017). *About Sustainability Reporting*. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/default.aspx>

investors and clients taking into consideration stakeholders' demand for transparency and accountability. It can also have the positive impact on the companies's image formation. And as result, this can make a great contribution to achieving sustainable development goals.

УДК 331
JEL J21; J24

ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНА АСИМЕТРІЯ РИНКУ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ільч Л.М.,
д.е.н., доцент,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Проблемам асиметрії в економічному просторі та їх взаємозв'язку з суспільними процесами в останні десятиріччя приділяється значна увага. Це пов'язано з тим, що будь-які нерівномірності економічних об'єктів сприяють розбалансованості всієї системи і гальмують її поступ до сталого розвитку. Нині освітньо-кваліфікаційна асиметрія на ринку праці не є виключенням і поступово з феномену перетворилася на об'єктивну реальність. Мова йде про невідповідність робочої сили потребам економіки (надлишкову / недостатню освіченість), що зумовлена існуванням недостатньої кількості робочих місць, які відповідають певному рівню освіти. На фоні проблем економічного спаду, гальмування темпів приросту робочих місць та соціального відторгнення у сфері праці проблема освітньо-кваліфікаційної асиметрії набуває стрімкого поширення.

У 2017 році за оцінками ОЕСР приблизно 35% працівників не відповідали потребам робочих місць за освітньо-кваліфікаційними ознаками. Поширеність обох типів освітньо-кваліфікаційної асиметрії на ринку праці є свідченням дефіциту талантів і водночас низького попиту на кваліфікації. Семеро із десяти випускників у галузі гуманітарних наук та мистецтва працевлаштовуються на роботу, яка не пов'язана з їхньою спеціалізацією. Подібна ситуація характерна і для переважної більшості випускників галузей науки та сільського господарства, які також відчувають складність працевлаштування і надлишково освічені для робочих місць на яких працюють (60 і 51% відповідно). Відносна збалансованість за освітньо-кваліфікаційною ознакою існує в галузях соціальних наук, бізнесу та права, охорони здоров'я та добробуту, випускники яких можуть легше знайти роботу, що відповідає їх галузі.¹

Як бачимо, рівень освіти та спеціальність впливають на ймовірність невідповідності кваліфікації при виході на ринок праці. Г. Стіглер зазначав, що чим вищий рівень освіти, тим вищі можливості працевлаштування має здобувач на ринку праці, тим кращі уявлення він має про природу ринку праці та механізм його функціонування.² Так наприклад, претенденти на робочі місця з більш вузьких сфер спеціалізацій (зокрема, медицина та природничі науки) мають порівняно вужчі уявлення про можливості працевлаштування та альтернативи робочих місць, ніж скажімо представники (гуманітарних та соціальних наук).

А. Кюсел і Д. Бірн притримувалися позиції, що представники більш вузьких спеціалізацій менш інформовані про правила поведінки на ринку праці та менш мобільні. На базі проведеного обстеження робочої сили у Великобританії, яке охоплювало інформацію про тип, рівень освіти й характер пошуку роботи, вони виявили, що випускники вузько спеціалізованих напрямів професійної підготовки значно рідше користувалися послугами служби зайнятості, частіше спираючись на рекламу або власні сили у працевлаштуванні. Загалом феномен надлишкової освіченості вчені пояснюють існуванням асиметрії на ринку праці.³

Ф. Бюхель стверджував, що надмірна освіченість впливає на прийняття рішень та поведінку

¹ OECD (2018). Skills for jobs. URL: www.oecdskillsforjobsdatabase.org (Accessed 22.10.2019).

² Stigler G. (1961). The economics of information. Journal of Political Economy. № 69. p. 213-225.

³ Kucel A. (2008). Are overeducated people insiders or outsiders? A case of job search methods and overeducation in the Working paper. № 258. Dublin: European Studies Research Institute. 25 p.

як роботодавців так і найманих працівників.¹ Наймані працівники, маючи надлишкову освіту, у більшості випадків не бояться втрачати роботу, оскільки володіють певним запасом знань, які не використовуються на певному робочому місці, але дають їм додаткові конкурентні переваги на ринку праці. Роботодавці охоче наймають надмірно освічену та кваліфіковану робочу силу, оскільки за ту ж саму ринкову ціну отримують здобувача на робоче місце, з більшим набором компетенцій. Однак існують випадки, зокрема у вузько кваліфікованих галузях економіки, де найм надмірно освіченої робочої сили не вирішує проблему продуктивної зайнятості. Мова насамперед йде про промислові галузі економіки, які сьогодні відчувають гострий дефіцит у заповненні вакансій, де роботодавців не влаштовує надмірна освіченість претендентів на робочі місця, і вони потребують робочої сили певного освітнього та кваліфікаційного рівня.

Ситуація на національному ринку праці відображає основні світові тенденції. Як і в переважній кількості країн світу, Україні потерпає від значної освітньо-кваліфікаційної асиметрії, характеризується значним дисбалансом у попиті та пропозиції праці, що негативно позначається на продуктивності праці. Динаміки вертикальної та горизонтальної асиметрії в Україні за освітньо-професійною ознакою має різносторонні вектори спрямування переважно за віком. Зокрема вертикальна асиметрія (характеризує відносну чисельність зайнятих, які працюють на робочих місцях, що не вимагають такого рівня освіти відносно до зайнятих з вищою освітою) має тенденцію до скорочення для осіб до 40–49 рр. незалежно від типу поселення та статі. Водночас для осіб віком 50 років і старші - зростає. Це пов'язано з тим, що конкурентоспроможність робочої сили за низкою якісних показників (і у тому числі за освітою) знижується.²

Своєю чергою горизонтальна освітньо-кваліфікаційна асиметрія (характеризує кваліфікаційну розбіжність між поточною професією та освітнім напрямом для зайнятих 15–34 рр.) скорочується з 15 до 29 років, а для осіб старших 30 років зростає. Це пояснюється знеціненням навичок та потребою їх оновлення або й набуття більш сучасних, шляхом збільшення інвестицій у людський капітал.

В Україні показники вертикальної освітньо-професійної асиметрії за статтю та типом місцевості за 2010–2017 рр. характеризуються стабільним ростом незалежно від статі для сільських поселень і скороченням для міста (рис. 1). Тоді як показники горизонтальної освітньо-професійної асиметрії зростають у часі незалежно від гендеру та типу поселень. Ріст вертикальної освітньо-кваліфікаційної асиметрії у селі переважно пов'язаний з обмеженістю робочих місць, які вимагають третинного рівня освіти. Зрозуміло, що за освітньо-кваліфікаційною структурою робочі місця в селах здебільшого потребують робочої сили з середньою та низькою кваліфікацією.

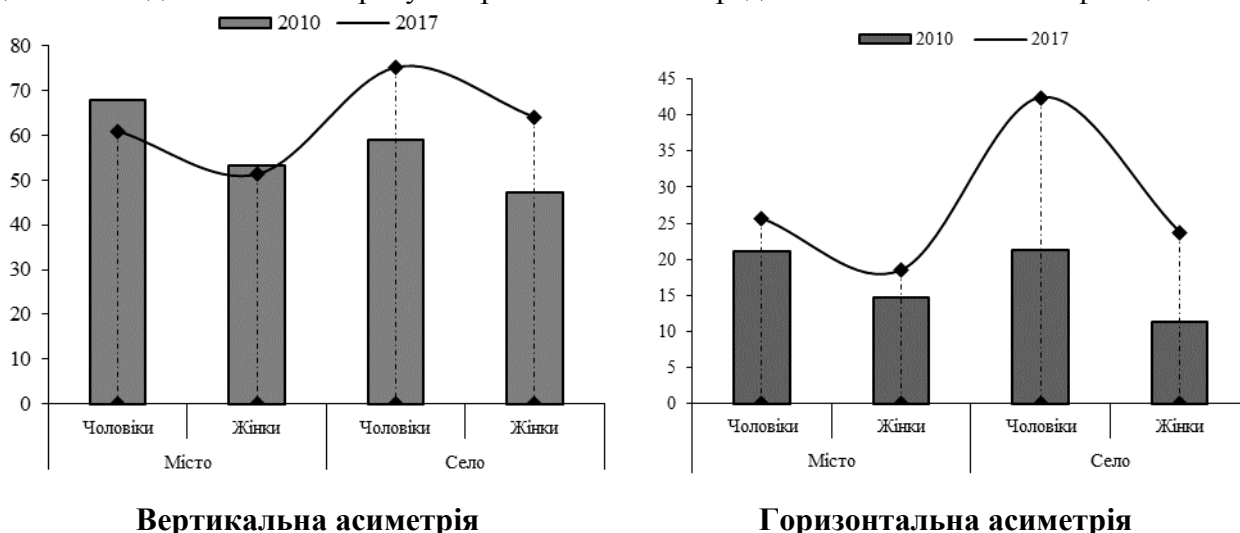

Рис. 1. Динаміка вертикальної та горизонтальної освітньо-кваліфікаційної асиметрії національного ринку праці у 2010-2017 рр.

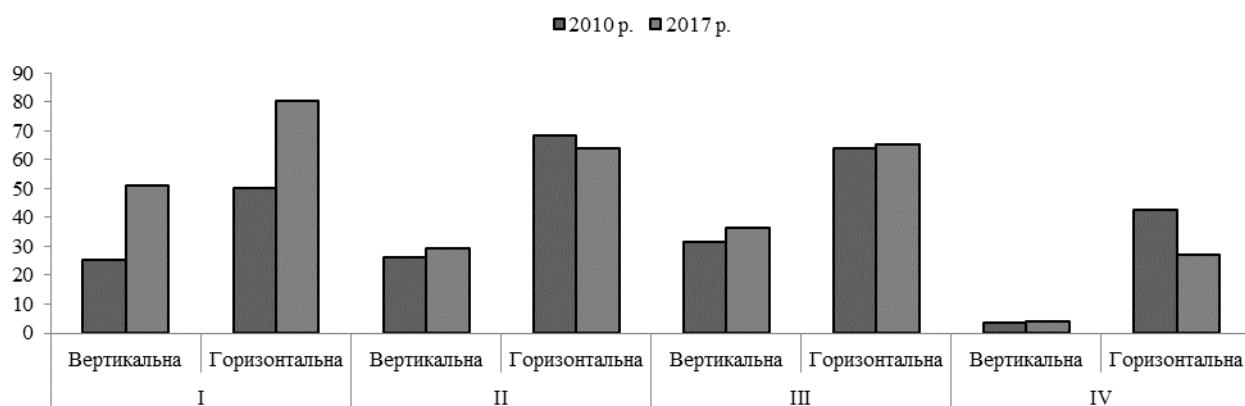
Джерело: авторські розрахунки.

¹ Büchel F. (2003). Overeducation, regional labor markets, and spatial flexibility. *Journal of Urban Economics*. Vol. 53. №. 3. pp. 482–493.

² Ільч Л. М. (2017). Структурні трансформації транзитивного ринку праці України: монографія. Київ: Алерта, 608 с.

Горизонтальна асиметрія є свідченням старіння навичок внаслідок різних причин, зокрема організаційних змін виробництва, суб'єктивних поглядів і переконань, девальвації економічних компетенцій, втрату адаптивності та мотивації професійно розвиватися тощо.

Обидва типи освітньо-професійної асиметрії по-різному впливають на якість людського капіталу і посилюють напругу на ринку праці. Вертикальна освітньо-професійна асиметрія веде до поступової деградації через брак можливостей повноцінної реалізації та використання на практиці набутих компетенцій. Своєю чергою горизонтальна освітньо-професійна асиметрія спонукає робочу силу до реінновації компетенцій шляхом підвищення кваліфікації або здобуття нової професії.

Вертикальна та горизонтальна освітньо-кваліфікаційна асиметрія за чотирисекторною моделлю економіки у 2010 р. та 2017 р.

Джерело: авторські розрахунки.

Оцінювання розбіжностей вертикальної та горизонтальної освітньо-професійних асиметрій за чотирма основними секторами у часі дозволило виявити причини, що їх зумовили. Так переважання робочих місць, які вимагають базової загальної середньої освіти або початкової загальної освіти та мінімальної професійної підготовки на виробництві зумовило високі показники вертикальної освітньо-професійної асиметрії для первинного сектору. Сектор характеризується надлишковою освіченістю робочої сили, яка володіє більш складним і ширшим набором компетенцій, ніж вимагають робочі місця.

Водночас йому властиві стабільно високі показники горизонтальної освітньо-професійної асиметрії (недостатньої освіченості як у сільському господарстві, так і в добувній промисловості (у 2017 р. 72,84% та 55,56% відповідно), що свідчить про загострення протиріч між ринками праці та освіти. З одного боку, існує попит на робочу силу відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, а з іншого - нема претендентів, які б задовольнили потреби цих робочих місць.

У вторинному та третинному секторах за досліджуваний період спостерігалось незначне зростання вертикальної та горизонтальної освітньо-професійної асиметрій. Надлишкова освіченість була зумовлена збільшенням вакансій на будівництві, які вимагали професійно-технічної освіти. Викликає пересторогу той факт, що працівники цих трьох секторів економіки не можуть повноцінно реалізуватися і з часом втрачають частину компетенцій, які не використовують в рамках обійманих посад. Отже, з часом більш кваліфікована робоча сила поступово витісняє з ринку праці менш кваліфіковану, що ще більше загострює соціальну напругу на ринку праці.

Найменші показники вертикальної невідповідності характерні для четвертинного сектору економіки, який характеризує економіку знань та має стійку структуру робочих місць у цьому секторі, а порівняно з ними високі показники горизонтальної освітньо-професійної асиметрії - переважанням робочих місць, які вимагають високої кваліфікації.

Аналізуючи показники освітньо-кваліфікаційної невідповідності, можна дійти висновку, що структура робочих місць в Україні характеризується значною розбалансованістю. Зорієнтованість

українців на вищу освіту сприяє підвищенню освітнього рівня робочої сили, що не супроводжувалося достатньою динамікою приросту робочих місць, які вимагають висококваліфікованої робочої сили та темпами зростання продуктивності праці. Така ситуація посилила проблеми освітньо-кваліфікаційної асиметрії на ринку праці, загострила дисбаланс у попиті та пропозиції праці та сприяла відтоку висококваліфікованої робочої сили за кордон.

Нині бракує досліджень, які б розкривали тривалість професійно-кваліфікаційної асиметрії та ознаки її стійкості на індивідуальному рівні. Тому перспективні дослідження у цьому напрямі мають бути пов'язані з вивченням поведінкових аспектів суб'єктів економічної діяльності, яким властива освітньо-кваліфікаційна асиметрія.

УДК 504.06
JEL Q01

THE ROLE OF LOCAL COMMUNITY'S ACTIVITY FOR SUSTAINABLE TERRITORIAL DEVELOPMENT

Chechel Anna,

Doctor of Economics, Associate Professor
Donetsk State University of Management, Ukraine

An unfavorable ecological situation requires solutions of many problems related to the protection and improvement of the environment. State environmental policy requires public awareness and scrutiny. Disadvantages of the mechanisms of legal regulation, low environmental awareness, ecological culture of the population, lack of awareness from the citizens of the environment, and ignorance of their own environmental rights require joint efforts of the public and local governmental power structures to prevent deterioration of the ecological situation in the region. Interaction of community, government, and private sector is the way to solve existing environmental problems. In order to enhance public ecological policy required at the national level, it's necessary to develop a comprehensive national concept of ecological awareness¹. This includes implementation of the following actions:

- the highest state authorities of Environmental Protection should increase their efforts on implementing an effective mechanism for financial support of NGOs through the state environmental grant programs;

- the local authorities on environmental protection should involve scientists and experts in developing and implementing environmental education programs in the region;

- the improvement of the financing of environmental projects at the regional level to initiate series of practical workshops and seminars to exchange experiences of NGOs with regional authorities and government agencies on the development of international cooperation in order to attract foreign investment;

- the engagement of the public in the implementation of environmental actions to strengthen public awareness. Within this area to local governments, state environmental agencies should use the municipal media for prompt coverage of environmental issues. The environmental updates should be done using expedient electronic discovery environmental portals on web resources of state structures.

- the encouragement of citizens to engage in energy-saving technologies at home, including relevant ministries to develop a program of public lending alternative heating systems, private and public buildings and so on.

Unfavorable ecological situation in industrial regions requires the solution of many environmental problems. State ecological policy requires public control, especially in the processes of use of the natural capital of the territories. Among the actual problems, we can still name: drawbacks of the mechanisms of legal regulation, low environmental awareness and ecological culture of the population, lack of awareness

¹ Chechel Anna, Tarasenko Olena, The activity of local communities as the conditions of creation of sustainable territorial in «Public Administration for Sustainable Development», Collective monograph, Mariupol, «East Publishing House Ltd.», 2018, ISBN 978-83-63649-13-5, 45-62

of the environmental problems amongst citizens, and ignorance of their own environmental rights that require joint efforts of the public and local governmental power structures to prevent deterioration of the ecological situation in the region, which is the violation of people's ecological rights for life and use of natural resources in ecologically acceptable conditions.

However, the creation of a reliable and efficient management mechanism of the activity of local community is able to ensure balanced solution of economic tasks and environmental protection problems. Also, restoration of the natural capital of the territory with the aim of satisfaction of the necessities of life of the present and future generations remains the main task of the environmental protection management both in Ukraine and abroad, which determines particular importance of the problem for further investigation.

In addition, to determine the pre-conditions of engagement of local communities in the process of natural resource use and formation of the conditions for steady development. To consider the notion of sustainability of economic development of community within the aspect of participation of population in the solution of the problems of efficient use of the resource potential of the regions.

The present-day condition of the environment is the result of activity of all the subjects of the region: citizens, enterprises and state governmental power structures. According to the volume of toxic emissions, the main polluters and natural resource users are enterprises. State structures realize the programs that oblige industries to invest a proportion of their income in the system of environmental protection. However, the function of economic stimulation is not fully developed and does not bind the enterprises – polluters to change their production and environmental technologies. Under such conditions the relations between state regional authorities and the enterprises – polluters require regular control from the community. The aim of such control is to prevent different kinds of violations (acts of corruption) and inform the authorities about the priority resource involvement for the solution of ecological problems or minimization of the industrial emissions and economic crisis prevention¹.

The level of influence of the society on the environmental policy depends on two main factors: Conscious desire of citizens to influence the improvement of the local environment (level of Eco-culture) on the one hand and Creation of the conditions on state and local levels for participation of the citizens in eco-policy on the other.

The population is ready to participate in the activity that leads to the improvement of the environment, but the awareness of the population of the environmental condition and possibilities as to decision making and acting in this field is not enough. It is appropriate to observe two main approaches to the interaction of the mass media and power bodies: pluralistic model and the model of domination. Within the frame of pluralistic model, media is presented as a social institution that itself develops strategy and tactics of interaction with other political institutions on the basis of own criteria and aims. On the other hand, the audience also has its own aims and, on its basis, perceives and understands the information that is received with help from the media. This model is, without doubt, much more perspective from the point of view of research, than the dominating one, that reduces sophisticated network of interactions and negotiations to one-line scheme: “power structure-business elite – mass media- audience.”

A significant step forward for protection of the environment as well as democracy development that develops the rights of the citizens to participate in the formation and realization of environment policy was Aarhus Convention. This convention was signed by 35 countries of Europe and central Asia at the conference of the Ministers of Environment of Europe in Aarhus (Dane), in June 1998. Later five other countries joined the Convention. Now the countries are to take measures as to its ratification and performance, which will contribute to social stability because people will know that the state is interested in their opinion. All the citizens will be able to consider themselves as the participants of democratic processes. The process of other countries joining the Convention keeps going.

¹ Palchuk V. Development of economic potential of communities in the framework of the reform of decentralization, Ukraine: sub, facts, comments, 2018, № 11:38–50, <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr11.pdf>.

The efficient use of the Convention is not a luxury. The condition of the environment in Europe is not, in general, improving. Governments need to engage ecological organizations and individuals in the development of policy that can rely on social support. Aarhus Convention is important for state bodies of power as well as for citizens and ecological nongovernmental organizations. In every country there are special governmental or public authorities that are to update, collect and spread the information on the state of the environment. This, first of all, is the Ministry of Environment Protection, Ministry of Health Care, and other similar authorities that exist in most European countries. People can apply to any official executive or authority that is aware of the information on the condition of the environment. Any state authority is to respond to the public enquiry. Aside from this, Regional and local authorities are to provide the information on request. Even nongovernmental authorities that perform civil functions are to provide the information. Thus, government bodies are to: Collect and spread the information on the environment for the public; Inform the public on the appropriate authorities who are aware of such information; Raise the level of public awareness, especially of the problems, connected with the access to the information.

Any citizen, group of citizens or their organizations, government officials and commercial enterprises can apply to the Court (or similar establishments) to protect their environmental rights. The person, who requested information and didn't receive it, or received inadequate response, can sue. Thus any individual who was not allowed to participate in decision making in regards to the environment can sue. Also, any person can sue other individual (and enterprises) or authority (for example, government official or department) for violation of national environmental laws. Any individual can sue for the violation of "right of every person to live in the environment beneficial for health and well-being"¹.

Long-term perspective results of the fulfillment of the state policy on the assistance to the civil society development in Ukraine are the increase of the level of mutual trust and interaction between the executive bodies, local authorities and public institutions; ensuring public institutions participation in the formation and realization of the state and regional policy, creation of the conditions for wide representation of public interests by the executive and local authorities, giving regular consultations (dialogue) to public on the most important problems of the society and state; implementation of public control of the activity of the executive bodies and local authorities;

strengthening the influence of the public institutions on managerial decision making and their realization; ensuring favorable legal, financial, taxation and organizational conditions for carrying out charity and volunteer activity as well as the other forms of public activity; improvement of the level of public culture. Also, its realization attention should be paid to the development of methods and mechanisms of public activation in the problems of their interrelations with government and local authorities. It needs for the efficient using of the natural capital of the regions and creation of decent livelihood for the further generations of the citizens of the local communities under the conditions of sustainable development.

International experience of the activity on ensuring sustainable development shows the considerable role of public associations in this process. On the level of international organizations the main directions of interaction of public associations with other subjects of sustainable development are as follows: strategy development, decision making in the field of sustainable development, their fulfillment and evaluation of the results achieved, financial and administrative support of public associations activity and their particular projects by international organizations, and providing access to authentic timely data and information to ensure the efficiency of their programs and measures to support sustainable development. Among the functions of public associations that are performed within the frames of their activity on ensuring sustainable development on the regional and local levels are: provision of services, implementation of humanitarian functions, bringing issues that worry population to the government, control of the policy and fulfillment of the programs, facilitation of the participation of the interested parties of the civil society on the level of local community, etc.

¹ Proceedings of the 7th All-Ukrainian Congress of Ecologists with International Participation/Industrial Ecology Online Community, 09/25-27/2019, Vinnytsia, <http://eco.com.ua/content/vii-vseukrayvinskyy-zvyzd-ekologiv-z-mizhnarodnoy-uchastyu-vinnycya-25-27-veresnya-2019>

SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN SOLVING THE PROBLEM OF FOOD SECURITY

Dielini M.M.,

Doctor of Economics, Associate Professor
Associate Professor of the department of
production and investment management
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

At the present time there are many issues in the world of food hazards: first, there is the problem of starvation, and second, the problem of overproduction and the growth of food dumps. These aspects do not correlate with the sustainable development that are pronounced in the world. Even in one of the most developed countries of the world - the US - there is also a problem of food security of the population, the proportion of households with very low levels of food security is changing along with another, more generalizing indicator. However, the problem of food security and its solution is acute enough for the government of this country. The big role in this is given to the corporate social responsibility (CSR) in its manifestation in the form of philanthropy that is typical for the United States.

In analyzing this problematic issue, the federal government understands the importance of food charity and has introduced tax rebates to encourage businesses to engage in food charity, which can be defined as food aid for businesses and other organizations of different ownership and sizes. This can be a help in the form of donation of own leftovers that will not be used by the company itself, as well as the allocation of funds to provide the necessary food.

Currently, there are several incentives for food donors in the United States: tax credit and tax rebates, which are economic levers to stimulate CSR. Tax rebates depend on the type of business that makes the donation and looks like a deduction from the total income that should be taxed, which lowers the corporate tax base itself.

However, unlike the US and other countries, the UK has a different perspective on addressing food security through CSR. Scientists in this country believe that a large-scale food charity system can also have negative social and health impacts on the targeted groups.

According to the research made by M. Caraher and S. Furey, who analyzed data on food poverty, food banks and food aid from businesses, they concluded that food redistribution should not be redistributed, which is impractical for the state itself and their efforts to address the economic and social problems, that lead to food insecurity in society. The idea was also supported by All-Party Parliamentary Group on Hunger and Food Poverty. Researches insisted that the problem of food security was not resolved by CSR in the form of food charity. This problem is more systematic and deeper. The basic idea of these scholars is that food charity is a short-term aid¹. Residual assistance does not solve the problem of balanced nutrition, which is one of the components of food security.

The second argument cited by scientists concerns social threats. It can be defined here that the possibility of receiving charitable food aid increases the position of retention of the population, which is confirmed in the modern world when citizens do not see sense to direct their efforts to solving their economic and social problems due to the availability of assistance from various restraining structures, that slows down the development of the labor market.

In general, this can be extrapolated from the UK to the issue of food security in the world at large.

¹ *Giving Surplus Supermarket Food To Charities Will Not Solve Hunger or Waste Problems, New Paper Claims. Retrieved from:*

Ed Grover - <https://phys.org/news/2017-01-surplus-supermarket-food-charities-hunger.html>

In doing so, CSRs do not address the issue of food threats. Studies of these scientists have shown that the problem of overproduction of products and its residues is not solved, that is, enterprises do not start producing products less, which further increases environmental pollution and environmental degradation through emissions into landfills of product residues. Therefore, it is necessary to stimulate enterprises not only to food charity, but also to the production of those products and in the quantity that is needed. The creation of a balanced food market should continue to be an important task for the modern economy.

But there are examples of countries where the state obliges businesses to donate products to charity. Thus, CSR loses its basic principle – voluntariness. In France, a law was adopted on February 11, 2016, regulating food waste management and introducing mandatory co-operation of supermarkets with nonprofit charities and the shipment of food products that should be thrown away. In addition, this law introduces penalties for businesses if products become hazardous and unsuitable for consumption, as well as dumped products that can still be consumed ¹.

After France, Italy became the second country to consolidate at the legislative level the need to provide food aid. So, on August 19, 2016, Italy passed a law that compels supermarkets to donate to charities. This law greatly facilitates the process of providing food assistance by reforming tax legislation, which previously made it too difficult to transfer unsold products to charitable organizations ². These measures in Italy were caused by two factors: first, about 76 kg per person of food is thrown away each year, and second, the protection of the environment, which is affected by landfill contamination.

Thus, it is possible to distinguish the main world food problems that can be affected by CSR:

1. The famine that prevails in certain regions of the world, as well as the lack of economic resources for citizens to ensure food security, even in developed countries.

2. In general, the problem of food overproduction in the world dominates, a large amount of food is found in landfills, reflecting the deviation from the important direction of realization of socio-economic responsibility of business - the production of products that the consumer needs, that is, balancing supply and demand.

3. The quality of the products produced is an important characteristic of food security, as it affects the level of nutritional and beneficial consumption of food. After all, good nutrition provides an opportunity for a healthy lifestyle.

4. Part of the problem of modern world food security is ecology, which is manifested in the increase of landfills around the world, including food, which has a negative impact on the environment through pollution of air, land and so on. Enterprises, in order to produce more products and in the shortest possible time, use different means to stimulate the growth of vegetation and animal husbandry, which has a negative impact on the environment of the locality of enterprises.

Therefore, CSR in the field of food security should be aimed at solving this problem by combining governmental policy aimed at stimulating enterprises to implement CSR in these areas on the basis of world experience and active actions by entrepreneurs themselves to undertake socially responsible measures in the field of food security, as the deterioration of the food security situation will lead to decreasing the quality of life of the population and the loss of potential consumers of products. Particular attention should be paid to the role of enterprises in the educational process of forming responsible consumer behavior, which can be done in different ways: thematic branding of products, through social marketing, development of social projects on this subject, training of their own staff, etc.

¹ Luis González Vaqué.(2017). Citation: French and Italian Food Waste Legislation: An Example for other EU Member States to Follow? *European Food and Feed Law Review*, 3, 224 – 233.

² Italy passes law to may supermarkets give wasted food to charity. *Independent*. 17 March 2016. Retrieved from: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/italy-supermarkets-food-waste-law-charity-a6937001.html>.

СТАН ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ

Острогляд О.В.

Кандидат юридичних наук, доцент.

Бублич І.М.

Студентка III курсу Спеціальність "Право"
Університет Короля Данила

Освіта є важливим драйвером для цілей сталого розвитку. В кожній країні існують свої освітні підходи, що залежать від рівня економічного розвитку, релігійних та культурних переконань в країні. Тож кожна країна розробляє свої пріоритетні заходи виходячи з екологічних, економічних та соціальних умов для реалізації освіти¹.

Давайте наведемо приклади декількох країн, і оцінімо їх рівень освіти для сталого розвитку. Африка. В ній є дуже поширені проблеми такі як, бідність великої кількості населення, боротьба з епідемією захворювань на ВІЛ/СНІД і взагалі, боротьба за якісне людське життя, покращення санітарно-гігієнічних умов, припинення деградації природних ресурсів тощо. Як зважаючи на цю сумну картину подій можна ефективно розвивати людський потенціал і удосконалити освіту? До прикладу просту ж середню освіту в Африці здобуває лише 4 чи 5 відсотків молоді відповідної вікової групи. У більшості африканських країн менше як 1 відсоток молоді відповідної вікової групи відвідує заклади вищої освіти, тоді як в індустріальних країнах цей показник становить 25-75 відсотків. Молоді африканці, що стали студентами, дуже рідко спеціалізуються в галузі науки чи техніки². Тому нині африканська стратегія розвитку освіти майже виключно спирається на структурне вирівнювання, хоч воно вочевидь є особливо вузьким і економічно обмеженим, все ж держава і сусідні країни, шукають можливості для допомоги і підтримки шляхом застосування ресурсів що будуть спрямовані на збереження здоров'я та продовольчу безпеку людей.

Арабські держави. За останні 20 років, у Арабському регіоні були досягнуті значні досягнення у сфері сталого розвитку, зокрема у освіті, охороні здоров'я та підвищенні рівня життя. Тим не менш, ряд проблем сталого розвитку, які потрапляють у три взаємопов'язаних категорії економічні, соціальні та екологічні все ще мають місце в арабських країнах. Прикладами є: відсутність миру та безпеки, продовження іноземної окупації на деяких арабських землях, бідність, неграмотність, зростання населення, боргові навантаження в деяких країнах, боротьба з посухами, дефіцит води та пов'язані з цим сільськогосподарські проблеми, гендерна нерівність. Перелічені проблеми та їх взаємозв'язок визначили шляхи розвитку освіти в цьому регіоні: впровадження в освітню систему розвитку політику держав; регіональна співпраця у сфері освіти сталого розвитку; управлінська освіта сталого розвитку та впровадження нових управлінських та організаційних засад та методів у приватному та державному секторах, повне охоплення дітей та молоді освітою; інтегрування цінностей та традицій арабських держав у планування та здійснення освіти сталого розвитку; розробка навчальних програм та навчальних матеріалів з освіти сталого розвитку; посилення частки освіти сталого розвитку у неформальній та інформальній освіті; посилення ролі негромадських організацій у поширенні освіти; участь міжнародних організацій та органів у розробці та впровадженні освіти сталого розвитку, тощо³.

Європа, Північна Америка характеризуються різноманітністю культур та політичних і соціально-економічних умов. Освіта у Сполучених штатах вважається показовим для всього світу.

¹ Макосій С.Д. «Зарубіжний досвід реалізації стратегії сталого розвитку» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/81.pdf>

² Коренева І.М. «Особливості освіти для сталого розвитку у зарубіжних країнах: регіональний аспект» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/wos0253.pdf>

³ 3. «Проблема освіти в Африці» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://africaners.com/uk/suchasni-problemi-afriki/problema-osviti-v-afritsi/>

У США існує своя система для освіти, яка складалася не одне століття. При цьому освіта США практично нічим не схоже на системи інших держав. американська освіта цілком демократична. Це означає, що на федеральному рівні не створено чітких шаблонів для всієї системи. А подібне призводить до того, що будь-яка школа здатна встановлювати власні правила. Часом це закріплюється на місцевому рівні. Вся освітня американська структура має власним розподілом. Основними темами сталого розвитку в регіоні є громадянство, мир, етика, демократія та управління, правосуддя, безпека, права людини, здоров'я, гендерна рівність, культурне різноманіття, сільський та міський розвиток, економіка, моделі виробництва та споживання, корпоративна соціальна відповідальність, охорона навколишнього середовища, Європа та Північна Америка є лідерами у просуванні освіти сталого розвитку та впровадженні цінностей освіти, адже саме ці концепції мають «західне» походження. У більшості країн регіону створені освітні системи, в яких працюють професійні педагоги, забезпечується доступ до базової освіти та надаються рівні права на освіту для всіх, досягається високий рівень грамотності, розвинений науковий потенціал та забезпечується участь громадянського суспільства. Рушійною силою для розвитку освіти в регіоні стала Стратегія ЄЕК. Стратегія визначає низку цілей, що лежать в основі регіонального впровадження освіти (наприклад, забезпечення політичної підтримки освіти, сприяння розвитку через усі форми навчання, формування в освітньому секторі компетенцій педагогів з освіти сталого розвитку, розробка інструментарію та матеріалів для освіти сталого розвитку, сприяння дослідженням та розвитку ОСР, сприяння використанню знань корінних народів та зміцненню співпраці з ОСР в регіоні ЄЕК ООН)¹.

Найвищий рівень впровадження освіти сталого розвитку в систему освіти і педагогічну освіту зокрема, має невелике коло країн Північної і Західної Європи та Північної Америки. До них можна віднести Фінляндію, Канаду, Нідерланди, Швецію, Норвегію та ін. Освіта для сталого розвитку в цих країнах акцентується не на здобутті знань про сталий розвиток, а на формуванні у молоді системи цінностей та трансверсальних навичок. В цих країнах існують чіткі концептуальні розбіжності між ЕО та ОСР, а діяльність, що пов'язана з освітою сталого розвитку носить «емансипаційний» характер - розуміння поняття сталості та вибір власної поведінки в суспільстві та доквілі здійснюється самими громадянами на основі формування у них цінностей сталого розвитку без нав'язування педагогами системи знань та правил поведінки².

Таким чином, регіональні аспекти з проблем сталого розвитку та освіти для сталого розвитку показують, що в кожному регіоні є свої особливості. Ці відмінності відображають традиції політичного управління кожної держави. Аналіз досвіду країн з ОСР дозволяє виділити три типи країн за рівнями впровадження ОСР в національні системи освіти: 1) країни, в яких освіта сталого розвитку стала пріоритетом державної освітньої політики і є закріпленою в освітніх національних документах; 2) країни, в яких освіта сталого розвитку є пріоритетом, проте вона реалізується всією системою національного законодавства як один із напрямків суспільного розвитку, зокрема у сфері освіти; 3) країни, в яких освіта сталого розвитку фактично не є пріоритетом державної політики, відтак її реалізація є більше декларативною, проте освіта сталого розвитку простежується в деяких державних документах 4) провідним фактором успіху впровадження ОСР в кожній державі є політична воля та підтримка з боку керівних органів країни.

Отже, досвід освіта сталого розвитку у національні системи освіти держав світу дає можливість виокремити деякі його аспекти, що могли б відображати й українську специфіку проблем сталого розвитку. А також адаптувати найкращий світовий досвід освіти сталого розвитку до реалій нашої держави.

¹ «Особливості освітньої системи США» Електронний ресурс. Режим доступу: http://ua-referat.com/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D0%A1%D0%A8%D0%90

² Міжнародний науковий журнал «International Academy Journal Web of Scholar» Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ws-conference.com/webofscholar>

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ЖИТТЕЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСТА

Мельникова М. В.

доктор економічних наук, доцент,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

Сталий розвиток міста задекларовано у глобальних, європейських та національних стратегіях. Зокрема, це резолюція ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» від 25 вересня 2015 р., Лейпцігська хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» від 25 травня 2007 р., Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена: Постановою Кабміну України № 385 від 6 серпня 2014 р. В економіці міста сфера життєзабезпечення відіграє важливу роль, оскільки її функціонування дозволяє вирішувати завдання забезпечення комфортних умов життя населення шляхом задоволення потреб у водо-, тепло-, електро-, газопостачанні, вивезенні побутових відходів, капітального ремонту житла та благоустрою прибудинкових територій. Тому актуальним постає вирішення завдань сталого розвитку сфери життєзабезпечення як складової економіки міста на підставі виконання відповідних функцій управління: планування, організації, фінансування та контролю.

Проблеми сталого розвитку міста та його сфери життєзабезпечення знаходяться в центрі уваги вчених та практиків. В контексті обраної теми дослідження слід відмітити праці Д.О.Гопцій¹, О.А. Карлової та Р.Е. Гуляк², Н.В. Павліхи та М.В. Войчук³ Л. В. Сухарської⁴, Спираючись на них, визначимо особливості сфери життєзабезпечення міста, які впливають на прийняття рішень щодо планування та фінансування її сталого розвитку.

Планування розвитку сфери життєзабезпечення здійснюється у відповідності до обраних стратегій сталого розвитку міста, спрямованих на економічне зростання, досягнення соціального консенсусу та підтримку екологічної безпеки. При цьому вирішення соціальних та екологічних завдань для сфери життєзабезпечення є більш пріоритетними у порівнянні із завданнями економічного зростання. Тому й впровадження інновацій в сфері життєзабезпечення спрямовано переважно на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів підприємствами міського господарства та забезпечення оптимального співвідношення щодо кількості, якості та вартості послуг, які отримуються споживачами.

При цьому необхідно враховувати, що сфера життєзабезпечення міста має багатогалузевий характер та поєднує підприємства різні за формою власності, напрямками діяльності та підпорядкованістю. Тому найважливішим питанням постає узгодження інтересів учасників процесу планування. Це досягається шляхом використання відповідних формалізованих та неформалізованих методів, зокрема, побудови теоретико-ігрових моделей, здійснення переговорів, створення експертних рад із залученням громадськості.

Що стосується інструментів планування то найбільш прийнятними є бюджетування, програмно-цільовий підхід та проектний аналіз. Вони використовуються комплексно. За рахунок

¹ Гопцій, Д.О. (2015) Наукові підходи до розуміння концепції сталого розвитку та напрями її використання при плануванні розвитку міст. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*, 5(64), 25-29.

² Карлова, О.А., Гуляк, Р.Е. (2008). Сталий розвиток міського господарського комплексу та системи життєзабезпечення міста *Часопис Хмельницького університету управління та права*, 3(27), 426-430

³ Павліха, Н. В., Войчук, М.В. (2018). Концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи децентралізації. *Регіональна економіка*, 3, 29-35

⁴ Сухарська, Л.В. (2016). Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія : Державне управління*, 1, 119-125.

бюджетування забезпечується виявлення резервів і джерел мобілізації ресурсів та підтримується кругообіг грошових коштів в рамках бюджетного періоду по всіх стадіях і сегментах діяльності. Програмно-цільовий підхід спрямовано на створенні матеріально-речових, фінансових, інформаційних та інших умов реалізації рішень незалежно від змін ситуації. Управління ресурсами проекту включає: основні принципи планування ресурсів; процес закупівлі, постачання та управління запасами; матеріально-технічне забезпечення та логістику, міри щодо маневрування ресурсами та заходи з ресурсозбереження.

Фінансування реалізації планових завдань сталого розвитку сфери життєзабезпечення міста здійснюється з використанням внутрішніх та зовнішніх джерел (бюджетних, інвестиційних, кредитних та грантових) які мають регулярний, нерегулярний та разовий характер. Інструменти фінансового забезпечення включають: податкові та неподаткові надходження до місцевого бюджету, трансферти, дотації та субвенції, пільги та преференції, державні компенсації та замовлення, кошти міжнародних та вітчизняних фондів фінансової допомоги громадам, приватні інвестиції.

Особливої уваги потребує залучення приватних інвестицій на засадах використання механізмів державно-приватного партнерства. За даними Міністерство розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України значна частина проектів державно-приватного партнерства реалізується саме в сфері життєзабезпечення міст (водо- та теплопостачання, поводження з твердими побутовими відходами). Однак в цілому має місце недостатня активність приватних інвесторів щодо участі в реалізації проектів на засадах державно-приватного партнерства. Тому необхідні заходи, спрямовані як на вдосконалення відповідного правового забезпечення, а саме вдосконалення Закону України «Про державно-приватне партнерство», так і на поліпшення інвестиційного клімату в сфері життєзабезпечення українських міст. Інвестиційній привабливості об'єктів сфери життєзабезпечення сприятиме підвищення інформаційної відкритості шляхом використання геоінформаційних систем, а також використання методів інвестиційної лояльності органами місцевого самоврядування, включаючи механізм відкладених податкових платежів, який широко застосовується за кордоном.

Представлені методи та інструменти планування та фінансування розвитку сфери життєзабезпечення доцільно також доповнити використанням європейського досвіду просторового планування міської території з урахуванням можливостей міжмуніципального співробітництва територіальних громад та партиципаторного бюджетування (визначенні найбільш значимих проектів соціо-економіко-екологічного розвитку міста із залученням громадськості для фінансування за рахунок бюджету участі). Найбільш цікавим прикладом міжмуніципального співробітництва в сфері життєзабезпечення слід визнати проект «Євросіті Басков» між містами Іспанії та Франції щодо поводження з твердими побутовими відходами. Що стосується партиципаторного бюджетування, то слід відмітити досвід міст Франції, Німеччини та Польщі, Однак, методи просторового планування на підставі міжмуніципального співробітництва та інструменти партиципаторного бюджетування ще не отримали широкого розповсюдження в українських містах. Це пояснюється тим, що їх використання законодавчо не закріплено, а регулюється рішеннями органів місцевого самоврядування. Адаптація зазначених європейських практик до умов функціонування та розвитку українських міст, включаючи сферу життєзабезпечення, повинна стати предметом подальших досліджень.

Таким чином, врахування розглянутих особливостей сфери життєзабезпечення міста дозволить формувати, приймати та реалізовувати планові та фінансові рішення, спрямовані на забезпечення її сталого розвитку та підвищення якості життя міського населення.

ВИЯВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТРЕНДІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ СТАЛОСТІ РОЗВИТКУ

Мініна О.В.,
к.е.н., доцент

Шадура-Никипорець Н.Т.,
к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

Тенденції, що склалися в сучасному світі, доводять безальтернативність стратегії сталого розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів. Диференціація територій за рівнем соціально-економічного розвитку, станом довкілля та інтенсивністю антропогенного впливу на нього вимагає індивідуальних підходів та унікальних стратегій, проте інструментарій їх розробки має бути універсальним, зручним і забезпечувати отримання адекватної, достовірної інформації, оскільки від якості вихідної інформації залежить точність прогнозів та ефективність ухвалюваних управлінських рішень.

Слід зазначити, що в регіональних економічних дослідженнях при побудові прогнозів та виборі траєкторії майбутнього розвитку регіональної господарської системи, розробці практичних заходів для конкретних її підсистем і галузей часто поза увагою залишаються впливи, котрі цей розвиток чинить на довкілля. Проте, виявлення екологічних трендів функціонування регіону не лише доповнює “картину” конкретної території, але й виступає як інструмент оцінки сталості його розвитку, інструмент виявлення сильних і слабких сторін, загроз і можливостей для нього у майбутньому.

Аналіз трендів стану довкілля проведемо на прикладі Чернігівської області, взявши в якості найбільш показової динаміку зміни якості атмосферного повітря в регіоні.

За даними Державної служби статистики України¹ у 2018 р. Чернігівська область за обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря займала тринадцяту позицію в Україні, викидаючи 1,58% загального обсягу забруднюючих речовин по країні. Основними джерелами забруднення атмосферного повітря були промислові підприємства та автотранспорт, викиди яких протягом останніх десяти років розподіляються приблизно 50:50.

Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря мають підприємства енергетики – 12,086 тис. т, або 40,7% від загальних викидів стаціонарними джерелами по області; сільського господарства, мисливства – 9,463 тис. т, або 31,98%; добування сирової нафти та природного газу – 0,411 тис. т, або 1,4%.

Серед населених пунктів найбільшого антропогенного навантаження зазнає атмосфера міста Чернігова² – 169,609 т/км², 45,803 кг у розрахунку на душу населення.

Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря на Чернігівщині є КЕП “Чернігівська ТЕЦ” ТОВ фірми “ТехНова”, яке розташоване в м. Чернігів. Викиди в атмосферне повітря цим підприємством складають близько 38% викидів області, 85,1% викидів стаціонарних джерел підприємств м. Чернігів.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Чернігівській області у 2009-2018 рр. (рис. 1) свідчить про загальну тенденцію до зниження їхніх обсягів: загальні обсяги викидів забруднюючих речовин скоротилися на 35%, обсяги викидів стаціонарними джерелами – на 30,93%, пересувними – на 38,5%. Зазначена динаміка за останні десять років має досить чіткі тенденції і описується достовірною трендовою моделлю – поліномом другого ступеня, тобто вказує на прискорений у часі спад обсягів вказаних викидів.

¹ Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

² Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області у 2018 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.cg.gov.ua>

Аналогічну динаміку мають викиди за джерелами (рис. 2).

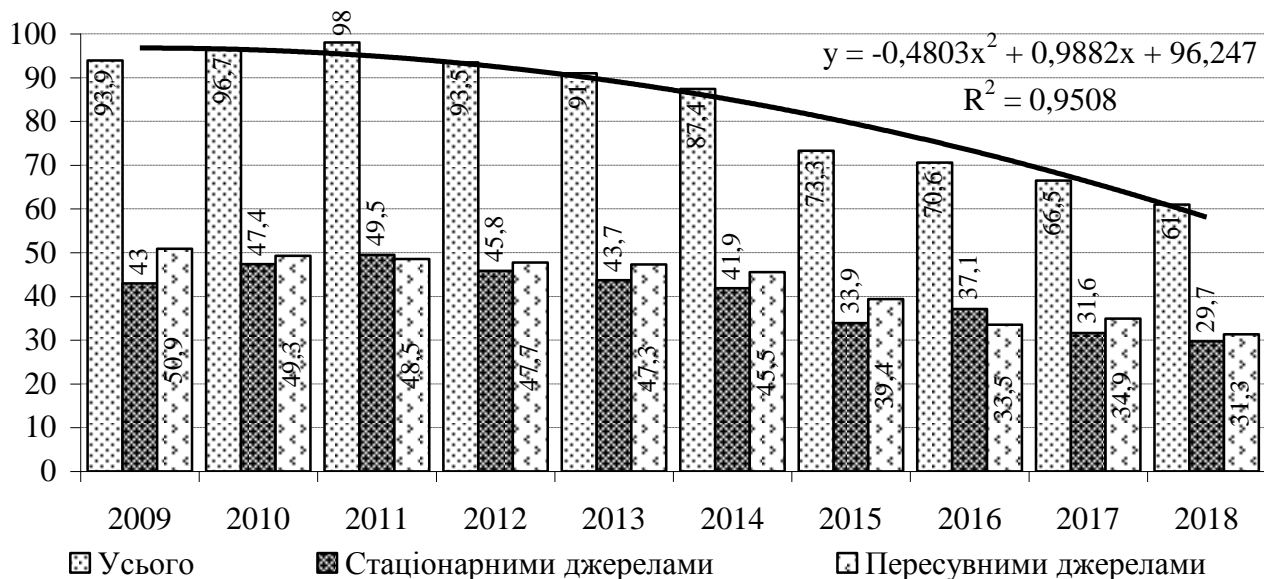

Рис.

1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря¹, тис. т*

* – дані про викиди від пересувних джерел забруднення за 2016-2018 роки відображають лише викиди від автомобільного транспорту

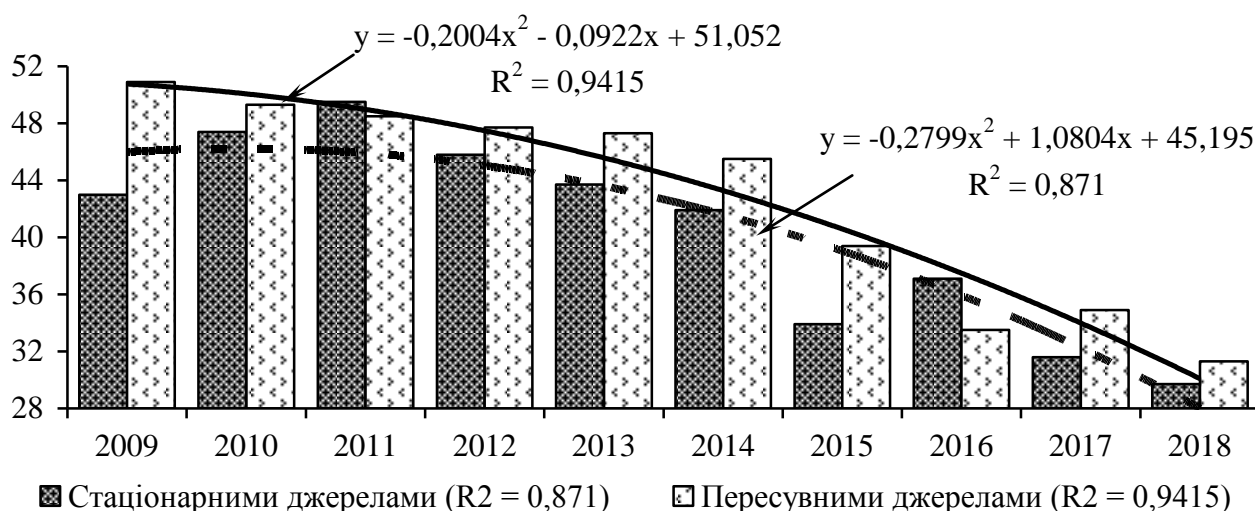

Рис. 2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами¹, тис. т*

* – дані про викиди від пересувних джерел забруднення за 2016-2018 роки відображають лише викиди від автомобільного транспорту

Високі значення коефіцієнтів детермінації в побудованих трендових моделях свідчать про їх достовірність, що дозволяє будувати адекватні інерційні прогнози, проте дані моделі не відображають дію різних факторів на обсяги викидів забруднюючих речовин, що чинять вплив на їхню динаміку і можуть змінювати вказані тенденції.

Найпоширенішими забруднюючими речовинами, що потрапляють в атмосферне повітря Чернігівської області від стаціонарних джерел, є пил, діоксид азоту, діоксид сірки та оксид вуглецю. У 2018 р. їхні частки в загальному обсязі викидів склали²: пил – 13,86%, діоксид сірки – 21,06%, діоксид азоту – 11,03%, оксид вуглецю – 8,26%. У 2009 р. їхні частки відповідно склали: 9,8%, 28,39%, 9,0%, 5,4%.

Динаміка викидів пилу, діоксиду азоту, діоксиду сірки та оксиду вуглецю від стаціонарних джерел у 2009-2018 рр. представлена на рис. 3.

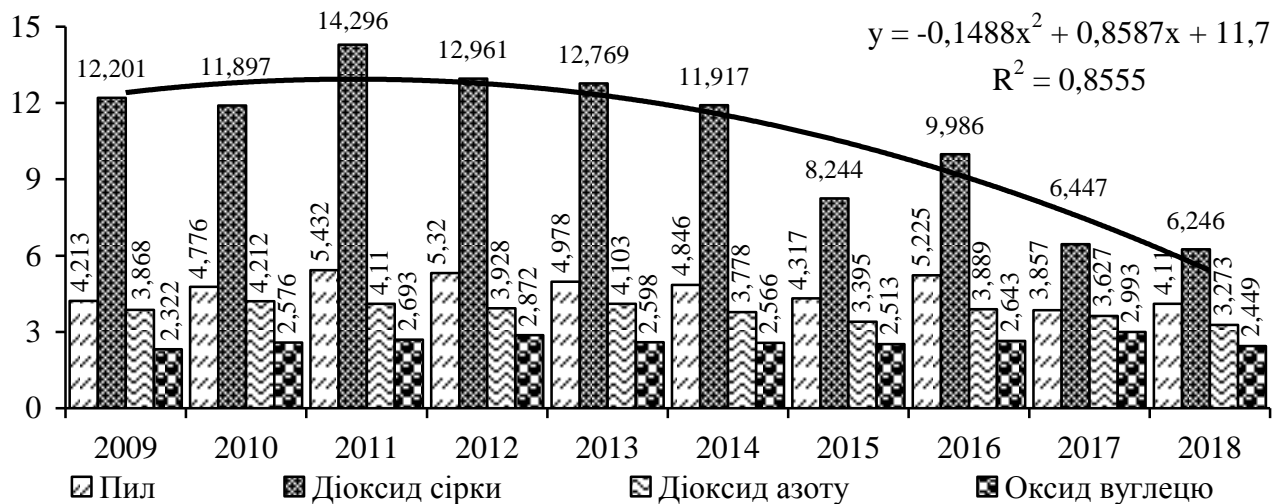

Рис. 3. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами Чернігівської області² у 2009-2018 рр., тис. т

Найбільшу частку в загальних обсягах викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами Чернігівської області є діоксид сірки. Він утворюється переважно в результаті спалювання вугілля, газу, нафтопродуктів. Природним джерелом його викиду в атмосферу є пожежі (лісові, торфові, вугільні), проте на сьогодні це єдиний з найпоширеніших забруднювачів атмосферного повітря, антропогенна емісія якого значно (у 5-7 разів) перевищує обсяги природних джерел. Зважаючи на галузеву структуру викидів (40,7% загальних обсягів викидів в атмосферу стаціонарними джерелами формуються в галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря), таке становище має об'єктивне пояснення. Доцільно оцінити динаміку викидів діоксиду сірки в аналізованому періоді з огляду на його вагомість у викидах (рис. 3).

Як можна бачити, одержана трендова модель поліному другого ступеня є достовірною (коефіцієнт детермінації складає 85,55%) і може бути використана для прогнозування за умови збереження існуючих тенденцій та незмінності дії відповідних факторів, що знаходяться поза моделлю.

Отже, проаналізувавши тенденції, що склалися в Чернігівській області стосовно забруднення атмосферного повітря, можемо робити висновки як про інтенсивність розвитку господарського комплексу регіону, так і про ступінь екологічності застосовуваних технологій.

Виявлення екологічних трендів функціонування регіону дозволяє також будувати інерційні прогнози, проте більш об'єктивну картину стосовно розвитку виявлених тенденцій у майбутньому можна одержати на основі багатофакторних економіко-математичних моделей, що враховують не лише чинник часу, а відображають дію декількох основних факторів, котрі визначають динаміку розвитку регіону. Вибір інструментарію залежить від цілей і вимог, що висуваються до точності прогнозів, мети проведення дослідження, призначення отриманої інформації.

Проведене дослідження вказує, що використання трендової моделі динамічного ряду виявляється дієвим інструментом у процесі проведення еколого-економічного аналізу на мікро-, мезо чи макрорівнях і може використовуватися як у теоретичних наукових дослідженнях, так і дослідженнях прикладного характеру, зокрема при проведенні стратегічної екологічної оцінки.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ПІДґРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ МІСТА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Градобосва Є.С.,
канд. екон. наук

Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України, м. Київ

Згідно Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. №722/2019¹, забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст (п. 11 ч. 1), доступності та сталого управління водними ресурсами (п. 6), а також забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх (п. 7 ч. 1) виступають Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року та є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. Крім того, із приєднанням до цілей сталого розвитку ООН, а також підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та набуттям повноправного членства в Енергетичному Співтоваристві, Україною взято низку зобов'язань перед міжнародними партнерами щодо впровадження реформ в сфері житлово-комунальних послуг (ЖКП) та енергетичній сфері. Це обумовлює актуальність та пріоритетність створення системи енергоефективності, що виступає передумовою забезпечення сталого розвитку сфери ЖКП міст України в умовах євроінтеграції, законодавчим підґрунтям для чого є імплементація Директив ЄС:

2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 р. «Про енергоефективність», що покликана на заміну радянському нормуванню впровадити європейське регулювання у цій сфері, спрямоване на стимулювання енергоефективної поведінки підприємств (в рамках заходів щодо її імплементації, 23 жовтня 2019 р. Кабінетом Міністрів України скасовано постанову «Про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві» від 15 липня 1997 р. № 786 (якою державою визначалися нормативи для кожного підприємства та здійснювався контроль, що призводило до появи корупційних схем натомість заохочення впровадження суб'єктами господарювання енергоефективних заходів), а також прийнято Закон України «Про комерційний облік теплової енергії і водопостачання» від 22 червня 2017 р. № 2119-VIII, який забезпечуватиме стовідсотковий облік споживання енергоресурсів, створення ринку енергоаудиту та запровадження енергоменеджменту та енергосервісу);

2010/31/ЄС від 19 травня 2010 р. «Щодо енергетичної ефективності будівель» (імplementована з прийняттям Закону України «Про енергетичну ефективність будівель» від 22 червня 2017 р. № 2118-VIII, що визначає правові, соціально-економічні та організаційні засади діяльності у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель і спрямований на зменшення споживання енергії у будівлях);

2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. «Про стимулювання використання енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії».

Наразі в Україні на рівні державної політики триває позитивна тенденція щодо впровадження сучасних європейських вимог до енергоефективності в сфері ЖКП, що спонукає підприємства міського господарства, якими надаються житлова та комунальні послуги, збільшувати інвестиції у реалізацію заходів інноваційно-інвестиційних проектів з енергозбереження шляхом використання інноваційних технологій та автоматизованих систем управління, спрямованих на моніторинг,

¹ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України №722/2019. ч. 1 п. 6, 7, 11 (2019). Відновлено з <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

аналіз і скорочення енергоспоживання. Це створюватиме передумови зменшення енерговитратності процесів виробництва і надання ЖКП. Так, з метою поліпшення якості, підвищення доступності та надійності надання споживачам ЖКП останнім часом відбуваються активні процеси оновлення державних будівельних норм (ДБН) – обов'язкових до виконання нормативних документів, які використовуються під час проектування нових та реконструкції існуючих будівель, кварталів, мікрорайонів відповідно до їх призначення. Зокрема, з 1 грудня 2019 р. вступають у силу нові ДБН В.2.2-15:2019 «Житлові будинки. Основні положення», якими встановлено європейські вимоги до енергоефективності домів та введено класи енергоефективності будівель від А до G. Згідно ДБН В.2.2-15:2019 «Житлові будинки. Основні положення», житлові будинки та вбудовані в них приміщення громадського призначення слід проектувати класом енергоефективності не нижче «С» з урахуванням вимог ДБН В.2.6-31:2016 «Теплова ізоляція будівель», що дозволить зекономити до 40% енергетичних ресурсів¹.

Також дієвим заходом щодо забезпечення енергомодернізації та створення системи енергоефективності, що є вимогою Директиви 2012/27/ЄС «Про енергоефективність», якою встановлено обов'язкові заходи, спрямовані на збереження енергії, виступає впровадження комерційного обліку у відповідності до Закону України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання» від 22 червня 2017 р. № 2119-VIII. Так, за результатами проведеного Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України моніторингу комерційного обліку тепла і води станом на II півріччя 2019 р., рівень оснащення підприємств водопровідно-каналізаційного господарства технологічними приладами обліку питної води по Україні становить 90,3 %, в той час як в деяких регіонах, зокрема в Дніпропетровській, Житомирській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій областях та в м. Київ, досягнуто стовідсоткове значення цього показника. Щодо показника оснащення підприємств водопровідно-каналізаційного господарства України приладами обліку стоків, то його рівень за результатами II півріччя 2019 р. складає 60 % (в 6 регіонах досягнутий стовідсотковий рівень цього показника). Рівень оснащення будинковими засобами обліку теплової енергії за останні чотири роки збільшився майже втричі, склавши станом на II півріччя 2019 р. 79,3% або понад 65 тис. житлових будинків та 78,2% нежитлових будівель, а саме бюджетних та інших установ (в деяких містах досягнуто стовідсоткове значення цього показника). Рівень оснащення будинковими засобами обліку холодної води за цей період склав 72,3% житлових та 94,5% нежитлових будівель; гарячої води – 16,4% житлових та 52,5% нежитлових будівель².

Втім, попри реалізацію державою зазначених заходів, Україною в даний час все ще споживається уп'ятеро більше теплової енергії, ніж Німеччиною, утричі – ніж Польщею і вдвічі більше, ніж в Білорусі³. Адже зношення основних фондів сфери ЖКП міст України в 1,5 – 2 рази перевищує відповідний показник по економіці загалом, третина водопровідних, каналізаційних та теплових мереж перебуває в аварійному стані, що призводить до понаднормативних втрат тепла та втеч води, а, відповідно, і до зростання собівартості ЖКП, створюючи підстави їх подорожчання при погіршенні умов комунального обслуговування кінцевих споживачів (надійності та якості надання послуг), а також негативно впливає на навколишнє середовище, а, отже, і умови проживання та в цілому якість життя населення. Зазначене також значно стримує темпи розвитку сфери ЖКП міста та унеможливує реалізацію при цьому принципу «сталого розвитку».

Таким чином, з метою забезпечення сталого розвитку сфери ЖКП пріоритетним завданням як на рівні держави в цілому, так і на рівні окремих регіонів, міст, підприємств міського господарства-виконавців ЖКП, домогосподарств, в даний час виступає подальше зменшення енерговитрат та забезпечення енергоефективності шляхом реалізації комплексної системи заходів,

¹ Нові ДБН: проектування житлових будинків з класом енергоефективності не нижче «С». (2019). *Україна Комунальна*. Відновлено з <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/nov-dbn-projektuvannja-zhitlovih-budinkv-z-klasom-jenergojefektivnost-ne-nizhche-s-57421>

² Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. (2019). *Моніторинг комерційного обліку тепла і води в регіонах України*. Відновлено з <https://www.sae.gov.ua/uk/news/3169>

³ Зубко, Г. (2017, Березень 3). Тепла реформа: перевірка України на зрілість. *Дзеркало тижня*. Відновлено з https://dt.ua/internal/tepla-reforma-perevirka-ukrayini-na-zrilst-_.html

включаючи зокрема:

економічні: вдосконалення системи тарифоутворення та принципів тарифорегулювання на ЖКП, забезпечення прозорості цих процесів з метою підвищення ефективності діяльності підприємств міського господарства – виконавців послуг, поліпшення якості та надійності їх надання, а також в цілому для забезпечення сталого розвитку сфери ЖКП, скорочення за рахунок цього витрат та втрат ресурсів і зменшення собівартості житлової та комунальних послуг, шляхом впровадження методології стимулюючого регулювання (РАВ-регулювання); сприяння розвитку конкурентних засад надання державної підтримки в рамках використання відповідних механізмів стимулювання виробництва енергії з відновлюваних джерел («зелених» тарифів), зокрема, шляхом запровадження для великих виробників аукціонів; забезпечення поступового зниження ставки «зелених» тарифів;

соціальні: модернізацію механізму надання державної підтримки на оплату ЖКП за рахунок впровадження системи фінансування заходів з підвищення енергоефективності на регулярній основі, у тому числі завдяки монетизації комунальних субсидій та пільг із подальшим спрямуванням залишкових коштів на таке фінансування, створивши передумови стимулювання ресурсо- та енергозберігаючого ведення домашнього господарства;

екологічні: стимулювання застосування підприємствами міського господарства-виконавцями ЖКП сучасних економічних механізмів планування й прогнозування раціонального природокористування; фінансування й кредитування природоохоронних заходів; активізація інноваційної діяльності включаючи впровадження інновацій, використання інноваційних енергоефективних, маловідходних, ресурсозберігаючих технологій і процесів, що створить передумови досягнення ефективності та екологічності господарювання підприємств, зменшення енергоспоживання і скорочення ними обсягів шкідливого впливу на навколишнє природне середовище.

UDC: 378: 502.31+372.891

JEL:Q01

TEACHING SUSTAINABILITY: CASE OF MSC PROGRAMME GEOGLOBALISTICS AND REGIONAL STUDIES

Kipenko V,

PhD, Associate Professor,

Chair of Regional Studies and Tourism, Geography Faculty

Khilchevska I.,

PhD, Associate Professor,

Chair of Regional Studies and Tourism, Geography Faculty,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The idea and the curricular of the Master of Science programme Geoglobalistics and Regional Studies (GG&RS) introduced in 2018 by the Chair of Regional Studies and Tourism, Geography Faculty, Taras Shevchenko National University corresponds to the current educational needs of Ukraine in the globalized world and challenges of sustainability imperative.

The GG&RS aims to provide students with conceptual, analytical and methodological tools to enable expertise of multi-faceted global processes and transformations with accounting for the diversity of local, regional and global manifestations based on a readable scholarly framework of globalistics and geography nexus. The programme trains in English the future internationally competitive experts acquiring global competence and mastering innovative, critical and creative approaches to globalization based on the solid roots in the analysis of environmental, social, economic and political contexts in multiple countries, regions and worldwide¹.

The GG&RS emphasizes the role of places, territory and geo-space - specific local events and regional

¹ Viktoriia Kiptenko (2018) Geoglobalistics and regional studies: Geography and Global Competences in Geography in Taras Shevchenko National University of Kyiv: 85 years – achievements and prospects. Kyiv – P.218-222

processes - in shaping current global trends and masters skills for grasping the direction of globalization through the analysis of unique local and regional manifestations focused on the following:

- ✓ **Placing “multiple truths”** - by studying he imagined worlds of politics, economic development, social justice and environment - **into the socio-spatial context** (or seeing with the other peoples’ eyes);
- ✓ **Challenges to liberal democracy** through the analysis of local examples of the global march of populism and rightist politics, revival of autocratic regimes;
- ✓ **Conflicts and hybrid warfare of a new type** through the analysis of conflicts in Georgia and Ukraine, and other examples of foreign meddling into domestic politics;
- ✓ **The fourth industrial revolution, digitalization and big data analysis** creating the opportunity for better government transparency, informed decision-making, and higher interconnectivity. At the same time, it raises the issue of ethics and cybersecurity;
- ✓ **Migration**, which causes brain-drain and “hands-drain” from Periphery to Semi-periphery and from Semi-periphery to the Core, **platforming demographic, social and economic transformations** of Eastern Europe, Ukraine in particular;
- ✓ **Glocalization in education and community building** - for example, decentralization reform in Ukraine, which is also a great example of rescaling;
- ✓ **Challenges to sustainable development** by analyzing the local cases of inequality and poverty; energy sources and sustainability: energy dependence of the region from Russia triggers, diversification of the energy sources, better utilization of local resources, and implementation of sustainability practices; the challenge to grow without CO2 emissions. These considerations take into account that the Western world growth in the past and China growth currently were and are hugely dependent on greenhouse gases emissions. For Eastern Europe and Ukraine, it is a great challenge to find environment-friendly development path without CO2 emissions growth, which is critical for the planet as a whole.

Moreover, the GG&RS accounts for Global Competences Framework, responding the challenges of supporting the Sustainable Development Goals (SDG) in addition to those of living harmoniously in multicultural communities, thriving in a changing labour market, and using media platforms effectively and responsibly¹.

The programme includes the common track (the first and second semesters) and two thematic tracks (third semester): the Geography of Global Transformations and Regional Studies of Global Processes. The common track of GG&RS provides fundamentals of geographic view on globalization, scientific research and high school pedagogics, imaginary geography and place branding, geography of inequality and geo-conflictology, and informational transformations of the world system².

For instance, geoglobalistics considers global issues, sustainability and the Perfect Storm concept among topics related to the subject matter of the discipline and academic domain, which helps to framework analytic mapping of sustainable development through the lenses of global transformations by using the Strategic Intelligence of the World Economic Forum³.

In addition, particular issues of inequality and digital sustainability reflect sustainability focuses in the relevant courses. The geospatial governance considers the potential of spatial analysis, geo-management and geo-marketing tools, as well as locational and strategic intelligence to respond the SDG targets, etc.

The disciplines of the thematic tracks consider the sustainable development concerns in more details and under the relevant topical focuses. The disciplines of (block) choice in the thematic track Regional Studies of Global processes reflect, in particular, on anthropogenic transformation of geosystems and global and regional environment for development in context of countries and regions of the world. The

¹ PISA 2018 Global Competence. OECD. Electronic resource [access mode] - <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2018-global-competence.htm>. Retrieved on 6.11.2019.

² Viktoriia Kiptenko (2018) Geoglobalistics and regional studies: Geography and Global Competences in Geography in Taras Shevchenko National University of Kyiv: 85 years – achievements and prospects. Kyiv – P.218-222

³ Top Link. Strategic Intelligence from the World Economic Forum. Electronic resource [access mode] - <https://www.weforum.org/intelligence.weforum.org/>. Retrieved on 6.11.2019.

latter includes topics specifying the challenges of Association Agreement between Ukraine and EU. While another thematic track – Geography of Global Transformations – foresees examination of global environmental transformations.

The volunteered by the Chair of Regional Studies and Tourism research project on indicator analysis of sustainable development in Ukraine plays the integrative role for assignments and projects included into different courses.

The first enrollment experience shows several ways to improve the initially elaborated visions of the particular courses, their syllabuses and composition of lectures and assignments, as well as the future modification of the curriculum of the Master of Science programme on Geoglobalistics and Regional Studies in general.

УДК 330.131.5:502.132

JEL Classifikation: Q50,Q57

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ КОНФІГУРАЦІЄЮ БІЗНЕС-ЕКОСИСТЕМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Патока І.В.,

к.е.н., с.н.с.

провідний науковий співробітник відділу екосистемного оцінювання
природно-ресурсного потенціалу
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку НАН України»,
м. Київ, Україна

Сталий просторовий розвиток на місцевому рівні є одним з головних пріоритетних напрямків державної політики економічного розвитку Європейських країн. Для його впровадження розроблені різноманітні інструменти, серед них: стратегічне планування місцевого розвитку, публічно-приватне партнерство (ППП) та підтримка підприємництва, регіональний маркетинг, диверсифікація місцевої економіки, поєднання механізмів місцевої екологічної політики та економічно ефективних заходів щодо розвитку економіки громади.

Аналіз досвіду реалізованих проектів PPP для забезпечення сталого просторового розвитку на місцевому територіальному рівні в розвинених країнах Європи дозволяє виділити найбільш вагомі їх складові з точки зору системоформуючого підходу:

1. Комплексність – в проектах просторового розвитку розглядаються всі можливі види господарської діяльності, здійснення яких може підвищити рівень життя місцевого населення. Будь-яка пропозиція по збільшенню зайнятості і доходів всебічно обґрунтована з економічної та соціальної точки зору. Вирішення проблеми зайнятості та доходів пов'язано з вирішенням інших соціально-економічних проблем місцевості.
2. Використання місцевих ресурсів – досягнення цілей проектів сталого місцевого розвитку в країнах Європи забезпечується перш за все за рахунок мобілізації місцевих природних, матеріально-технічних, фінансових, трудових ресурсів, що має першочергове значення для створення діючих механізмів забезпечення зайнятості та доходів. Але це не виключає використання зовнішніх джерел ресурсного забезпечення.
3. Широка участь населення – в процесі розробки і реалізації проектів в максимально використовуються знання, досвід і уявлення населення про найбільш ефективні шляхи забезпечення зайнятості та збільшення доходів, враховуються особливості економічної та соціальної поведінки різних соціальних груп, їх інтересів та пріоритетів.
4. Інституціоналізація проектних рішень – здійснюється передача функцій по реалізації проектів сталого просторового розвитку і їх управління місцевим адміністраціям. Створюються

інституційні структури у сфері ППП, які базуються на утворенні фінансових інструментів для підтримки малих і середніх підприємств та виробників (фонди підтримки малого та середнього бізнесу).

Ускладнення завдань соціально-економічного розвитку, децентралізація управління і перерозподіл повноважень у господарській практиці в Україні об'єктивно вимагає активізацію взаємодії влади та бізнес-структур як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні. Методологія місцевого стратегічного планування передбачає поєднання економічних та організаційних ресурсів приватного та публічного секторів економіки. Ефективна взаємодія можлива на основі чіткого розмежування зобов'язань і відповідальності сторін згідно з угодами про партнерство.

Тому партнерство державних і місцевих органів влади з представниками бізнес-структур в даний час стає основою для досягнення стабільних і стійких темпів зростання та розвитку місцевої економіки, а, відповідно, і країни в цілому. Використання коштів державного та місцевих бюджетів стає недостатньо для реалізації великих стратегічно важливих проєктів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності України. Альтернативою бюджетному фінансуванню все частіше виступає взаємодія держави і бізнесу у формі ППП.

В даний час органами державної влади та місцевого самоврядування здійснюються заходи, спрямовані на підвищення рівня інвестиційної привабливості територій, до яких можна віднести різні цілеспрямовані дії щодо державної підтримки бізнесу в його розвитку, в тому числі надання податкових пільг, державних гарантій і субсидій, майна і т. д. Але бюджетна підтримка проєктів місцевого розвитку вимагає розробки механізмів інтеграції державних і приватних фінансових ресурсів, партнерства держави і бізнесу у цих сферах, надання певної організаційно-правової форми цих відносин, їх інституціоналізації. Особливе значення ППП має для сталого просторового розвитку місцевої економіки, де на його основі може відбуватися формування місцевих ринків капіталу, товарів та послуг, балансування потреб громад з наявними у них ресурсами (населення, природо-ресурсний та економічний потенціал, інфраструктура), розвиток міжмуніципального співробітництва з метою модернізації інфраструктури.

До суттєвих економічних важелів місцевої влади, що дозволяє їй сьогодні впливати на бізнес, слід віднести: надання податкових пільг; державне і соціальне замовлення; введення єдиного податку на поставлений дохід (який найчастіше розглядається як особливий ресурс міської влади); торгівлю регіональними преференціями (надання землевідведення, дозвіл на забудову). Використовуючи ці ресурси, влада може створювати більш чи менш сприятливі умови для розвитку місцевого бізнесу. Таким чином, серед місцевих інструментів економічного механізму управління ППП найпоширеніші: пільги по податках, бюджети розвитку, субсидування відсотків по кредитах, венчурні фонди.

В той же час в сучасному світі велика увага приділяється розвитку форматів, що дозволяють незалежно від галузевої та корпоративної приналежності (галузевий підхід) поєднувати ресурси підприємств та організацій, перш за все бізнесу, на напрямках, що найбільш значимі для інноваційного розвитку території і які стають дуже важливим елементом взаємодії для досягнення синергетичного результату місцевого розвитку. Можна виділити низку інноваційних підходів щодо реалізації проєктів ППП на місцевому територіальному рівні з метою забезпечення сталого просторового розвитку:

- платформений;
- екосистемний;
- бізнес-екосистемний;
- кластерний або конфігураційний;
- мережевий;
- проєктивний;
- стратегічних альянсів.

На основі цих підходів виокремлюються наступні перспективні механізми реалізації коопераційних проєктів ППП в інноваційному середовищі на місцевому рівні:

- технологічні платформи;

- бізнес-екосистеми;
- кластери (інноваційні, сільськогосподарські, туристичні);
- консорціуми;
- партнерська мережа;
- інноваційна інфраструктура;
- конференції постачальників.

Необхідно зазначити, що згідно сучасних поглядів¹ екосистемний підхід має набагато більший потенціал для використання і може бути ефективно застосований і при аналізі розвитку всієї системи економічної взаємодії на місцевому рівні. На сьогодні широко вживане поняття «регіональна екосистема підприємництва», яке ґрунтується на розумінні «бізнес-екосистеми» і трактується як сукупність взаємопов'язаних суб'єктів підприємництва (як потенційних, так і існуючих), середовища їх функціонування і взаємодій між ними (системи обміну), що визначають інтенсивність генерації, розвитку і згасання підприємницьких процесів в місцевому просторовому середовищі. Тому зрозуміти логіку розвитку економічних процесів, в тому числі і підприємництва, в конкретному регіоні можна, тільки якщо розглядати цей процес в динамічному взаємозв'язку економічних агентів з конкретним контекстом навколишнього середовища, тобто на основі широкого екосистемного підходу, згідно якого виявляють контури взаємодій економічних агентів, моделей інвестиційної активності і їх взаємини із середовищем функціонування (економічним, соціальним та природним). При цьому важливо, що кожна територіальна екосистема унікальна (тобто має свою власну конфігурацію), що обумовлює доцільність застосування при її дослідженні конфігураційного підходу. Адже найважливішою умовою успішного використання екосистемного підходу до дослідження регіонального бізнесу є розуміння не тільки того, з яких елементів і підсистем складається бізнес - екосистема, але і наскільки ефективно здійснена конфігурація цих підсистем, а також в якій мірі можна керувати цими конфігураціями. Успіх суб'єкта підприємництва багато в чому залежить від того, наскільки його внутрішня конфігурація входить в резонанс з конфігурацією місцевої екосистеми бізнесу.

Таким чином, успішний розвиток підприємництва можливо в умовах, коли збігаються внутрішні зміни суб'єктів підприємництва (наявність підприємницьких здібностей, соціального капіталу, базових ресурсів) з конфігурацією зовнішнього оточення (доступ до фінансових ресурсів, природних активів, інфраструктура, сприятливе інституційне середовище). Саме конфігурація зовнішнього оточення (зовнішня конфігурація бізнес-екосистеми) багато в чому задає внутрішню конфігурацію бізнес-екосистеми і, як результат, формат і інтенсивність взаємодій між ними, що виникають в системі обміну. А це, в свою чергу, визначає інтенсивність генерації, розвитку і згасання підприємницьких процесів в місцевому економічному просторовому середовищі.

Отже, взаємодія влади та бізнес-структур на місцевому рівні з метою здійснення стратегічного планування місцевого розвитку повинна відбуватися при узгодженні інтересів громади, бізнесу та інституційного середовища. Сучасна практика партнерства все більш позиціонує себе як партнерство з метою модернізації у системі регулювання міжгалузевих зв'язків під час розробки та реалізації стратегій місцевого розвитку, тому бізнес-моделі ППП є ефективним інструментом досягнення сталого місцевого розвитку.

¹ Маркова В. Д., Трапезников И. С. Современные формы партнерства в бизнесе // Мир экономики и управления. 2016. Т. 16, № 4. С. 109–119.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Цигура Г.О.

к.с.-г.н., доцент, докторант
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Ще у 1992 році міжнародною спільнотою освіту визнано одним із рушійних чинників сталого розвитку (Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). У 2005 році ЄЕК ООН була прийнята Стратегія освіти для сталого розвитку. У тексті Стратегії зазначено, що освіта в інтересах сталого розвитку повинна тривати протягом усього життя, охоплювати всі елементи життєвої сфери і повинна бути включена у навчальні програми на усіх рівнях здобуття освіти.

Незважаючи на те, що Україна істотно відстає від країн Європи з питань реалізації Стратегії сталого розвитку і впровадження освіти в інтересах сталого розвитку, поступові зрушення в цьому напрямку можемо спостерігати.

У 2015 році в Україні було видано Указ Президента «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»».¹

У 2017 році вийшов новий закон «Про освіту», згідно з яким метою освіти є підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.² Статтею 6. Закону «Про освіту» визначено засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності, які цілком співзвучні з положеннями Стратегії сталого розвитку: людиноцентризм; верховенство права; якісна освіта; рівний доступ до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища; відповідальність перед суспільством; інтеграція з ринком праці; свобода вибору; гуманізм; демократизм; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; партнерство; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Для досягнення мети освіти кожного рівня визначено формування відповідних компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Серед ключових компетентностей випускника закладу загальної середньої освіти визначено зокрема: здатність спілкуватися іноземними мовами; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність та ін. Ці компетентності є необхідними для реалізації Стратегії сталого розвитку та її 17-ти Цілей і наведені у положеннях «Нової української школи»³ та оновлених

¹ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента від 12.01.2015 р. № 5/2015. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine 2020": Presidential Decree No. 5/2015 of 12.01.2015. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>).

² Про освіту : Закон України від 09.08.2019 р. № 2145-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (On education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 № 2145-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).

³ Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи МОН, 2016. Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczija.pdf> (New Ukrainian School. Conceptual Principles for Reforming the Secondary School. MES (2016). Retrieved from:

навчальних програмах з різних предметів для закладів загальної середньої освіти,¹ зокрема у навчальних програмах з фізичної культури (для 5–9 класів навчальна програма затверджена наказом МОН № 1407 від 23.10.2017; для 10-11 класів навчальна програма розроблена відповідно до наказу МОН № 451 від 22.03.2017 р.).

Для підготовки майбутнього учителя фізичної культури до формування в учнів належних компетентностей з 2019 року відповідні зміни передбачено змістом стандарту вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.² Наприклад, серед загальних компетентностей випускника вказано здатність усвідомлювати цінність громадянського суспільства і необхідність його сталого розвитку, здатність розуміти закономірності розвитку фізичної культури і спорту залежно від їх місця у загальній системі знань про природу і суспільство; серед спеціальних компетентностей – здатність до організації оздоровчо-рекреаційної рухової активності, здатність зміцнювати здоров'я людини за допомогою різних чинників здорового способу життя, в т.ч. раціонального харчування.

Для формування у майбутніх фахівців фізичного виховання цих та інших компетентностей, які дозволять здійснювати освітню діяльність з питань сталого розвитку, потрібна належна підготовка. З цією метою нами розроблено адаптований для студентів факультетів фізичного виховання курс «Основи сталого розвитку суспільства».³ Впровадження цього курсу в навчальні плани закладів освіти, які займаються підготовкою фахівців фізичного виховання дозволить охопити освітньою діяльністю з питань сталого розвитку всі регіони України. Адже, аналізуючи інформацію щодо закладів вищої освіти, які займаються підготовкою фахівців фізичного виховання, нами виявлено, що такі заклади є в кожній області: Київська область має їх найбільшу кількість – 8, Запорізька обл. – 5, Харківська обл. – 4, Волинська, Хмельницька, Тернопільська і Миколаївська області – по 3 заклади, Рівненська, Львівська, Черкаська, Сумська, Полтавська, Одеська – по 2 заклади, решта областей – по 1 закладу.⁴ Також у більшості областей України (крім Закарпатської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської і Херсонської) є коледжі та училища, де студенти отримують підготовку вище згаданого напрямку.⁵ Всього в нашій державі на цей час налічується 87 навчальних закладів, які проводять підготовку фахівців фізичного виховання і спорту. Випускники працевлаштовуються як у навчальних закладах різного освітнього рівня, так і у закладах фізичної культури і спорту – спортивних клубах, дитячо-юнацьких спортивних школах, центрах олімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих закладах тощо.

Отже, зважаючи на пристойну кількість в Україні навчальних закладів, які займаються підготовкою фахівців фізичного виховання, враховуючи професійну діяльність їх випускників у секторах формальної і неформальної освіти та зміни в нормативно-правовій базі, можемо стверджувати, що, за умов належної підготовки фахівців, фізична культура і спорт є

<http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczya.pdf>.

¹ Освітні програми. Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (Educational programs. Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>).

² Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. К.: МОН, 2019. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf> (Higher Education Standard of Ukraine for Special 017 "Physical Culture and Sports" Scientific Knowledge 01 "Education / Pedagogy" for pre-school (bachelor) higher education level. (2019). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>).

³ Цигура, Г. О. (2019). Підготовка студентів факультету фізичного виховання до освітньої діяльності з питань сталого розвитку. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки, Вип.3 (159).* С.236-241. (Tsyhura, H. O. (2019). The training of physical education faculty students for educational activities on sustainable development. *Bulletin of the T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"* Series: Pedagogical Sciences, Issue 3 (159), 236-241).

⁴ Довідник ВНЗ. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-76-0.html> (Directory of higher education institutions. Retrieved from: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-76-0.html>).

⁵ Коледжі України. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/college/search-41-0-0-1063-0.html> (Colleges of Ukraine. Retrieved from: <https://osvita.ua/vnz/college/search-41-0-0-1063-0.html>).

перспективним напрямом для здійснення освіти в інтересах сталого розвитку і залучення до цього процесу населення різних вікових категорій.

УДК 371.6:378.14
JEL I 20

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ)

Гаращук О.В.,

д.е.н., проф.,

Державна служба якості освіти України

Куценко В.І.,

д.е.н., проф.,

Топчій О.О.,

к.е.н., докторант,

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

„Якщо Ви будете плани на рік – сійте зерно, на десять років – посадіть дерево, на сто років – дайте знання. Посіявши зерно – збереже один урожай, посіявши знання – збереже сто урожаїв.“

Конфуцій

Освітнє середовище включає всіх тих, хто навчається (учнів, студентів, слухачів), тих, хто навчає, засоби навчання, інші компоненти. Воно може бути побудоване шляхом взаємодії між суб'єктами і компонентами середовища. Останнім часом формування освітнього середовища відбувається під впливом процесів входження людства в постіндустріальну фазу соціально-економічного розвитку, утворення освітніх центрів глобального впливу. Комп'ютеризація сприяє розширенню освітнього простору, створюючи при цьому нові умови для отримання освітніх послуг. Саме в цей час освітнє середовище сприяє успішній реалізації функцій (комунікативну, інформаційну, розвиваючу, гуманітарну тощо), що дозволяє фахівцю забезпечувати сталий соціальний, екологічний та економічний розвиток^{1 2}.

Адже світній процес передбачає формування:

- знань (суб'єктивний образ реальності у формі понять і представлень);
- навиків (дія, сформована шляхом повторення і доведення до автоматизму);
- вміння (засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, забезпечений сукупністю набутих знань і навиків, який формується шляхом різноманітних управлінь і створює можливість виконання дій в стандартних ситуаціях);
- володіння (здатність при вирішенні конкретних завдань усвідомлено застосовувати знання, навички, вміння для отримання оптимального чи найкращого результату не лише в звичних, але і в змінених умовах);
- компетенцій (здатність і готовність засвоювати знання, вміння та навички, успішно діяти на основі практичного досвіду при розв'язанні широкого кола завдань, у тому числі професійної діяльності)³.

З цими ознаками формується конкурентоспроможний випускник вищого навчального закладу, який володіє:

¹ Макарова, Н.И. (2008). Особенности современного образовательного пространства. *Философия образования*, 3(24), 67-73.

² Виленский, М.Я., Мещерякова Е.В. (2002). Образовательное пространство как педагогическая категория. *Педагогическое образование и наука*, 2, 8-12.

³ Ефремова, Н.Ф. (2010). *Формирование и оценивание компетенций в образовании*. Ростов-на-Дону: Аркон.

- теоретичними знаннями, необхідними для оволодіння професійними компетенціями;
- практичними навиками виконання конкретних професійних операцій;
- основами корпоративної практики, правилами поведінки та ділового спілкування;
- вмінням орієнтуватись в новому освітньому та соціо-еколого-економічному просторі, в тому числі в умовах невизначеності;
- навиками роботи з інформацією, зокрема аналізу, структуруванню та подальшого її використання;
- комунікативною культурою тощо ¹.

Саме такий фахівець готовий активно брати участь у забезпеченні сталого соціально-економічного та екологічного розвитку в країні. Разом із тим, слід зазначити, що, як показали результати наших досліджень, для підготовки таких фахівців необхідно посилити зв'язок освітніх закладів із бізнес-структурами. Допоки ж, на жаль, останні не зацікавлені брати активну участь в освітніх проектах, не виявляють фінансових ініціатив щодо модернізації освітніх процесів, направлених на підвищення якості освітніх послуг. Важливим показником якості навчально-виховної діяльності, скажімо, вищих навчальних закладів є входження останніх у першу сотню світових вишів. Натепер Україна у цьому списку не присутня. І це у значній мірі залежить від якості освітнього середовища. Останнє має взаємодіяти із роботодавцями. Нині, щоправда, як свідчить світовий і вітчизняний досвід, почастишали процеси укладення довготермінових угод (договори про комплексне співробітництво, надання додаткових освітніх послуг, у тому числі щодо підвищення кваліфікації персоналу; розробку та реалізацію спільних освітніх проектів; цільову підготовку фахівців; залучення фахівців підприємців до розробки навчальних програм, планів тощо). Проте це ще не набуло масового поширення, у тому числі й тому, що в нашій країні відсутні ефективні механізми організації державно-приватного партнерства.

Особливо важливу роль у підвищенні якості підготовки кадрів належить активному впровадженню в навчальний процес новітніх освітніх технологій, покликаних забезпечити досягнення поставлених цілей в реальному процесі навчання ². Освітні технології – це свого роду спосіб реалізації освітнього процесу шляхом розподілу його на систему послідовних і взаємопов'язаних етапів, процедур, операцій, спрямованих на досягнення навчальних і виховних цілей. Освітні технології проглядаються в освітньо-професійних програмах і структурно-логічних схемах підготовки фахівців, ознаками яких є: діагностичні цілепокладання; результативність; проектованість; візуалізація тощо.

Освітні технології в контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку включають:

- винаходи (технічне обладнання для проведення лабораторних робіт);
- обладнання для здійснення практичних робіт;
- результати студентських науково-дослідних робіт, упроваджених на дослідно-конструкторській базі вищого навчального закладу;
- комп'ютерні програми;
- контрольно-навчальні комп'ютерні системи та системи дистанційного навчання як комплекс комп'ютерних програм ³.

Як світовий, так і вітчизняний досвід засвідчує, що активне впровадження нових освітніх технологій в навчальну діяльність дозволяє вищим навчальним закладам динамічно розвиватись, впроваджувати ділові взаємовідносини з підприємствами. При цьому з'являється можливість отримувати не лише локальний соціально-економічний, але й синергетичний ефект.

Особливий вплив на забезпечення сталого розвитку мають консорціуми^{*} вищих навчальних закладів, тобто їх об'єднання, стратегічною ціллю яких є якісна багаторівнева підготовка фахівців перш за все для індустріального сервісу. Створення таких об'єднань підвищує гнучкість і

¹ Назарчук, А.В. (2012). Социальное время и социальное пространство в концепции сетевого общества. *Вопросы философии*, 9, 56-66.

² Ковальчук, Д.К. (2013). Оценка и трансфер образовательных технологий. *Высшее образование в России*, 4, 134-137.

³ Ковальчук, Д.К. Вказана праця.

* Консорціуми включають не лише вищі навчальні заклади, але й академічні інститути, бізнес-структури тощо.

мобільність студентів, сприяє формуванню кластерних утворень на базі вищих навчальних закладів, науково-дослідних інститутів, інноваційних підприємств.

Таким чином, щоб підвищити роль освітнього середовища в забезпеченні сталого розвитку, необхідно:

- постійно аналізувати показники, що характеризують стан сталого розвитку, ринок праці та професійно-освітній продукт;
- систему державного управління соціо-еколого-економічною безпекою направити на створення відповідного середовища як найважливішого та найнеобхіднішого ресурсу життєдіяльності людини, на пом'якшення негативного та посилення позитивного впливу середовища як фактору трудової діяльності та життєдіяльності загалом, на підготовку кадрів відповідно до суспільних потреб та їх ефективного використання.

При цьому вкрай важливо дотримуватись наступних принципів:

- створення умов, що дозволяють суб'єктам освітнього процесу сприймати останній як сутнісно важливий і особистісно значимий;
- забезпечення трансформації знанієвого компонента навчальної інформації в переконання особистості;
- синергія індивідуальної та соціальної діяльності, що досягається забезпеченням єдності навчання, виховання, розвитку, з одного боку, та самонавчання, самовиховання, саморозвитку – з іншого;
- індивідуалізація навчання, що передбачає опору на досвід тих, хто навчається, та врахування в освітньому процесі їх особливості;
- рефлексивне управління навчально-пізнавальною діяльністю.

Все це сприятиме адаптації освітнього середовища до розвитку світової цивілізації, прискоренню темпів зміни технологій – важливих чинників досягнення сталості в економіці та суспільстві.

УДК 378.017:005.336.2]:37.011.3-051:57

JEL I23

ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКОЇ ДИНАМІЧНОЇ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Коренева І.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Загальновідомо, що процес підготовки вчителів відбувається у трьох темпоральних вимірах: використання знань і досвіду минулого під час освітнього процесу у теперішньому для забезпечення освітніх потреб майбутніх поколінь. Педагоги є потужними чинниками суспільних змін, це забезпечується зорієнтованістю педагогічного процесу у майбутнє, на формування свідомості та поведінки молоді. Знання та рівень компетентності педагогів мають істотне значення для перебудови освітніх процесів та навчальних закладів на засади сталості: підтримка педагогів грає ключову роль у прийнятті, впровадженні та інтеграції освіти для сталого розвитку (далі – ОСР) у навчальний процес. Саме тому особливої актуальності сьогодні набуває підготовка майбутніх педагогів до реалізації функцій освіти для сталого розвитку.

Першим кроком до розв'язання завдань і реалізації функцій ОСР має стати ознайомлення майбутніх педагогів із світовою концепцією сталого розвитку суспільства та історичними передумовами її виникнення. Така діяльність, як правило, здійснюється під час вивчення майбутніми педагогами дисципліни «Основи екології» або «Екологія». Наш досвід викладання цих курсів дає можливість стверджувати ефективність засвоєння знань про концепцію сталого

розвитку на основі використання авторської динамічної моделі сталого розвитку (далі – СР). Схарактеризуємо її переваги.

У літературі було здійснено багато спроб графічно зобразити концепт «сталий розвиток» та відобразити його головні компоненти та зв'язки. Найчастіше сталий розвиток ілюструють такими діаграмами, що відображають баланс компонентів СР та їхню однакову роль у досягненні СР (рис.1).

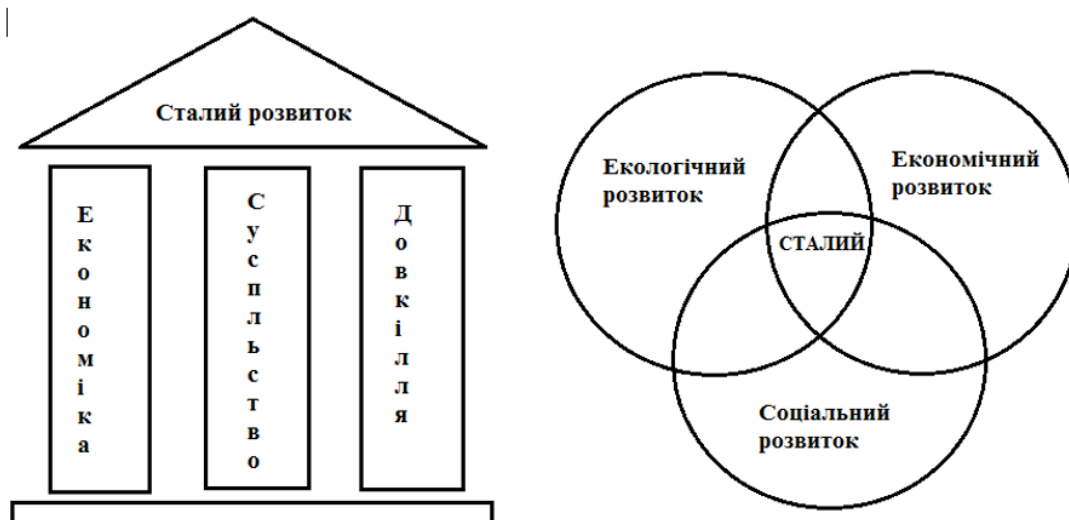

Рис. 1. Графічні зображення концепту «сталий розвиток»

Такі зображення дають уявлення про складники концепту, їхні співвідношення, роль у досягненні сталого розвитку, проте не вказують на рамки, в яких вони функціонують, не обмежують зростання обсягу. В останній час в літературі з'явилися схематичні зображення сталого розвитку які показують обмеженість суспільного розвитку (рис.2.) за рахунок включення таких компонентів як «суспільство» та «економіка» в межі компоненту «природа». Саме природні ресурси є лімітуючим фактором розвитку суспільства, а розвиток економіки здійснюється в межах функціонування самого суспільства.

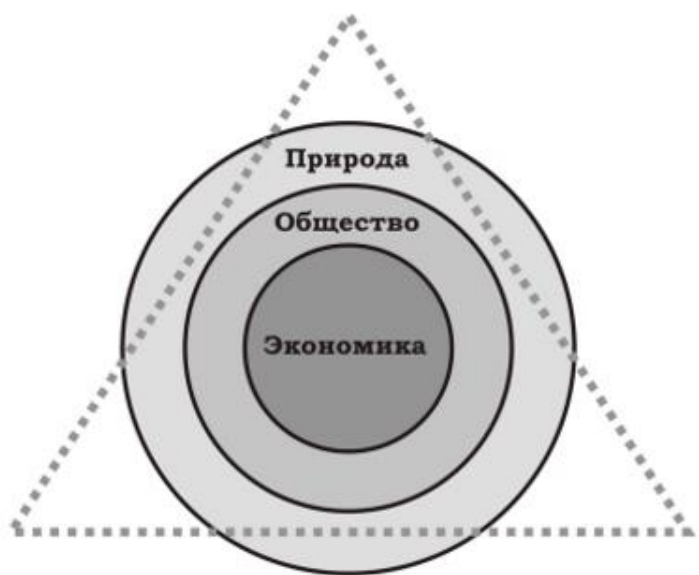

Рис.1.2. Схема концепту «сталий розвиток» за Азізовим А.А. та Акішиною Н.Г¹

Уважаємо, що і схеми такого плану не відображають місця сталого розвитку у співвідношенні трьох його компонентів та не розкривають динамічну рівновагу самого процесу

¹ Азизов А.А., Акиншина Н.Г. (2009) Образование в интересах устойчивого развития: Учебно-методическое пособие. Ташкент. 2009.

розвитку суспільства. З огляду на те, що розвиток являє собою постійний рух, а компоненти сталого розвитку мають надавати йому рівноваги, доцільніше зображати, на нашу думку, концепт «сталий розвиток» у вигляді дзиги, що постійно обертається (Коренева, 2018)¹. Енергію їй надають джерела природного походження, основним з яких є Сонце. Дзига складається з трьох циліндрів різного діаметру та різної висоти. Рівновага під час обертання дзиги забезпечується диском найбільшого діаметру і найменшої висоти, що символізує біосферу – основу, яка є лімітуючим фактором загального розвитку суспільства. Діаметр цього циліндру символічно показує величину біологічного різноманіття на планеті. Отже, чим більший цей діаметр, тим стійкішою є дзига під час обертання. Другий циліндр, що має менший діаметр та пронизує перший – символізує суспільство, що може розвиватись тільки в межах біосфери. Його діаметр умовно означає чисельність народонаселення планети та обсяг використання ресурсів планети. Третій, центральний, циліндр уособлює економічну сторону розвитку. Він знаходиться в центрі, є механізмом досягнення якості життя. Його розміри умовлені рівнем розвитку економіки та обсягами антропогенних впливів на довкілля (рис.1.3.).

Використання цієї динамічної моделі сталого розвитку на заняттях дає можливість майбутнім педагогам чітко уявити концепт на основі осягнення фізичної суті цього явища (збалансування понять «постійний рух» та «збереження»), а також проаналізувати умови для забезпечення постійного врівноваженого обертання дзиги навколо своєї осі та інтерпретувати їх х точки зору сталого розвитку суспільства:

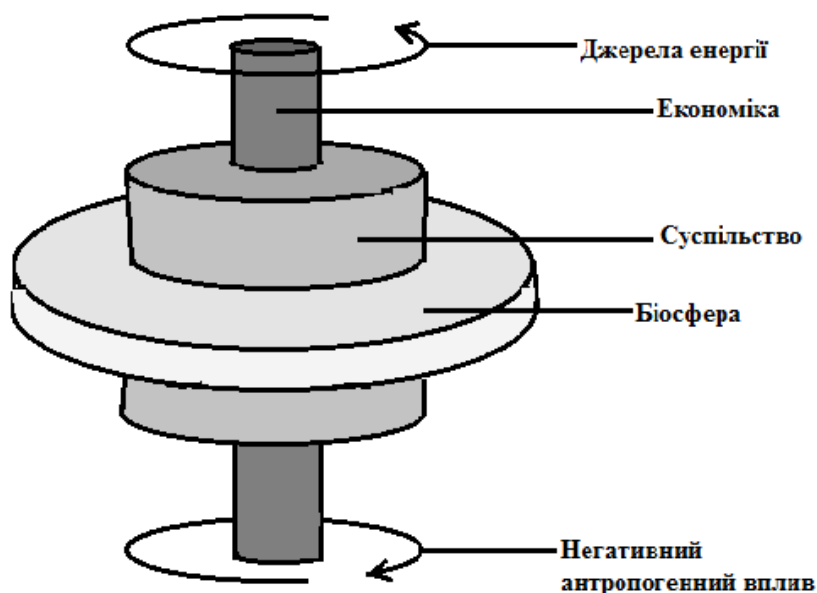

Рис.1.3. Динамічна модель концепту «сталий розвиток»

1) наявність постійного імпульсу для обертання за допомогою зовнішніх щодо неї джерел енергії (у випадку сталого розвитку – забезпечити існування окрім енергії Сонця ще потужних альтернативних джерел енергії);

2) необхідність урівноваження діаметрів трьох циліндрів, що складають дзигу. При цьому діаметр центрального циліндру має бути найбільшим (тобто в забезпеченні сталого розвитку основою для існування суспільства та створення «зеленої» економіки має бути біосфера, а розмір екологічного сліду людства не має перевищувати ємність біосфери);

3) не допустити зменшення кутової швидкості дзиги внаслідок дії сили тертя, що гальмує обертання та призводить до падіння дзиги. У нашому прикладі сила тертя може символізувати

¹ Коренева І.М. (2018) Орієнтири впровадження освіти для сталого розвитку у вищу педагогічну освіту: сутність та принципи сталого розвитку. Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Кременчук: КрНУ. Випуск 2/2018(109), частина 2. С.65-71.

розмір негативного впливу суспільства на біосферу, що порушує її рівновагу (рис 3.).

Отже, використання авторської динамічної моделі сталого розвитку для пояснення концепту СР сприяє візуалізації матеріалу, кращому запам'ятовуванню інформації, дає підґрунтя для міркувань щодо сталості. А саме ознайомлення з концептом СР є необхідним але не достатнім елементом ОСР та підготовки майбутніх педагогів.

Освіта для сталого розвитку – це не частина і не нова форма освіти, а нове бачення, новий сенс та мета сучасної освіти як засобу збереження, розвитку та існування людської цивілізації. Вона формулює нові цілі, розширює зміст, змінює традиційні форми екологічної освіти. Наукові основи освіти для сталого розвитку тільки зароджуються, проте вже є очевидним, що ОСР має системний характер і повинна поширюватись на всі навчальні дисципліни і курси. В першу чергу ОСР має розвиватись там, де вже склались умови включення ідей сталого розвитку в освітній процес, зокрема, в природничі дисципліни та в процес підготовки майбутніх вчителів біології. На нашу думку, «освіта для сталого розвитку» у майбутньому має стати синонімом терміну «освіта» в широкому його значенні. Адже будь-яка навчальна діяльність, виховання, просвіта взагалі має здійснюватися з розрахунку на забезпечення сталого розвитку, мати випереджувальний характер.

УДК 339.544
JEL F00

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА МИТНОМУ КОРДОНІ

Борса В.В.,

аспірант кафедри економіки підприємства,
старший викладач кафедри митної справи
Університету Державної фіскальної служби
України

Створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності в державі є фундаментом для інноваційної моделі економічного розвитку України, її модернізації та підвищення конкурентоспроможності у світі.

Найважливішу роль охорони інтелектуальної власності відіграють контролюючі органи, що створенні та функціонують у складі Міністерства фінансів України, в тому числі і Державна митна служби України.

Так, відповідно до пункту 9 частини 2 статті 544 діючого Митного кодексу України від 13.03.2012р. (далі-МКУ), здійснюючи державну митну справу, органи доходів і зборів (митні органи) виконують такі основні завдання, як сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів¹.

Законом України від 16.09.2014р. №1678-VII було ратифіковано Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 21 березня 2014р.².

Так, відповідно до ДОДАТОКА XV «Наближення митного законодавства»_Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 21 березня 2014р. захист прав інтелектуальної власності (далі - Захист ПІВ) включає Регламент Ради (ЄС) № 1383/2003 від липня 2003 року щодо митних дій проти товарів, підозрюваних в порушенні окремих прав

¹ Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012р. №4495-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552.

² Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014р. №1678-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 40, ст.2021

інтелектуальної власності та необхідних заходів проти товарів, що порушують такі права, без шкоди результатам поточного перегляду права ЄС стосовно митного дотримання прав інтелектуальної власності та Регламент Комісії (ЄС) № 1891/2004 від 21 жовтня 2004 року, який встановлює положення для імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 1383/2003 від липня 2003 року щодо митних дій проти товарів, підозрюваних в порушенні окремих прав інтелектуальної власності та необхідних заходів проти товарів, що порушують такі права, без шкоди результатам поточного перегляду права ЄС стосовно митного дотримання прав інтелектуальної власності¹.

Враховуючи вищезазначені обставини, 17.10.2019р. був прийнятий Закон України № 202-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» (далі – ЗУ від 17.10.2019р. №202-IX), у відповідність до положень Регламенту (ЄС) № 608/2013 Європейського Парламенту та Ради від 12 червня 2013 року про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності в рамках виконання статей 84 «Наближення законодавства у митній сфері», 250 «Заходи на кордоні» та Додатка XV «Наближення митного законодавства» до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС².

Наразі, уже оприлюднено підписаний президентом даний Закон України. Він набере чинності 14 листопада 2019 року.

Закон України від 17.10.2019р. № 202-IX³:

1. Розширює перелік об'єктів права інтелектуальної власності, сприяння захисту яких здійснюється під час переміщення товарів через митний кордон України;

2) Вносить зміни до МКУ, зокрема дає нове визначення терміну: «контрафактні товари» та вводить нові терміни «піратські товари», «товари, що підозрюються у порушенні права інтелектуальної власності».

3) Передбачає, що заходи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності не застосовуються до оригінальних товарів, тобто товарів, що були виготовлені за згодою правовласника, або товарів, виготовлених особою, уповноваженою правовласником на виробництво певної кількості товарів, зокрема якщо їхня кількість перевищує обумовлену між цією особою і правовласником.

4) Встановлює особливості призупинення митного оформлення та знищення невеликих партій товарів (2 кг.), що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях.

Відповідно до змін, контрафактними товарами вважаються товари, що є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку та на географічне зазначення назви або терміни яких, тотожні із охоронюваною в Україні торговельною маркою чи географічним зазначенням, або які є схожими настільки, що їх можна сплутати з такою торговельною маркою чи географічним зазначенням, та які можуть використовуватися стосовно одного й того самого виду товарів, щодо якого охороняється торговельна марка в Україні чи географічне зазначення.

Піратськими товарами вважаються товари, що є предметами порушення авторського права та/або суміжних прав або права інтелектуальної власності на зареєстрований промисловий зразок в Україні та які являють собою або містять копії, зроблені без згоди правовласника авторського права і суміжних прав або права інтелектуальної власності на промисловий зразок чи особи, уповноваженої таким правовласником у країні виробництва.

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України від 26.09.2014 — 2014 р., №75, том 1

² Регламент (ЄС) № 608/2013 Європейського Парламенту та Ради від 12.06.2013 р. про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності. Офіційний вісник ЄС, L 181, 29 червня 2013 року, с. 15–34.

Імплементаційний Регламент Комісії (ЄС) № 1352/2013 від 04.12.2013р., яким установлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) №608/2013 Європейського Парламенту та Ради щодо митного контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності. Офіційний вісник ЄС, L 341, 18 грудня 2013 року, с. 10–31.

³ Про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України: Закон України від 17.10.2019 р. №202-IX. Офіційний портал Верховної Ради України.

Товарами, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, вважаються товари з ознаками порушення авторського права і суміжних прав, прав інтелектуальної власності на винаходи, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення, сорти рослин, компонування напівпровідникових виробів, прав, що надаються за сертифікатами додаткової охорони на лікарські засоби та засоби захисту рослин, а також пристрої, продукти або компоненти, призначені, виготовлені або адаптовані головним чином для забезпечення або полегшення обходу технології, пристрою або компонента, що у звичайному режимі функціонування попереджують або обмежують дії, не дозволені правовласником авторського права і суміжних прав та будь-яка форма або матриця, яка спеціально призначена або адаптована для виробництва товарів, що є предметом порушення прав інтелектуальної власності.

Розмежування понять «контрафактні товари», «піратські товари», «товари, що підозрюються у порушенні права інтелектуальної власності» дає можливість митним органам України чітко визначати види порушень та застосувати заходи, щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні України на підставі цих класифікаційних признаков.

Результатами прийняття даного закону є

1) Наближення митного законодавства України у сфері захисту інтелектуальної власності до стандартів та практики Європейського Союзу, що є зобов'язанням нашої держави в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;

2) Посилення боротьби з контрафактними та піратськими товарами;

3) Прискорення переміщення через митний кордон України та митного оформлення оригінальних товарів;

4) Сприяння розвитку міжнародної торгівлі та підвищенню інвестиційної привабливості України.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

TERRITORIAL ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

УДК 330.15+504.5:911:005.3:351.824.11

JEL: O15 P 11 Q01

РЕВЕРСНІ ДОТАЦІЇ ЯК ПЕРЕШКОДА СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Хлобистов С.В.,

д.е.н., проф.,

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (м.Київ)

У сучасних умовах децентралізації особливої актуальності набуває проблема розбудови ефективної системи управління фінансами територіальних громад. Однією з основних проблем процесу децентралізації є створення умов для забезпечення фінансової стійкості та самодостатності територіальних громад як основи сталого розвитку територій та країни.

Об'єднана територіальна громада (ОТГ) є відкритою, динамічною системою, що знаходиться не у стані рівноваги. Процеси управління, що мають відбуватись в ній, є взаємоузгодженими щодо її складових (підсистем). Й.Шумпетером доведено, що економічна система, яка вийшла зі стану рівноваги, не повертається в нього¹. Вона переходить у інший стаціонарний стан рівноваги на якісно новому рівні розвитку. Механізм переходу полягає у нових способах комбінації задля більш ефективного використання наявних ресурсів для створення капіталізованих і некапіталізованих благ.

Оптимальним для складної системи, є стан динамічної рівноваги. Він формується на основі взаємодії двох протилежних тенденцій зростання виробництва і споживання.

Рівноважний стан характеризується певною організаційною структурою економічної системи та кількісно – ефективністю економічних відносин. Нестійкість складних систем є одним з управлінських завдань для створення передумов стабільного динамічного розвитку. Управління самоорганізацією систем є джерелом їх прискореного розвитку, в результаті якого відбувається відбір якостей, ознак і властивостей, що підвищують рівень організації системи в процесі адаптації до зовнішнього впливу. Для забезпечення розвитку системи доцільно підтримувати її стійкість у певних межах. Стан максимальної стійкості динамічної рівноваги – це стан рівноваги системи з максимально можливою ефективністю (Парето-ефективність). Парето-ефективність – максимально можлива ефективність розподілу ресурсів і благ – показник граничної стійкості рівноваги економічної системи. Мінімально можлива ефективність – показник граничної мінімальної стійкості рівноваги економічної системи. Кількісним виміром рівноваги є економічна ефективність – Парето-ефективність², що вимагає оптимального розподілу між учасниками ринку ресурсів для виробництва за умови їх рідкості та обмежених благ при необмеженості їх споживання. В нерівноважних (кризових) умовах принцип Парето-ефективності порушується. Проблема розподілу ресурсів є важливою для ОТГ, оскільки саме ресурсне забезпечення є основою динамічного розвитку ОТГ.

Аналіз показників ефективності реформи адміністративно-територіального устрою, що відбувається в Україні з 2015 року, довів, що позитивні результати децентралізації управління були досягнуті у 2014-2016 рр. і обумовлені активною фінансовою підтримкою реформ. Більш

¹ Шумпетер Й. (1982). *Теорія економічного розвитку*. М.: Прогресс.

² Моделирование экономической динамики (2004). Клебанов Т.С., Дубровина Н.А., Полякова О.Ю., Раевнева Е.В., Милов А.В., Сергиенко Е.А. Х.:Издательский Дом «ИНЖЭК».

детально аналіз ефективності децентралізації урядування для базового територіального рівня проведено в роботі¹. Зокрема, авторами показано, що така підтримка передбачена впродовж п'яти років – до 2020 року і тому існує необхідність створення в межах ОТГ фінансових механізмів безбиткового їх функціонування. Встановлено, що негативні тенденції розвитку громад у 2017 році можливо пояснити тим, що відбулось накопичення невирішених проблем впродовж попереднього періоду.

Аналіз системи бюджетного вирівнювання, впровадженої у 2014 році замість системи балансування доходів і витрат, дозволив дійти висновку, що чинна система також не позбавлена недоліків. Основними з них є реверсна дотація, величина якої визначається на основі показника податкоспроможності бюджету ОТГ, який, у свою чергу, визначається на базі величини обсягів податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). ПДФО, як відомо, є основним бюджетоутворюючим джерелом у структурі місцевих бюджетів.

Механізм використання реверсної дотації створює загрозу сталому розвитку ОТГ, територій та країни в цілому. На часі визначення максимально припустимих меж реверсної дотації у взаємозв'язку із темпами зростання доходів на одного мешканця ОТГ. Доцільно використання, так званої, м'якої моделі у формі логістичної кривої для опису динаміки обсягів власних доходів ОТГ та з урахуванням визначення безпечної межі зовнішнього впливу – реверсної дотації, на фінансовий стан ОТГ. Математична модель реверсної дотації підтверджена розрахунками на основі офіційних статистичних даних. Крім того, чинний механізм бюджетного вирівнювання негативно впливає на фінансово спроможні громади, стримує їх розвиток внаслідок вилучення коштів до Державного бюджету з одночасною штучною підтримкою фінансово неспроможних громад за рахунок базової дотації. Таким чином, реверсна дотація сприяє стагнації, консервує соціально-економічні проблеми розвитку громад, і не сприяє ефективному використанню природних, людських та інфраструктурних ресурсів для досягнення сталого самодостатнього розвитку.

УДК 332.2

JEL Q15

ЗЕМЕЛЬНА РЕНТА ЯК АКТИВ-ВАЖІЛЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Сундук А.М.,

д.е.н., с.н.с.

Шашула Л.О.,

к.е.н., с.н.с.

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Прямі рентні індикатори відстежують регіональні характеристики земельної ренти, а саме як рентної плати за спеціальне використання земельних ресурсів.

Дослідження потенційних рентних платежів в сфері земельних ресурсів та їх відношення до реальних платежів виявило наступні особливості. По-перше, переважна більшість регіонів визначається можливістю збільшення рентних платежів (реальна-потенційна рента) (18 регіонів з 25). Таким чином, існують значні передумови до зростання рентних потоків. По-друге, регіони, які показують вагомі величини за реальною рентою, за потенційною не визначаються такими характеристиками. Це можливо пояснити надмірним фіскальним пресингом, який призводить до занадто високих фактичних платежів за користування земельними ресурсами. Ще однією причиною може виступати досягнення порогового значення межі зростання. По-третє, регіони-аутсайтери за реальними величинами, навпаки, визначаються високими показниками потенційної ренти. Зокрема, такими є значення Тернопільської області чи Закарпатської. Таким чином, для регіонів-лідерів показники реальної ренти значною мірою переоцінені, а для регіонів-аутсайтери

¹ Горошкова Л. А., Волков В. П., Хлобистов С.В., Кутик В.В. (2019). Прогностичні моделі фінансового регулювання бюджетів територіальних громад. *Економічний вісник Перейслав-Хмельницького державного педагогічного університету. № 42.*

характерна недооцінка. По-четверте, за динамікою більшість регіонів формують компактну статистичну групу з варіацією 1-2 рази (за винятком окремих адміністративних одиниць). Подібне зростання зумовлює і низький розмах варіації, що становить близько 10 разів з врахуванням значень регіонів низької групи. Можливості зростання для регіонального рівня ілюструють рентні профілі, які відображають можливості чи нейтральні позиції щодо зростання ренти. На рис. показано, що за напрямком з північного заходу до південного сходу показники ренти визначаються такими закономірностями: для регіонів першого напрямку потенційна рента більша за реальну, потім, ближче до центральних областей України та з рухом до Сходу – не спостерігається зростання і тільки для Донецької області знову є приріст.

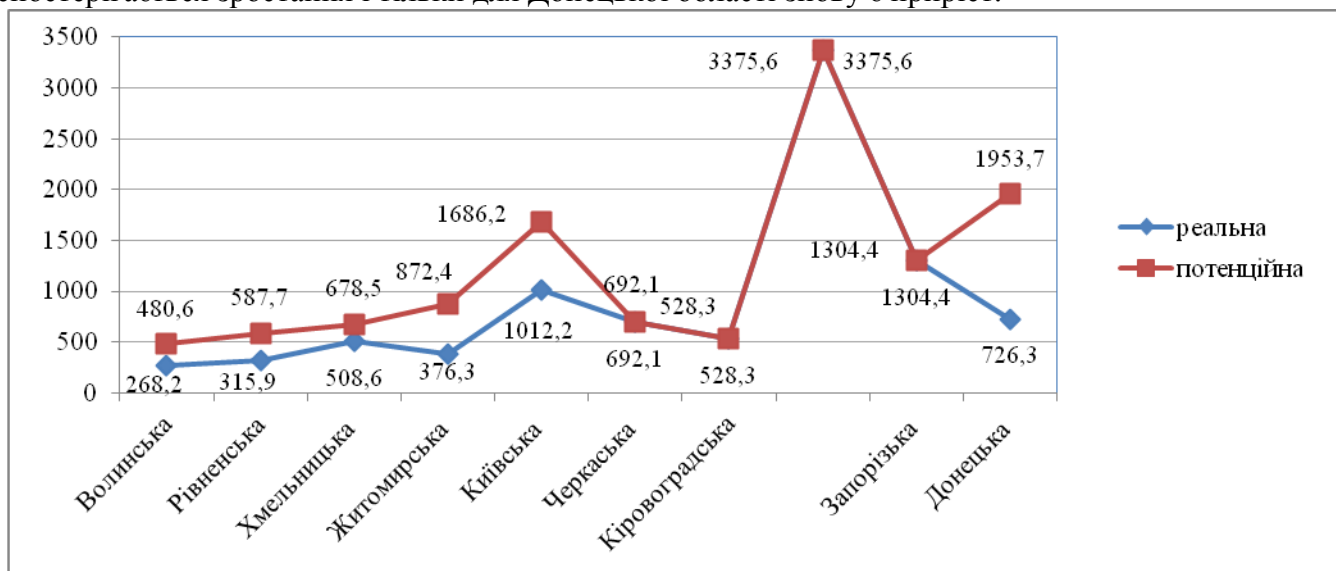

Рисунок 1 Рентні профілі регіонів України за напрямком “північний захід – південний схід” за 2017 р., млн грн.

Поліпшення формування рентної ситуації в регіонах, то перспективи вбачаємо у таких напрямках:

1. *Децентралізація.* Місцевий економічний розвиток передбачає нарощування економічного потенціалу певної місцевості для підвищення якості життя мешканців. Такий розвиток робить територію конкурентоспроможною й призводить до її сталого зростання. У контексті реформи децентралізації органи місцевого самоврядування (ОМС) все частіше зосереджуються на вирішенні питань економічного розвитку. Однак зазвичай їм бракує чіткого плану такого зростання та налагодженої інфраструктури, яка потрібна для залучення інвесторів. Тому експерти Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO розробили онлайн-інструмент оцінки готовності ОМС до економічного розвитку. Учасники можуть скористатися унікальним інструментом для самооцінки готовності громади до залучення інвестицій і визначити напрямки діяльності, що потребують поліпшення.

2. *Іноземні інвестиції.* Аграрна галузь України в 2016 р свою інвестиційну привабливість підтверджує фінансовими показниками. Так, вже в першому півріччі експерти відзначали, що загальний обсяг капітальних інвестицій у вітчизняний агросектор відзначився рекордним темпом приросту – на 58,6%. За даними Держстату України на 1 жовтня 2016 року, обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в АПК становить \$ 517,8 млн. Чітко прослідковується довгострокова тенденція вкладення іноземних інвестицій в економіку АПК країни та створення великих підприємств і саме в областях, що наближені до кордону та портів Чорного моря

3. *Агрохолдинги.* Важливу роль в процесі вкладення інвестицій відіграють агрохолдинги і показники їх діяльності певною мірою корелюються з питаннями фінансової збалансованості. Українські агрохолдинги стабільно забезпечують високі показники. Вони виробляють 38% зернових та зернобобових культур, разом із фермерами вирощують 92,5% цукрових буряків, та є основними виробниками м’яса птиці – 70,4%.

4. *Розвиток середнього бізнесу.* Нацбанк України підготував звіт «Ділові очікування підприємств України». В цілому, по Україні за всіма видами підприємств відзначається поліпшення очікувань керівників підприємств щодо макроекономічної ситуації в Україні та розвитку бізнесу. У той же час, на тлі коливання курсу національної валюти респонденти покращили свої інфляційні і курсові очікування. Респонденти знизили, в порівнянні з попереднім опитуванням, свої очікування щодо потреби в позикових коштах найближчим часом. Підприємства, які планують брати банківські кредити, традиційно вважають за краще їх в національній валюті. Основними факторами, що стримують розвиток підприємств, залишаються занадто високі ціни на енергоносії, а також сировину і матеріали. Керівники агропідприємств (78,2% опитаних) очікують в наступні 12 місяців ослаблення гривні і цей показник в порівнянні з попереднім опитуванням зменшився на 12,6%. 85,2% опитаних керівників підприємств сектора сільського, лісового і рибного господарства не планують залучати іноземні інвестиції в найближчі 12 місяців і цей показник піднявся на 0,4% в порівнянні з I кварталом 2018 року. Це свідчить, що існує фінансова подушка у підприємств і вони вже є більш самостійними.

5. *Державно-приватне партнерство* Ще одним видом залучення коштів для розвитку територій є державно-приватне партнерство. Сьогодні особлива актуальність теми державно-приватного партнерства (далі – ДПП) при здійсненні інвестицій в економіку України пояснюється, насамперед, активною та чіткою позицією Кабінету Міністрів України щодо модернізації та розвитку низки інфраструктурних проєктів, зобов'язаннями України перед МВФ про виведення з-під державного управління компаній з неприбутковими для публічного сектору видами діяльності, а також все більшою зацікавленістю іноземних та внутрішніх інвесторів до об'єктів державної власності на фоні позитивних економічних прогнозів для України.

Можливості зростання платежів за спеціальне використання земельних ресурсів.

Разом з тим, як свідчать проведені розрахунки (з використанням ставки доходу на інвестований капітал), існує вагомий потенціал зростання платежів за спец використання ресурсів. Зокрема, у 2017 р. різниця між реальними показниками і потенційними в лісовій галузі становила кілька разів. Для сфери землекористування цей показник дорівнює 33%.

Можливості збільшення платежів за використання земельних ресурсів підтверджується й порівнянням показників України та ЄС. За інформацією Євростату, при середньому рівні рентних платежів з 1 га землі 232,3 дол. США в багатьох державах він вищий. Яка ж ситуація в цій сфері в Україні? Теоретично можливо сподіватися, що досліджуваний показник буде більшим, адже зразок ґрунтів з Кіровоградської області – це еталон чорнозему, який представлений у Лабораторії земельних ресурсів Європи в Парижі. Але реалії свідчать, що показник орендної плати (який переважно і формує платіж за використання земельних ресурсів) становить близько 50 дол. США/га, що у 5 разів менше, ніж у сусідній Польщі.

Потенціал зростання платежів за використання земельних ресурсів також відображає суттєва відмінність між власне показниками та суміжними фінансовими характеристиками. Якщо припустити, що зв'язок між ними був би реальним, то це сприяло б збільшенню платежів за використання земельних ресурсів. Також однією з причин низького рівня останніх є кореляція з вартісними показниками, адже базою оподаткування є грошова оцінка земельних ділянок. В Україні вартість 1 га землі становить орієнтовно 1610 дол. США (інформація Держгеокадастру), в Європі ж ситуація зовсім інша (рис.).

Таким чином, вартість земельних ресурсів в Україні потребує коригування. За умови зростання вартості земельних ресурсів це вплине і щодо показників платежів за їх використання.

Одним з шляхів поліпшення екологічної ситуації є впровадження і використання екологічних інструментів, направлених на реалізацію політики екологічного підприємництва. У контексті її реалізації впроваджуються такі інструменти, як екологічний менеджмент, аудит, маркетинг, інжиніринг та ін. Подібно до передового іноземного досвіду, доцільною є активізація їх впровадження та інтегрування до систем національної економіки. Ефект від цього буде полягати у наступному. По-перше, функціональні переваги, що значною мірою поліпшать становлення екологічної системи. По-друге, розвиток координаційних зв'язків між державою та суб'єктами. По-третє, можливість поліпшити управління між суб'єктами, що працюють в екологічній сфері

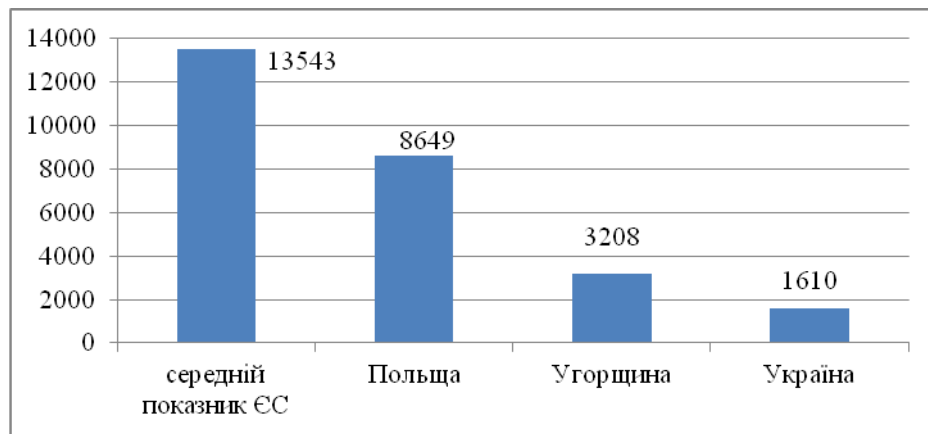

Рисунок 2 Вартість 1 га землі, що обробляється в ЄС та Україні, дол. США
за інформацією Держгеокадастру, ResearchPaper. Agricultural Land Prices and Rents data for the European Union. December 2016 / European Commission. Eurostat

Зважаючи на пріоритетність використання екологічного підприємництва, в Україні воно отримало тенденцію до впровадження. Переважно це відбувається на потужних підприємствах, які мають для цього необхідні ресурси. Крім того, можливо назвати ряд консалтингових фірм, які надають послуги у галузі окремих аспектів екологічного підприємництва.

УДК 314.7:658.53
JEL C 82, J 61, R 10, F 22

МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЗАГРОЗА СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ОТГ

Овчиннікова О.Р.

, к.е.н., доцент,

Бондарук О.А., Шибінський С.І.,

Хмельницький національний університет

Сьогодні сталий розвиток територій є одним з необхідних стратегічних напрямів реформування держави. Метою адміністративної реформи в Україні має стати вдосконалення системи територіальної організації влади, пов'язане з перебудовою системи місцевих органів виконавчої влади та системи місцевого самоврядування, подальшою децентралізацією й деконцентрацією управління та поступовою передачею функцій і повноважень виконавчої влади до сфери компетенції місцевого самоврядування в умовах створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Населення, що проживає в кожній з ОТГ, має гарантоване законом право на місцеве самоврядування. Крім того, населення є тим стратегічним потенціалом, на рахунок якого стан і розвиток ринку праці, інвестиційної привабливості та в цілому сталого розвитку територій.

Дослідження сталого розвитку ОТГ Хмельниччини потрібно почати з демографічного аналізу. Чисельність населення – це основний потенціал, головне багатство будь якої території. Нажаль, населенню Хмельниччини на сьогодні властива депопуляція. Постійне зменшення чисельності - як наявного, так і постійного населення відбувається за рахунок і природного, і механічного руху.

Отже, перетворення людських ресурсів на головне джерело соціально-економічного розвитку ОТГ посилює необхідність вивчення міграційних процесів. Міграція населення - це складний соціальний процес, що тісно пов'язаний з рівнем розвитку економіки і розміщенням галузей виробництва в різних регіонах. Найважливіша соціально-економічна функція міграції населення – забезпечення певного рівня рухливості населення і його територіального

перерозподілу, зокрема в індустріальні центри та освоєвані райони¹

В таблиці 1 представлено стан міграції населення Хмельницької області за останні три роки. Не зважаючи на те, що в цілому по області міграційне скорочення не є стабільним, - деякі райони мають постійне негативне сальдо.

Таблиця 1. Міграційний рух населення Хмельницької області (осіб)²

	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст, скорочення (-)	2016 р.			2017 р.			2018 р.		
				Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст, скорочення (-)	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст, скорочення (-)	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст, скорочення (-)
Хмельницька область	22350	22524	-174	5717	7623	-1906	14281	13519	762			
м.Хмельницький	4782	3796	986	872	1770	-898	3775	2304	1471			
м.Кам'янець-Подільський	2053	2556	-503	269	878	-609	807	1351	-544			
м.Нетішин	591	730	-139	140	296	-156	395	387	8			
м.Славута	731	661	70	168	228	-60	435	397	38			
м.Старокостянтинів	848	794	54	155	227	-72	459	414	45			
м.Шепетівка	647	772	-125	120	305	-185	420	443	-23			
райони												
Білогірський	449	500	-51	109	160	-51	201	257	-56			
Вінковецький	210	330	-120	40	91	-51	218	279	-61			
Волочиський	1065	1118	-53	178	309	-131	554	570	-16			
Городоцький	539	701	-162	239	204	35	423	450	-27			
Деражнянський	609	562	47	94	176	-82	363	399	-36			
Дунаєвський	1065	1037	28	186	239	-53	611	635	-24			
Ізяславський	682	768	-86	111	235	-124	461	541	-80			
Кам'янець-Подільський	1039	881	158	236	254	-18	619	540	79			
Красилівський	964	1073	-109	168	256	-88	511	630	-119			
Летичівський	379	442	-63	64	152	-88	289	285	4			
Новоушицький	375	423	-48	77	140	-63	206	243	-37			
Полонський	777	812	-35	104	280	-176	452	419	33			
Славутський	753	650	103	188	225	-37	462	372	90			
Старокостянтинівський	570	653	-83	87	152	-65	320	355	-35			
Старосинявський	310	336	-26	69	98	-29	177	256	-79			
Теофіпольський	372	455	-83	80	143	-63	250	310	-60			
Хмельницький	1266	815	451	1092	235	857	759	641	118			
Чемеровецький	639	679	-40	521	232	289	409	334	75			
Шепетівський	457	515	-58	286	165	121	291	304	-13			
Яромирівський	178	465	-287	64	173	-109	414	403	11			

Міграція населення істотно впливає на збалансованість ринку праці, змінює економічний і соціальний стан населення, нерідко супроводжується зростанням освітньої та професійної підготовки, розширенням потреб людей, які беруть участь у міграції. Але масовий приплив мігрантів може бути причиною зростання безробіття, сильного тиску по територіях прибуття на соціальну інфраструктуру (житло, охорона здоров'я та ін.).

Можна стверджувати, що міграція населення сприяє повнішому використанню робочої сили, зростанню виробництва тої чи іншої ОТГ. Проте наслідки міграції суперечливі. А для тих

¹ Западнюк С.О. Міграції населення України: передумови, динаміка та наслідки розвитку/Наук. ред. Л. Г Руденко. – К.:Академперіодика, 2011.– 240с.

територій, де спостерігається постійне негативне сальдо, міграція населення може спричинити втрату населення та економічний регрес.

На базі Хмельницького національного університету створенні робочі групи по дослідженню ОТГ з метою залучення фахівців до створення інвестиційних проектів. Так, нами проаналізовано можливості Білогірської ОТГ, яка є однією з найбільш перспективних. Однак, необхідною умовою ефективності реалізації інвестиційних проектів є активність залучення населення території, де запропоновані проекти будуть реалізовуватися. В іншому випадку кошти, витрачені на інвестиційний проект, сприймаються населенням як просте вкладення коштів у звичайне будівництво, реорганізацію, благоустрій певних об'єктів. Проте, Білогірська ОТГ відноситься до тих районів, що втрачають населення за рахунок міграції (таблиця 2).

Таблиця 2. Міграційний рух населення Білогірського району (осіб)¹

Міграція населення Білогірського району Хмельницької області, по роках	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст, скорочення (-)
2011	215	267	-52
2012	223	303	-80
2013	250	282	-32
2014	186	238	-52
2015	341	435	-94
2016	449	500	-51
2017	109	160	-51
2018	201	257	-56

Динаміку кількості прибулих і вибулих по Білогірському району Хмельницької області демонструє рисунок 1. Нажаль, спостерігається, що чисельність вибулих з даної території переважає над чисельністю прибулих.

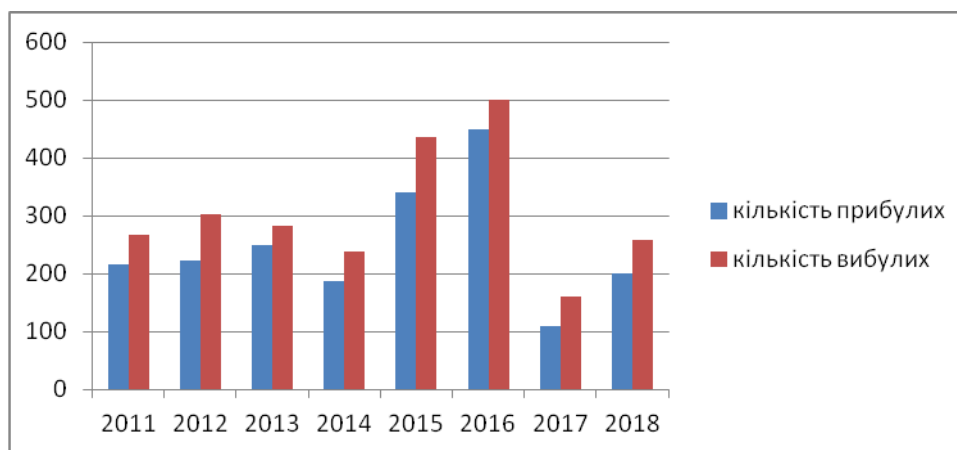

Рисунок 1. Динаміка міграції населення по Білогірському району Хмельницької області

Таким чином, по Білогірській ОТГ в результаті міграційних переміщень змінюється не тільки статево-віковий склад, але й професійна структура населення, освітній рівень тощо. Це може призводити до появи проблем ефективності використання робочої сили та залучення населення до реалізації інвестиційних проектів. Наприклад, скорочення частки молоді серед

¹ Офіційний сайт Головного управління статистики в Хмельницькій області

усього населення може стати причиною зменшення трудового потенціалу ОТГ. Адже людям віком від 40 років набагато важче знайти роботу через вікову дискримінацію, що може бути присутня на ринку праці. Старшим за віком також складно опанувати нові знання, технології, змінювати компетенції, пристосовуватися до вимог роботодавців. Зменшення населення внаслідок міграції ускладнює інвестиційну привабливість території, оскільки інвестори, особливо іноземні – не бачать перспектив¹.

Можна зробити висновок, що міграційні переміщення зменшують інвестиційну привабливість територій, трудовий потенціал і перешкоджають сталому розвитку ОТГ. Отже, необхідно звернути увагу на створення сприятливого клімату, створення робочих місць, повернення молоді в сільську місцевість. Такі зміни будуть позитивними і для залучення інвестицій в ОТГ.

УДК 332+330.15
JEL O13; P28; Q56

ФОРМУВАННЯ ПЛАТФОРМИ СИСТЕМНИХ ВЗАЄМОДІЙ ЗЕМЕЛЬНОРЕСУРСНОГО ТА РИНКОВОГО ЦИКЛІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Третяк Н.А.,

кандидат економічних наук,

Сакаль О.В.,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

Загальновідомою категорією ринкових циклів у новітніх умовах господарювання відповідно до прогресивних еколого-економічних концепцій доповнюють таким інструментом як трансформація розуміння природного ресурсу, оскільки ресурс – не тільки система споживчих цінностей, а й точка концентрації інших важливих особливостей². Якщо індустріальне суспільство орієнтувалося на використання звичайних (споживчих) характеристик природного ресурсу, то в епоху становлення постіндустріальної формації необхідно зміщувати акценти на нові особливості. Це дасть можливість зменшити пресинг на нього шляхом використання (вивільнення) інших функцій ресурсу. Наприклад, одне із винятково важливих місць в життєдіяльності нашої та будь-якої країни займає земля як сукупний природний ресурс. Однак, специфічність землі полягає і в тому, що вона виступає одночасно в декількох іпостасях³: земля – територія країни, головна державоутворююча складова (національна безпека); земля – всезагальний просторовий базис, що постійно підтримується за рахунок певного співвідношення категорій земель та типів землекористування (просторова безпека); земля – головний засіб виробництва в сільському і лісовому господарстві (продовольча безпека); земля – основний компонент природи (екологічна безпека); земля – фундамент водних, мінеральних, лісних, рекреаційних і інших ресурсів (економічна безпека).

Багатофункціональне використання землі визначає складність управління цим ресурсом, яке у контексті міжнародної безпеки на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівні повинно бути спрямованим на забезпечення еколого-безпечного та економічно-ефективного землекористування з метою гармонізації життєдіяльності суспільства та навколишнього природного середовища. Вирішенням якої вбачаємо у формуванні платформи системних взаємодій державних і громадських інститутів, з метою збалансування різних інтересів. Оскільки

¹ Olha Dupliak, Olena Ovchynnikova and Oksana Zamazii. Predicting the number of public projects in the region as an indicator of economic stability / The 8th International Conference on Monitoring, Modeling & Management of Emergent Economy (M3E2 2019)

² Хвесик, М., Сундук, А. (2017). Доки не пізно... (економіка – екологія – людина). *Дзеркало тижня*, 41. Режим доступу: https://dt.ua/ECOLOGU/doki-ne-pizno-ekonomika-ekologiya-lyudina-259082_.html

³ Третяк, А., Третяк, В., Третяк, Н. (2017). *Земельна реформа в Україні: тенденції, наслідки у контексті якості життя і безпеки населення*. Херсон : Гринь Д.С.

тенденції розвитку, які відбуваються в світі відкривають все більше способів до швидкого та ефективного формування системних взаємодій, шляхом використання нової інфраструктури ринку, яка отримала назву «бізнес-платформа».

Розвиток багатосторонніх бізнес-платформ є наслідком змін не тільки у системах виробництва, споживання, транспортування, постачання, а й в будь-якій галузі економіки та суспільства в цілому: від аграрної, лісової до освіти, охорони здоров'я та державного управління. В основі таких бізнес-платформи лежить використання системи, що покликані об'єднувати суб'єктів, яких раніше неможливо було поєднати, та надавати їм інструменти для спільного формування взаємодій. В умовах децентралізації влади платформа земельноресурсного і ринкового циклу матимуть величезний вплив на розвиток різних ринків, зокрема у контексті сталого розвитку.

На недостатності суто ринкових заходів і необхідності державного регулювання еколого-економічних взаємодій особливо акцентував академік М. М. Моїсєєв: «Необхідна перш за все деяка нова система вимог, що обмежує ту чи іншу діяльність людей, тобто що ставить під контроль той самий ринок. Таким чином, держава і в його особі все громадянське суспільство зобов'язані ефективно втручатися в виробничу діяльність, в економічний процес ... »¹. Відмітимо, що «світ економічних систем» дуже різноманітний і включає в себе системи принаймні чотирьох типів: об'єкти, проекти, процеси і середовища. Різноманіття організаційно-технологічних, логістичних, соціальних, фінансових та інших процесів, за допомогою яких здійснюється економічна діяльність, як відомо, структурується в такий спосіб, виділяються чотири групи процесів: виробництво, споживання, розподіл і обмін², і показується, що в умовах товарного виробництва їх комбінації в різних пропорціях і поєднаннях, різної просторово-часової локалізації та реалізують економічну діяльність. Роль кожного з цих процесів на різних стадіях життєвого циклу продукції в контексті взаємодії економічних систем різних типів докладно розглянув Г. Клейнер у своїх дослідженнях³. Для подальшого аналізу інтересів щодо земельних ресурсів представляє системна інтерпретація цих процесів в термінах. Використання: створення економічних благ у вигляді продукції (товарів), послуг, робіт і транспортування їх за межі простору, займаного системою-виробником. Товарне виробництво можливо лише в умовах обмеженого займаного виробником простору (землекористування). Такою властивістю володіють системи об'єктного і проектного типів. Споживання: забезпечує відтворення системи-споживача в часі. Реалізується системами середовищного і об'єктного типу. Розподіл: подолання просторової обмеженості, поширення, підтримка процесу освоєння простору. Реалізується системами середовищного і процесного типів. Обмін: поява або зникнення деякого блага в даному місці за обмежений час. Реалізується системами проектного та процесного типів.

В результаті використання земельних ресурсів (землекористування в процесі якого виробляється продукція чи товари) в системних термінах можна охарактеризувати як процес, властивий системам середовищного і об'єктного типів; споживання – як процес, загальний для функціонування систем середовищного і об'єктного типів; розподіл як загальний процес для функціонування систем середовищного і процесного типів; обмін – як процес, загальний для систем проектного та процесного типів.

Таким чином, кожен економічний процес створює благо, яке А.М. Третьяком характеризується як земельне⁴. Використання землі – продукція, диференціація простору, споживання корисних властивостей землі – продовження діяльності споживача, розподіл земельних ресурсів – підтримання відповідної системи в просторі, обмін земельною власністю – динаміка економічних умов. В принципі можна говорити про узагальнення «виробничої функції» кожного економічного процесу і кожної економічної системи.

¹ Моїсєєв, Н. (1998). *Судьба цивілізації. Путь Разума*. Москва. : Изд-во МНЭПУ.

² Маркс, К., Энгельс, Ф. (1959). *Введение (Из экономических рукописей 1857-1858 годов)*. В кн. : Сочинения. Т. 12. Москва. : Изд-во политической литературы.

³ Клейнер, Г. (2010). Развитие теории экономических систем и ее применение в корпоративном и стратегическом управлении. – Режим доступу: <http://kleiner.ru/wp-content/uploads/2014/09/preprint-2010.pdf>.

⁴ Третьяк, А. (2011). *Земельний капіталб теоретико-методологічні основи формування та функціонування*. Львів : СПОЛОМ.

Принципова відмінність у функціях різних економічних систем пов'язано з різницею в інтенсивності участі системи в реалізації економічних процесів використання, споживання, розподілу та обміну. У своєму дослідженні Г. Клейнором обґрунтовано розподіл цих базових економічних процесів між базовими типами системи (табл. 1)¹, де можна помітити, що послідовність економічних процесів «використання – споживання – розподіл – обмін» відображається в таблиці двічі: один раз в послідовності основних функцій систем, другий (із зсувом на одну позицію) – в послідовності додаткових функцій.

Таблиця 1

Розподіл базових економічних процесів між системами різних типів		
Тип системи	Основна функція	Додаткова функція
Об'єктна	Використання (землекористування)	Споживання
Середовища	Споживання	Розподіл
Процеси	Розподіл	Обмін
Проектна	Обмін	Використання (землекористування)

У контексті нашого дослідження правомірно тлумачити земельноресурсний цикл розвитку як трансформацію земельних відносин, як складової суспільних відносин, щодо використання, охорони і відтворення земельних ресурсів відповідно до соціально-економічних умов у певний проміжок суспільного розвитку. В сучасних умовах господарювання за ustalених суспільних відносин щодо землекористування не достатньо генерується відповідна потенційна додана вартість, а процеси використання, охорони, відтворення земельних ресурсів супроводжуються значними трансакційними витратами. Саме платформна бізнес-модель може дати можливість сформуванню бажаних, позитивних системних взаємодій земельноресурсного і ринкового циклу. Оскільки концепція платформи системних взаємодій земельноресурсного та ринкового циклів розвитку на загальнодержавному рівні дає можливість забезпечити єдність мети, функцій та відповідних принципів функціонування платформи. Зміст концепції полягає в забезпеченні інтеграції знань щодо земельноресурсного та ринкового циклів розвитку, стимулювання генерації нових ідей (цілей, стратегій, інструментів, критеріїв тощо), адаптації до сучасних динамічно змінних умов як життєдіяльності, так і господарювання. Критерієм ефективності такої платформи є її максимальна простота, доступність і дієвість для усіх учасників та стейкхолдерів.

Роль уряду, інституції, інших непрямих драйверів у циклах розвитку полягає у їх непрямій дії, тобто створенні відповідного середовища всередині платформи, яке сприятиме вирішенню завдань і досягненню мети системних взаємодій. Непрямі драйвери також покликані сприяти подоланню платформних неузгодженостей інституціонального характеру, зокрема, імплементації міжнародних економічних і природоохоронних зобов'язань, динаміки нормативно-правового забезпечення економічних відносин у земельноресурсній сфері, інших природно-ресурсних і дотичних до них, охороні навколишнього природного середовища. До інших непрямих драйверів розвитку відносимо також відносини власності на землю та інші природні ресурси, законодавчо регламентовані зміст постійного та тимчасового користування, права й обов'язки землекористувачів, державного регулювання та управління у сфері земельних відносин.

¹ Клейнер, Г. (2010). Развитие теории экономических систем и ее применение в корпоративном и стратегическом управлении. – Режим доступа: <http://kleiner.ru/wp-content/uploads/2014/09/preprint-2010.pdf>.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ВТРАТ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ВОДИ ІЗ ПОЗИЦІЙ СТАЛОГО ПРИРОДОГОСПОДАРЮВАННЯ

Колмакова В. М.

к.е.н., с.н.с.,

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» (м. Київ, Україна)

Постановка проблеми. У Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» зазначено, що «метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем»¹. У цьому сенсі визначення екологічних пріоритетів формування та реалізації державної природоохоронної політики на державному та регіональному рівнях із позицій екосистемного підходу є надзвичайно актуальним завданням. Сучасний світовий досвід також доводить значущість екосистемного підходу та нагальну необхідність включення екосистемної продукції та послуг у систему економічних відносин. Зокрема, застосування екосистемного підходу у процесі формування системи інтегрованого управління водними ресурсами дає можливість розглядати як єдине ціле водний об'єкт, його водозабір із навколишнім середовищем, діяльність із планування й раціонального використання водних ресурсів з урахуванням підтримки їх у стійкому стані.

Виклад основного матеріалу. За умов поглиблення процесів децентралізації в управлінні актуалізується пошук нових форм забезпечення сталого розвитку, а саме врахування результатів оцінювання збитків від втрати екосистемних послуг. Проте сучасна методологія оцінювання збитків від негативних наслідків господарської діяльності не розглядає комплексно й системно збитки, які формуються на різних рівнях просторових утворень та не враховує опосередковані втрати, що впливають на погіршення умов життєдіяльності населення.

Наразі в Україні, як і у більшості країн Східної Європи, режим екологічної відповідальності за негативні наслідки господарської діяльності традиційно зосереджено на оцінці фактичного економічного збитку з метою нарахування й стягнення його грошового відшкодування державі (що практично є санкцією), тоді як, на відміну, в країнах ЄС – на усуненні шкоди чи обмеженні її наслідків із метою попередження можливих подальших збитків. Світова спільнота значну увагу приділяє питанням визначення економічної ролі екосистем як структурних одиниць природного капіталу. У цьому сенсі величина економічного збитку є прямо пропорційною величині вартості втрачених елементів чи послуг екосистеми.

Аналітична оцінка водної екосистеми як різновиду природного капіталу під кутом зору сучасної міжнародної класифікації екосистемних послуг (ecosystem services) свідчить, що екосистемні послуги води входять у всі чотири групи екосистемних послуг: *ресурсні (забезпечуючі)* послуги, які мають ринкову оцінку й ціну (вони найбільше піддаються оцінюванню, що й сприяло розробленню низки чинних методик із оцінювання збитків від забруднення водних ресурсів); *регулюючі* (наприклад, водорегулююча функція боліт; запобігання повенням); *культурні та підтримуючі* екосистемні послуг.

Огляд сучасного міжнародного досвіду показує, що теорію екосистемного оцінювання збитків від забруднення водних ресурсів (за екосистемними об'єктами втрат) доцільно розвивати в

¹ Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>

трьох напрямках: по-перше, через теорію втрат екосистемних послуг, в основу якої закладено недоотримання вигод чи втрат від водної екосистеми; по-друге, враховуючи екологічний ризик; по-третє, теорію деградації водної екосистеми¹.

Економічну оцінку втрат екосистемної послуги води доцільно представити алгоритмом, який включає чотири послідовні етапи:

- ідентифікація послуги водної екосистеми;
- визначення її економічної цінності;
- визначення одержувача вигод/втрат від послуги;
- формування механізму платежів (компенсації) за втрату екопослуги.

Отже, при оцінюванні економічного збитку від забруднення водних ресурсів необхідно враховувати наступні складові:

$$Z = B + B_v + B_d + B_r + B_z, (1), \text{ де}$$

B – витрати на зменшення забруднення водних ресурсів;

B_v – витрати на відновлення водної екосистеми;

B_d – додаткові витрати, пов'язані зі змінами якості води;

B_r – витрати на компенсацію ризику для здоров'я людей;

B_z – витрати на заміщення втраченої частини екосистемних послуг води

При цьому необхідно акцентувати увагу на особливостях оцінювання втрат екосистемної послуги води: вигоди /втрати, що надходять від конкретної водної екосистеми, можуть розповсюджуватися на значній території й розподіляються нерівномірно. Насамперед, це стосується річкових систем і прояву збитків, тобто втрати вигод «вниз за течією». Тому під кутом зору інтегрованого управління водними ресурсами необхідно розробити та посилити додаткові елементи ефективного просторового управління, зокрема «правила гри» для водокористувачів в умовах ринку. У цьому сенсі серед сучасних методів оцінки відновлюваних (компенсаційних) заходів втрачених екосистемних послуг (ресурси за ресурси, послуги за послуги, вартість за вартість) найбільш перспективним може бути метод відновної вартості, що передбачає компенсацію відновлення водної екосистеми до початкового стану, в якому вона перебувала до нанесення шкоди. Проте у кожному конкретному випадку оцінювання шкоди водній екосистемі мають бути задіяні такі методи, які обираються залежно від поставленої мети. Значний господарський ефект можна досягти за рахунок комбінаторики методів визначення збитків у рамках сучасних форм публічно-приватного партнерства. Тобто публічно-приватне партнерство у цій сфері може стати одним із ефективних засобів залучення коштів у спільні екологічні проекти державного та приватного секторів із метою компенсації втрачених екосистемних послуг водної екосистеми за рахунок її відновлення до початкового стану.

Висновки. Сьогодні в Україні процес економічної оцінки екосистемних послуг води та економічного збитку від їх погіршення/знищення ще знаходиться на стадії усвідомлення. Проте можна стверджувати, що поступова зміна традиційних базових орієнтирів на екосистемні сприятиме не лише виявленню прихованих системних організаційно-управлінських рішень (можливостей) на різних просторових рівнях, але й економічному обґрунтуванню доцільності залучення додаткових інвестицій у збереження водних екосистем, що значно вигідніше, ніж витрати на їх відновлення. Отже, у процесі децентралізації влади від уміння правильно розпоряджатися природними ресурсами як активами просторового розвитку, що можуть забезпечити приток додаткових інвестицій, залежить не лише економічна, але й соціальна складова сталого просторового розвитку на всіх рівнях, тобто підвищення рівня добробуту й якості життя населення.

¹ Колмакова В.М. Економічна складова втрат екосистемних послуг/ В.М.Колмакова, І.В. Патока //«Бізнес, економіка, сталий розвиток, лідерство та інновації». – 2019. – № 2. – С. 31-40.

ACCESSIBLE TOURISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Senkiv M. I.

Candidate of Geographical Sciences,
Lviv Polytechnic National University

With currently 1.2 billion tourists crossing borders each year, tourism has a profound and wide-ranging impact on societies, the environment and the economy. Representing 10% of world GDP, 1 in 10 jobs and 7% of global exports, tourism has a decisive role to play in the achievement of the 2030 Agenda. The sector is mentioned in, and must deliver on, three of the 17 SDGs, namely SDG 8 on “Decent Work and Economic Growth”, SDG 12 on “Responsible Consumption and Production” and SDG 14 on “Life below Water”. Yet, given the multitude of links it has with other sectors and industries along its vast value chain, it can in fact accelerate progress towards all 17 SDGs. It can help build a new culture of sustainability and peace¹.

SDG 1 – No poverty. As one of the largest and fastest growing economic sectors in the world, tourism is well-positioned to foster economic growth and development at all levels and provide income through job creation. Sustainable tourism development, and its impact at community level, can be linked with national poverty reduction goals, those related to promoting entrepreneurship and small businesses, and empowering less favored groups, particularly youth and women.

SDG 2 – Zero hunger. Tourism can spur sustainable agriculture by promoting the production and supplies to hotels, and sales of local products to tourists. Agro-tourism can generate additional income while enhancing the value of the tourism experience.

SDG 3 – Good health and well-being. Tax income generated from tourism can be reinvested in healthcare and services, improving maternal health, reduce child mortality and preventing diseases. Visitors fees collected in protected areas can as well contribute to health services.

SDG 4 – Quality education. Tourism has the potential to promote inclusiveness. A skilful work force is crucial for tourism to prosper. The tourism sector provides opportunities for direct and indirect jobs for youth, women, and those with special needs, who should benefit through educational means.

SDG 5 – Gender equality. Tourism can empower women, particularly through the provision of direct jobs and income-generation in tourism and hospitality related enterprises. Tourism can be a tool for women to become fully engaged and lead in ever aspect of society.

SDG 6 – Clean water and sanitation. Tourism investment requirement for providing utilities can play a critical role in achieving water access and security, as well as hygiene and sanitation for all. The efficient use of water in tourism, pollution control and technology efficiency can be key to safeguarding our most precious resource.

SDG 7 – Affordable and clean energy. As a sector, which is energy intensive, tourism can accelerate the shift towards increased renewable energy shares in the global energy mix. By promoting investments in clean energy sources, tourism can help to reduce green house gases, mitigate climate change and contribute to access of energy for all.

SDG 8 – Decent work and economic growth. Tourism, as services trade, is one of the top four export earners globally, currently providing one in ten jobs worldwide. Decent work opportunities in tourism, particularly for youth and women, and policies that favour better diversification through tourism value chains can enhance tourism positive socio-economic impacts.

SDG 9 – Industry, innovation and infrastructure. Tourism development relies on good public and private infrastructure. The sector can influence public policy for infrastructure upgrade and retrofit, making them more sustainable, innovative and resource-efficient and moving towards low carbon growth, thus attracting tourists and other sources of foreign investment.

¹ World Tourism Organization and United Nations Development Programme (2017), *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030*, UNWTO, Madrid.

SDG 10 – Reduced inequalities. Tourism development relies on good public and private infrastructure. The sector can influence public policy for infrastructure upgrade and retrofit, making them more sustainable, innovative and resource-efficient and moving towards low carbon growth, thus attracting tourists and other sources of foreign investment.

SDG 11 – Sustainable cities and communities. Tourism can advance urban infrastructure and accessibility, promote regeneration and preserve cultural and natural heritage, assets on which tourism depends. Investment in green infrastructure (more efficient transport, reduced air pollution) should result in smarter and greener cities for, not only residents but also tourists.

SDG 12 – Responsible consumption and production. The tourism sector needs to adopt sustainable consumption and production modes, accelerating the shift towards sustainability. Tools to monitor sustainable development impacts for tourism including for energy, water, waste, biodiversity and job creation will result in enhanced economic, social and environmental outcomes.

SDG 13 – Climate action. Tourism contributes to and is affected by climate change. Tourism stakeholders should play a leading role in the global response to climate change. By reducing its carbon footprint, in the transport and accommodation sector, tourism can benefit from low carbon growth and help tackle one of the most pressing challenges of our time.

SDG 14 – Life below water. Coastal and maritime tourism rely on healthy marine ecosystems. Tourism development must be a part of Integrated Coastal Zone Management in order to help conserve and preserve fragile marine ecosystems and serve as a vehicle to promote a blue economy, contributing to the sustainable use of marine resources.

SDG 15 – Life on land. Rich biodiversity and natural heritage are often the main reasons why tourists visit a destination. Tourism can play a major role if sustainably managed in fragile zones, not only in conserving and preserving biodiversity, but also in generating revenue as an alternative livelihood to local communities.

SDG 16 – Peace, justice and strong institutions. As tourism revolves around billions of encounters between people of diverse cultural backgrounds, the sector can foster multicultural and inter-faith tolerance and understanding, laying the foundation for more peaceful societies. Tourism, which benefits and engages local communities, can also consolidate peace in post-conflict societies.

SDG 17 – Partnerships for the goals. Due to its cross-sectoral nature, tourism has the ability to strengthen private/public partnerships and engage multiple stakeholders – international, national, regional and local – to work together to achieve the SDGs and other common goals. Public policy and innovative financing are at the core for achieving the 2030 Agenda¹.

Policymakers, business leaders, scholars, civil society and travellers themselves should stand ready to act together and deliver on the vital tenets of sustainable development. Policymakers have an opportunity to use tourism's power to provide long-lasting benefits to countries and their people, while traditional and non-traditional donors have the opportunity to invest in tourism to drive positive development outcomes. As per the private sector, which is the key player in tourism, it is beginning to recognize that the SDGs offer true business opportunities as sustainable business operations can spur competitiveness and increase profit.

Few tourism policymakers in both developed and developing countries seem to be currently involved in national SDG planning, which leads to missed opportunities. Their involvement in institutional mechanisms for the SDGs, as well as their active participation in the formulation of national policies, strategies, action plans and processes is fundamental. Tourism policymakers must also strengthen their dialogue with other line ministries, the private sector and other relevant tourism stakeholders to take advantage of tourism's interlinkages with, and impacts on, other sectors and industries. Similarly, addressing the challenges and threats of tourism requires integrated policies that fully take into account tourism's cross-cutting impacts on the SDGs.

The tourism private sector can contribute to all 17 SDGs. Private sector activities relate mostly to SDGs 12, 13, 1, 4, and 8, on “Responsible Consumption and Production”, “Climate Action”, “No Poverty”, “Quality Education” and “Decent Work and Economic Growth”, respectively. More

¹ UNWTO, Tourism for SDGs (online), available at: <http://tourism4sdgs.org/the-platform/>

importantly, some tourism companies recognize that aligning business goals with the SDGs can bring about greater efficiencies, cost savings and competitiveness while enhancing their social license to operate.

Accessibility is a central element of any responsible and sustainable development policy. It is both a human rights imperative, as well as an exceptional business opportunity. In this context, accessible tourism does not only benefit persons with disabilities, it benefits all of society. To ensure that accessible tourism is developed in a sustainable manner requires that tourist destinations go beyond ad hoc services to adopting the principle of universal design, ensuring that all persons, regardless of their physical or cognitive needs, are able to use and enjoy the available amenities in an equitable and sustainable manner. This approach foregoes preferential or segregated treatment of differently abled constituents to permitting uninhibited use of facilities and services by all, at any time, to equitable effect.

Accessible tourism enables all people to participate in and enjoy tourism experiences. More people have access needs, whether or not related to a physical condition. For example, older and less mobile people have access needs, which can become a huge obstacle when traveling or touring. Thus, accessible tourism is the ongoing endeavour to ensure tourist destinations, products and services are accessible to all people, regardless of their physical limitations, disabilities or age. This includes publicly and privately owned tourist locations, facilities and services.

Accessible tourism involves a collaborative process among all stakeholders, Governments, international agencies, tour-operators and end-users, including persons with disabilities and their organizations. A successful tourism product requires effective partnerships and cooperation across many sectors at the national, regional and international levels. From idea to implementation, a single destination visit normally involves many factors, including accessing information, long-distance travel of various sorts, local transportation, accommodation, shopping, and dining. The impact of accessible tourism thus goes beyond the tourist beneficiaries to the wider society, engraining accessibility into the social and economic values of society¹.

There are three elements within the tourism sector, i.e. accommodation facilities, restaurants and tour operators with sustainability applications, which also serve disabled people. Supply, demand and intermediary (tour operators) elements have a close cooperation within this model. Customers are not alone and mostly with a companion person and they have different expectations from their holidays. These must be distinguished from the beginning. Disabled people can be introvert or extrovert as other holidaymakers but they need more attention and motivation to plan their holidays. Their feelings must be taken into account more than those of other holidaymakers. Collaboration between tour operators and specialized-NGOs can help disabled people to organize their holidays with accurate information. Tour operators can play a dual role as part of strategic marketing. Firstly, they can interact with governments/intergovernmental organizations/NGOs and secondly they prepare indicators, legislations and regulations for accessible tourism. After all, they can share results as part of product development. These can be offered to disabled people as tour packages.

The sustainability concept, which is becoming more important day by day all over the world, was developed as a result of the increasing number of adverse effects in developing areas. This concept requires taking environmental and social impact of development into consideration as well as economic impact. Sustainability's relationship with the tourism sector can be widened and this has a great potential to create accessible destination experience².

¹ United Nations, Promoting accessible tourism for all (online), available at: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/issues/promoting-accessible-tourism-for-all.html>

² N. Polat, E. Hermans, Model proposed for sustainable accessible tourism (online), available at: https://www.researchgate.net/publication/311527490_A_model_proposed_for_sustainable_accessible_tourism_SAT

АСИМІЛЯЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОВКІЛЛЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Кузьменко М. В.,
аспірантка,

Національний університет «Києво-Могилянська академія

Визначення асиміляційного потенціалу довкілля є важливою частиною формування засад сталого розвитку економіки та суспільства при формуванні стратегічних документів, планів, проектів, програм для територій.

На сьогоднішній день перевищення антропогенного впливу над асиміляційним потенціалом довкілля продовжує збільшуватись, прояв чого спостерігається у постійному накопиченні відходів, забруднюючих речовин в ґрунті, атмосфері, гідросфері. Такі наслідки становлять неабияку загрозу для сталого розвитку країн світу. Збільшення суперечностей між економічним розвитком і екологічними можливостями та неефективність економічних механізмів економіки раціонально використовувати природний капітал зумовлює поглиблене вивчення взаємозв'язків між економічним розвитком та перспективами стану природного середовища. Зокрема, визначення величини асиміляційного потенціалу та розкриття його зв'язку з економічним розвитком може стати вирішенням проблеми протиріччя між соціально-економічним розвитком та охороною довкілля. На часі розробка та обґрунтування наукового дослідження з визначенням загальнонаукових та методичних підходів до параметризації асиміляційного потенціалу довкілля і відповідної еколого-економічної оцінки.

В останні десятиліття питання екологічної стійкості (рівноваги) та меж екологічної ємності екосистем стало одним з найактуальніших в екологічних дослідженнях. А поняття асиміляційного потенціалу має багато сфер застосування. Такі дослідники як А. В. Кокін (2005)¹, А. А. Голуб, О. Б. Струкова (2001)², описували поняття асиміляційної здатності довкілля з точки зору різних підходів. Тому, насамперед, поняття потребує уточнення. Пропонується розглядати асиміляційний потенціал навколишнього природного середовища як здатність певної території або акваторії розкласти природні чи антропогенні речовини (викиди, скиди, відходи) та знешкоджувати їх негативний вплив наступних циклах біотичного кругообігу, при цьому не зазнаючи саморуйнування.

Аналізуючи закордонні джерела літератури, встановлено, що поняття екологічної ємності середовища («ecological carrying capacity») стосується поширення популяцій та визначається як «максимальний розмір популяції виду, який навколишнє середовище може витримати нескінченно» (Wang, 2010)³.

В пострадянській літературі існує чимало визначень екологічної ємності довкілля, і відповідно до визначення дослідники використовують різні методики її розрахунку. Так, в багатьох роботах під екологічною ємністю розуміється максимальний антропогенний вплив на екосистеми, при цьому не враховується фактор відтворення екосистемою основних компонентів навколишнього природного середовища. Загалом, під максимальним техногенним навантаженням на природу розглядають екологічну техноємність території. В більшості робіт під екологічною ємністю розуміється господарська ємність екосистем певних регіонів.

Механізм формування та використання асиміляційної здатності складний, тому доцільніше досліджувати з точки зору підходів екологічної ємності території та методу визначення стійкості природного середовища з поправкою лише на поняття «стійкості». Вважаємо більш доцільним використання поняття «потенціал стійкості» як характеристику його величини.

¹ Кокін А. В. (2005). *Ассимиляционный потенциал биосферы*. Ростов-на-Дону: СКАСГ.

² Голуб А. А., Струкова Е. Б. *Экономика природных ресурсов: учеб. пособие для вузов*. Москва : Экономика.

³ Wang X. (2010). Research review of the ecological carrying capacity. *Journal of sustainable development*, 3, 263.

Найбільш доцільними для оцінки формування асиміляційної здатності довкілля є метод розрахунку екологічної ємності території відповідно до сфер прояву техногенного впливу на природу (повітря, вода, поверхня землі) та бальний метод оцінки. Основною ж проблемою використання методів прямого та непрямого ринкового оцінювання при економічній оцінці асиміляційного потенціалу є те, що асиміляційна здатність довкілля багатокomпонентний та складний показник. Отже, на сьогоднішній день існує необхідність у розробці більш загального методу економічної оцінки асиміляційного потенціалу, який би враховував складники та механізм його формування.

Дослідження варто проводити у відповідності до наступних блоків.

Блок 1. Аналіз механізму формування та використання асиміляційного потенціалу біосфери.

При оцінці саме формування асиміляційного потенціалу найбільш важливу та вирішальну роль грає фактор стійкості середовища. Стійкість різних видів ландшафтних угруповань значно відрізняється між собою. І головним чином ця стійкість залежить від швидкості, інтенсивності і характеру перетворень природного ландшафту. І оскільки існують різні типи ландшафтів, їх стійкість до зовнішнього антропогенного впливу також буде різною.

Тобто для інтегральної екологічної оцінки формування асиміляційного потенціалу довкілля враховуватиметься тип ландшафтної структури, площа цього ландшафту, показник стійкості території окремо для кожного з основних компонентів природного середовища.

Блок 2. Економічна оцінка асиміляційного потенціалу довкілля

Розглядаючи асиміляційний потенціал як екосистемну послугу, для його економічної оцінки можна використовувати методи непрямого ринкового оцінювання. Проте якщо говорити про метод економічної оцінки асиміляційного потенціалу довкілля, який би враховував складники та механізм його формування, то варто надати вартісну оцінку асиміляційного потенціалу для продуктивних сил певного регіону. Вважаємо перспективним метод розрахунку економічної ефективності використання території по регіонам на основі показників валового регіонального продукту з урахуванням інтегральних показників асиміляційного потенціалу, показників лісистості та показників природо-заповідного фонду областей.

Блок 3. Характеристика напрямів практичного використання аналізу асиміляційного потенціалу довкілля.

Еколого-економічна оцінка асиміляційного потенціалу представляє напрям розроблення альтернативної системи екологічного управління, яка б враховувала не лише кількісно-якісні параметри природно-ресурсного потенціалу, а ще й була б направлена на нарощення асиміляційних можливостей.

Розкриття взаємозв'язку між економічними процесами та природним асиміляційним потенціалом є важливою складовою у процесі розробки варіантів управлінських рішень з врахуванням вимог сталого розвитку. Еколого-економічна оцінка асиміляційного потенціалу довкілля дозволяє визначити вартість відновлення природного потенціалу самоочищення для регіональної економіки. Відповідно, маючи дані стану асиміляційної здатності довкілля та її вартісну оцінку, стає можливим розробка принципів ефективнішої екологічної політики та підходів управління в сфері охорони довкілля.

УДК 502.33 : 502.58

JEL: Q01, Q51, Q53, Q57

ВРАЗЛИВІСТЬ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ДО НАДЗВИЧАЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Бичкова Ю.В.

аспірантка, Національний Університет «Києво-Могилянська Академія»

Глобальні світові тенденції зростання надзвичайних екологічних ситуацій, техногенного та природного характеру, та пов'язаних із ними втрат є викликом для суспільства, незважаючи на його розвиток та технологічні досягнення. Міжнародний та національний досвід управління

надзвичайним екологічними ситуаціями розглянуто в дослідженнях А.Б.Качинського (2001)¹, Б.М.Данилишина, А.В.Степаненко, Є.В.Хлобистова, С.М.Волошина, Л.В.Жарової (2010)², С.Г.Сосюри (2009)³ та ін.

Збереження навколишнього природного середовища та безпечні умови функціонування суспільства також є одним із пріоритетів української екологічної політики. Для досягнення задач, сформованих у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року», є актуальним економічно оцінити вартість біорізноманіття.

Варто зазначити, що в міжнародній практиці поки що не існує єдиного методологічного і методичного підходу до оцінки вразливості біорізноманіття до надзвичайних екологічних ситуацій. Вивчення надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження має фрагментарний підхід, не існує чіткої визначеності щодо розділення на категорії, що ускладнює гармонізацію практики оцінювання наслідків від надзвичайних ситуацій різних країн, прийняття рішень та проведення запобіжних робіт.

Наразі рівень екологічної безпеки певного регіону України можливо комплексно оцінити за такими показниками, як:

- Загибель населення протягом року від надзвичайних ситуацій;
- Виникнення матеріальних збитків протягом року від надзвичайних ситуацій;
- Кількість викидів шкідливих речовин у атмосферне повітря протягом року на одиницю населення;
- Кількість утворених відходів протягом року на одиницю населення;
- Відтворення лісових насаджень протягом року на одиницю населення;
- Показник смертності населення протягом року на 100000 осіб. («Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України», 2010)⁴

Отже, наразі існує необхідність у розробці загального методичного підходу до оцінки вразливості біорізноманіття до надзвичайних екологічних ситуацій, а також комплексно оцінити економічні втрати, що виникають при провадженні надзвичайних ситуацій та їх впливі на біорізноманіття.

Визначити вразливість біорізноманіття до надзвичайних екологічних ситуацій можна за допомогою трьох дослідницьких блоків.

Блок 1. Аналіз формування вразливості біорізноманіття

Стійкість біологічної системи визначається кількістю видів, що в ній знаходяться. Будь-який вплив призводить до певних наслідків, а саме, до зміни видового та кількісного стану флори та фауни у такій системі. В свою чергу поняття вразливість визначається, як чутливість населення та/або територій до впливу надзвичайних екологічних ситуацій, що проявляється такими факторами, як загибель людей, вплив на здоров'я населення (частка постраждалих), втрата біорізноманіття та якісних характеристик територій.

Для аналізу та оцінки ступеню вразливості біорізноманіття під дією надзвичайних ситуацій варто розглядати ряд факторів, які саме і спричиняють надзвичайні ситуації. До таких факторів можна віднести як антропогенні, так і природні чинники, наприклад, масові рубки лісів, надмірні викиди CO₂ до атмосфери, скидання твердих побутових відходів, виникнення самозаймання територій, ерозія ґрунтів.

Блок 2. Економічна оцінка біорізноманіття.

Вартісний вимір біорізноманіття можливий у аспекті його невикористання, тобто якщо певна кількість видів буде існувати. Також, у контексті комплексної оцінки, за допомогою кореляційного аналізу можливо виявити пов'язаність таких факторів, як виникнення надзвичайних екологічних ситуацій та різку зміну видового складу біорізноманіття.

Блок 3. Розробка інтегральної карти України, що ілюструє ступень вразливості біорізноманіття від

¹ Качинський А. Б. (2001). Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращання. Київ Київ: НІСД.

² Жарова Л.В., Хлобистов С.В. (2010) Інтегральна екологічна оцінка в забезпеченні сталого регіонального розвитку. *Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях. Хлобистов С.В. (ред.). (с.178-192). Сімферополь: Фенікс.*

³ Сосюра С.Г. (2009). Нормативно-правове та інституційне забезпечення державного регулювання у сфері надзвичайних екологічних ситуацій. *Механізми регулювання економіки. № 1 (39). Суми: СумДУ.*

⁴ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. № 2818-VI Додаток до Стратегії (2010)

виникнення надзвичайних екологічних ситуацій.

В результаті дослідження ефективного представлення результатів ступеню вразливості біорізноманіття регіонів України внаслідок надзвичайних ситуацій буде висвітлено на карті за допомогою програмного забезпечення QGIS.

Наявність такої карти дозволить вдосконалити процес прийняття рішень стосовно регіонального управління природоохороною діяльністю та підвищити рівень збереження біорізноманіття в Україні.

Оцінити вразливість біорізноманіття до надзвичайних екологічних ситуацій є вагомою запорукою реалізації Цілі сталого розвитку, зокрема, стосовно цілі 15.9 «До 2020 року забезпечити облік цінності екосистем і біологічного різноманіття в ході загальнонаціонального й місцевого планування та процесів розвитку, а також при розробці стратегій і планів скорочення масштабів бідності» та 15.10 «Мобілізувати і значно збільшити фінансові ресурси з усіх джерел з метою збереження та раціонального використання біологічного різноманіття та екосистем». Тому саме оцінка, параметризація та практична застосування методів визначення вразливості біорізноманіття дозволить суттєво вдосконалити наближення до реалізації Цілей сталого розвитку в Україні.

УДК 37.015.02:371.233

JEL A20, Q05

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ

Гавриленко Т.О.

магістрант 2-го року навчання

Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка

Особливістю роботи школи в нових умовах є вивчення, активне впровадження в практику роботи інноваційних педагогічних технологій, що робить школу конкурентноспроможною на ринку освітніх послуг. На сучасному етапі викладання біології бути висококваліфікованим спеціалістом неможливо без знання широкого арсеналу освітніх технологій. Адже, слово «технологія» «*techne*» у перекладі з грецької мови означає «мистецтво, майстерність, уміння». Отже, технологія - це знання про майстерність¹. У процесі написання дипломного проекту та під час експериментального підтвердження поставлених цілей ми використовуємо засоби навчання, які підвищують ефективність навчального процесу, створюють психолого – педагогічні умови, які сприяють розвитку мислення учнів, навчальних вмінь і навичок, формуванню позитивної мотивації до навчання. Розвиток навчання на сучасному етапі вимагає від учителя творчого підходу до проведення уроку, модернізації навчального процесу, використання інновацій, які урізноманітнюють навчання цікавими творчими пошуками та несподіваними відкриттями. Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з окресленої теми ми визначили, що професіоналізм викладача складають:

- базові знання;
- володіння сучасними методиками;
- організаційні здібності;
- творча особистість вчителя;
- прагнення до самовдосконалення;
- вміння бачити особистість учня;
- виховувати повагу до предмету.

Сьогодні виникла необхідність змінити традиційні системи навчання і пропонуються альтернативні. В школу стали стрімко вриватися інноваційні технології, які мені дуже подобаються. Слово «інновація» латинського походження «*innovatio*», що означає оновлення,

¹ Башинська, Т. (2007) Проектувальна діяльність— основа взаємодії вчителя та учнів. Початкова школа. (С.58—59; С59—62). Київ

зміна. Інноваційне навчання на відміну від традиційного має на меті не подання певної суми знань, а забезпечення розвитку особистості учня, тому що головною дійовою особою навчального процесу є не вчитель, а учні. Вчитель стає одним із тих, хто допомагає вчитися і сам одночасно учиться в учнів¹. Підхід до навчання передбачає опору на самостійність учнів, а навчальні досягнення оцінюються за багатьма параметрами:

- знання навчального матеріалу;
- інтелектуальний розвиток дитини;
- культура мови;
- самостійність;
- ініціатива;
- відповідальність.

Завдання сьогоdnішнього дня - створення умов, в яких кожен учень може проявити свої здібності, реалізувати творчий потенціал. Використання проектної технології передбачає добре продумане, обгрунтоване поєднання методів, форм і засобів навчання. Проект (лат. *projectus* – кинутий вперед) – передбачає розробку завдання, попередній, передбачуваний пошук відповіді на питання, шлях вирішення проблеми.

Навчальний проект – це завдання учням, сформульовані у вигляді проблеми, і їх цілеспрямована діяльність, форма організації взаємодії учнів з учителем та учнів між собою і як результат діяльності – учнівський проект, що вирішує дану проблему.

Проектна діяльність дозволяє педагогу організувати роботу з різними групами учнів, що в певному ступені визначає шляхи просування кожного учня від більш низького до більш високого рівня навчання – від репродуктивного до творчого. Проектування дозволяє формувати особистісні якості учнів, в першу чергу, вміння працювати в колективі, брати на себе і розділяти відповідальність за вибір, вирішувати питання, аналізувати результати діяльності. Дослідницька діяльність - це діяльність, пов'язана з рішенням творчого, дослідницького завдання із заздалегідь невідомим рішенням.

В ході проектно-дослідницької діяльності ефективно використовувати технологію "Навчання у співпраці": "Головна ідея навчання у співпраці - вчитися разом, а не просто щось виконувати разом! Практика показує, що разом навчатися не тільки легше і цікавіше, але і значно ефективніше"². На наш погляд, метод проектів реалізує головний зміст і призначення навчання – створює умови для співробітництва вчителя та учнів і тим самим допомагає учню проявити свої здібності. Використання проектної технології вимагає від вчителя серйозної підготовчої роботи. Використовуючи проектну технологію в своїй роботі, пріоритетним ставлю процес пізнання, для того, щоб підготувати учня, здатного адаптуватись до різноманітних життєвих ситуацій, самостійно набувати різноманітні знання, вміло застосовувати їх на практиці для вирішення виникаючих проблем.

При використанні проектної технології кожен учень вчиться отримувати знання самостійно і використовувати їх для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань, оволодівши практичними вміннями дослідницької діяльності збирає необхідну інформацію, вчиться аналізувати факти, робить висновки та узагальнення. Зазвичай, кожен проект є результатом скоординованих спільних дій вчителя та учнів, тому що вчитель допомагає учням в пошуку джерел інформації і сам є джерелом інформації; координує весь процес створення проекту; підтримує і заохочує учнів, підтримуючи безперервний зворотний зв'язок.

¹ Галицький, О. (2007) Навчемо і виховуємо Проектна діяльність у школі. Київ. Шкільний світ (С. 79- 86)

² Бех, І.Д. (2008) Особистісно зорієнтоване виховання. Київ. ІЗІН

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Пархоменко В.М.
магістрант 2-го року навчання
Глухівського національного
педагогічного університету ім. О. Довженка

Закономірне підвищення вимог до рівня і якості освіти спонукає до пошуку нових шляхів удосконалення начально-виховного процесу в закладах вищої освіти з метою допомогти кожній молодій людині знайти себе, обрати власний життєвий шлях, самореалізуватися. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначає формування інтелектуального і культурного потенціалу країни, утвердження високих загальнолюдських цінностей¹. Виховним суспільним ідеалом стає людина активна, цілеспрямована, з домінуючою творчою спрямованістю, здатна до самореалізації своїх потенцій і самоудосконалення².

Педагогічна наука і практика переконливо довели, що тільки творча особистість може виховати творчу особистість. З цього висновку випливає, що одним із найважливіших завдань вищої освіти є створення необхідних умов для підготовки майбутнього вчителя, який би володів необхідними знаннями та вміннями творчої дослідницької діяльності. Педагогічну діяльність справедливо відносять до творчого процесу, оскільки він являє собою творчий пошук оптимальних шляхів розв'язання навчально-виховних завдань.

Навчально-дослідна робота студентів – це вид творчої пізнавальної діяльності студентів, які під керівництвом викладача в межах навчального плану оволодівають методами науково-педагогічного дослідження та вміннями їх застосування, знаннями і вміннями, необхідними для самостійного проведення наукового дослідження, розвивають свої творчі здібності і якості особистості. Як підкреслює В. Сластьонін, студент повинен бути навчений умінню аналізувати і оцінювати педагогічну обстановку, стан реально існуючих соціальнопедагогічних змін, причини, умови, характер їх виникнення і розвитку, виявляти рівень навчання і виховання учнів. Тільки за цієї умови вчитель буде спроможний проектувати розвиток особистості і колективу, прогнозувати результати навчання і виховання, можливі труднощі і помилки учнів, виділяти і точно формулювати конкретну педагогічну задачу, визначати умови її вирішення, планувати свою роботу³. Суттєвий внесок у розробку проблеми підготовки майбутніх учителів до творчої діяльності зробили такі вчені, як В. Андреев, В.Бондаревський, М. Дьяченко, Л.Кандилович, Н. Кічук, Н. Кузьміна, Р.Скульський. Виконано низку досліджень, присвячених формуванню творчого потенціалу студентів, підвищенню рівня їх готовності до дослідницької педагогічної діяльності (Н. Амеліна, З. Ісаєва, О. Коржова, О.Сафроненко).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури у нашому дослідженні готовність майбутніх учителів початкових класів до науково-дослідницької діяльності тлумачимо як інтегральне особистісне утворення, яке включає спрямованість на відповідну діяльність (мотиви, потреби, інтереси, ціннісні орієнтири), професійноопераційну підструктуру (наявність спеціальних знань, умінь, навичок), самосвідомість (здатність до самоконтролю, самовдосконалення і самовизначення), комплекс індивідуально-типологічних особливостей і якостей, що забезпечують високу результативність діяльності. Саме тому у своєму дослідженні ми виокремили основні показники сформованості готовності студентів до проведення педагогічних досліджень, а саме: мотиваційний, змістовий, діяльнісний і самооцінний компоненти. Далі

¹ Балл, Г.О. (2000) Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становлення: орієнтири психологічного аналізу *Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник* (С. 221.). Київ

² Галузинський, В.М., Євтух, М.Б., Спіцин, С.С., Шалік, З.М. (2000) Місце науководослідної роботи студентів у концепції вдосконалення підготовки сучасного вчителя *Нові технології навчання* (С. 94–104). К.: НМЦВО

³ Anderson, A. (1959) Creativity and its cultivation (p.8-21.). N.Y.

коротко охарактеризуємо кожний визначений компонент: Мотиваційний компонент передбачає наявність рівня сформованості в особистості пізнавальних потреб та інтересів, а також вольових якостей, спрямованих на пошук, творчість. Змістовий – наявність дослідницьких знань і вмінь, що розглядаються крізь призму володіння знаннями основ наукових досліджень, структури та змісту різних видів наукових робіт, відповідними практичними вміннями пошуку, оброблення наукової інформації. Діяльнісний компонент передбачає використання таких критеріїв, як ініціативність, організованість, самостійність, активність, результативність. Самооцінний компонент виявляється у здатності студента до самоаналізу, самооцінювання своєї діяльності. Таким чином, формування готовності до науково-дослідницької діяльності – складний багатоаспектний процес, що залежить від комплексу чинників. Визначення її рівня доцільно здійснювати за такими критеріями: наявність інтересу та бажання здійснювати дослідницьку діяльність; оволодіння дослідницькими знаннями; сформованість дослідницьких умінь; активність і результативність; здатність до самоаналізу, самооцінювання дослідницької діяльності.

Отже, аналіз науково-педагогічних досліджень дає змогу зробити висновок, що ефективним шляхом підготовки сучасного вчителя є організація навчального процесу у вищій школі, основу якої повинна складати дослідницька діяльність. Вивчення стану проблеми в науковій літературі свідчить про те, що найбільшу увагу дослідники приділяють змісту і специфіці дослідницької діяльності в цілому. В роботах учених знайшли відображення питання формування творчої особистості вчителя, культура творчого саморозвитку, розвитку творчого потенціалу і творчої індивідуальності вчителя та методи її формування, творчого стилю та творчої активності студентів у процесі їх підготовки. Узагальнення наукового доробку з проблеми підготовки студентів до дослідницької педагогічної діяльності дало змогу розкрити її суть, яка полягає, на нашу думку, в творчому пошуку вчителем оптимальних шляхів розв'язання навчально-виховних завдань, результатом якого є новизна, оригінальність і соціальна значущість продукту цього пошуку, а також збагачення вчителя досвідом, новими знаннями і вміннями.

УДК 373.5.015.311: 502
JEL Q01, I 20

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАЛЬНИХ ПРИРОДНИЧИХ ЕКСКУРСІЙ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Пархоменко І.С.

магістрант 2-го року навчання
Глухівського національного
педагогічного університету ім. О. Довженка

Екскурсія (від латинського *excursio* – вибігаю) – це форма організації навчально-виховного процесу, яка дозволяє проводити спостереження, а також безпосередньо вивчати різноманітні об'єкти, явища і процеси в природних чи штучно створених умовах¹.

Екскурсії мають велике навчально-виховне значення. Без проведення екскурсій вивчення біології та природознавства набуває схоластичного характеру. Екскурсії цінні тим, що на відміну від уроків у класі учні можуть сприймати природу безпосередньо різними органами чуттів. Діти бачать об'єкти в природному середовищі, спостерігають взаємозв'язок рослин і ґрунту, тварин і рослин. Екскурсії розширюють кругозір учнів, розвивають спостережливість, уміння бачити те, що раніше відбувалося поза їх увагою, виробляють практичні навички та вміння.

К.Д. Ушинський писав: «Чудовий краєвид має такий великий виховний вплив на розвиток молоді душі, з яким важко змагатися впливові педагога», «... день, проведений дитиною серед гаїв і полів, вартий багатьох тижнів, проведених на навчальній лаві».

В.О. Сухомлинський писав: «Ідіть у поле, в парк, пийте з джерела думки, і ця жива вода

¹ Нарочна, Л.К. (1990) Методика викладання природознавства. Київ: Вища школа.

зробить ваших вихованців мудрими дослідниками, допитливими людьми і поетами».

Розрізняють такі види екскурсій за дидактичною метою:

1) вступні – до предмету чи певної теми; наприклад, перед вивченням певної теми (розділу);

2) поточні – під час вивчення теми;

3) узагальнюючі – після вивчення певної теми (розділу).

Виділяють також екскурсії за об'ємом матеріалу:

1) однотемні – присвячені одній темі;

2) багатотемні – розкривають декілька тем розділу або декілька розділів¹.

Перед початком нового навчального року, складаючи календарний план, вчитель, керуючись програмою, змістом матеріалу, що вивчається, та особливостями місцевості планує проведення екскурсій. У календарний план слід включити екскурсії, які пропонуються програмою.

Вчитель складає розгорнутий план-конспект екскурсії, який має таку структуру:

Тема:

Мета:

Обладнання:

Маршрут:

Хід екскурсії:

1. Організація класу.

2. Повідомлення теми, мети та завдань екскурсії.

3. Бесіда з правил техніки безпеки:

а) правила безпечної поведінки в природі;

б) правила поведінки на вулиці під час руху.

4. Шиккування учнів та рух до місця екскурсії.

5. Вступна бесіда.

Налаштування учнів на сприйняття природних об'єктів.

6. Вивчення об'єктів природи.

7. Закріплення вивченого. Бесіда, практична робота.

8. Підсумки екскурсії.

9. Шиккування учнів та рух до школи.

10. Домашнє завдання.

Ще в класі вчитель знайомить учнів з метою та завданнями екскурсії, наголошує, що саме мають дізнатися діти під час екскурсії. Обов'язковим є нагадування правил безпечної поведінки в природі².

Після бесіди вчитель вишиковує учнів по двоє, розміщує попереду та позаду колони чергових учнів з прапорцями, яких інструктує стосовно маршруту екскурсії. Вчитель рухаючись разом з колоною, займає положення ближче до її кінця, щоб тримати всіх дітей у полі зору. Підходячи до дороги, колона зупиняється, вчитель разом із черговими учнями виходить на дорогу і створюють «коридор», по якому за командою переходить клас.

На місці екскурсії вчитель розміщує учнів півколом, у центрі якого стає сам. Він налаштовує дітей на сприйняття об'єктів природи. Це можна зробити за допомогою вірша, загадок, уривку з художнього твору, опису природи та ін. Потім розглядаються основні питання екскурсії. Розпочати слід з об'єктів неживої природи, після чого звернути увагу на об'єкти живої природи, розкрити взаємозв'язки, що існують у природі, зосередити увагу дітей на проблемах охорони природи. Для закріплення можна використати бесіду, гру, практичну роботу (наприклад, збирання гербарію, насіння рослин та ін.). У кінці екскурсії робиться підсумок. Учні організовано повертаються до класу, де вчитель дає їм завдання додому. Це може бути завдання з опрацювання матеріалів екскурсії (створення гербарію, колекції насіння), написання твору за матеріалами

¹ Левчук, Н. В. (2010) Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін до діяльності в галузі екологічної освіти на засадах сталого розвитку Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка (С. 20-24.). Тернопіль

² Жарков, А. Д. (1995) Екскурсия как педагогический процесс: метод. рекомендации Москва: ЦРИБ «Турист»

екскурсії, оформлення фотозвіту, підготовка повідомлень, малюнків.

Екскурсії мають великий виховний вплив на дітей. Розкриваючи взаємозв'язки, що існують між неживою і живою природою, між об'єктами живої природи, вчитель здійснює екологічне виховання¹. Сприймання краси природи, до якого їх постійно спонукають, відчуття гармонії, її доцільності, на якій зосереджується увага учнів, сприяють розвитку естетичних почуттів, позитивних емоцій, доброти, дбайливого ставлення до всього живого. Так впроваджується естетичне та моральне виховання. Виховне значення екскурсій полягає і в тому, що спостереження і вивчення рідного краю, своєї країни викликає почуття гордості за рідну країну, її природні багатства, почуття любові до рідного краю, тобто формується почуття патріотизму. Під час екскурсій учні можуть спостерігати наслідки напруженої праці дорослих – урожай, що досягає в полі чи у саду, рослини, що прикрашають парки чи сквери. Слід зазначити, які великі зусилля докладають для цього дорослі – а це вже елементи трудового виховання. Можна запропонувати учням зробити свій посильний трудовий внесок в озеленення рідного міста чи села.

Таким чином, під час екскурсій реалізується не тільки пізнавальна чи розвиваюча мета, а й існують величезні можливості для виховання учнів.

УДК 330.3
JEL Q42, Q43, Q47

ЕНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА ГАРАНТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Бойко В.В.

кандидат економічних наук

Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»

Сучасне стале економічне зростання держави базується, зокрема, на перебудові паливно-енергетичного сектору, який має стати адаптованим до змін у глобальному середовищі, світових тенденцій споживання та використання енергетичних ресурсів і потужної хвилі науково-технологічних проривів^{2 3}. Характерними особливостями розвитку світового енергетичного сектора є наступні:

- енергія постає у формі товару, а її безпосереднє постачання – це послуга;
- активний розвиток «зеленої енергетики»: сонячної, вітрової, біогазової тощо;
- поширення на енергетичну галузь процесів смартизації, децентралізації, розбудови енергетичних хабів, зростання кількості видів енергетичних послуг, насамперед в комунальній сфері;
- розвиток високотехнологічних видів транспорту, що базується на використанні електричної енергії, як персонального і легкового так і вантажного;
- постійно зростаюча тенденція до обмеження використання органічного палива та зниження викидів шкідливих речовин при виробництві електричної енергії та використанні транспорту;
- відкриття та розробка нових за властивостями і видобутком енергетичних ресурсів і приладів: сланцевої нафти й газу, термоядерної енергії (ITER) тощо;

¹ Баюрко, Н. В. (2014) Екологізація змісту природознавства як засіб формування екологічної свідомості учнів Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. (С. 109–113). Вінниця : ТОВ Нілан

² Денисюк С.П., Таргонський В.А. (2017). Сталий розвиток енергетики України у світових вимірах. *Енергетика: економіка, технології, екологія*, 8, 7-31.

³ The Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi). (2015). Fourth «Energy Transition» Monitoring Report - Summary. The Energy of the Future. Retrieved from <https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/vierter-monitoring-bericht-energie-der-zukunft-kurzfassung.pdf?blob=publicationFile&v=16>

- розвиток інформаційної економіки та інтернету речей, нейромереж та штучного інтелекту, системи блокчейн і їх вплив на енергетику.

Перетворення глобальної енергетичної системи на комплекс функціонуючих елементів на засадах безпеки й сталості виходить за рамки власне сектора енергетики. Таке перетворення полягає у трансформації національних економік і суспільств, що підтверджено низкою документів та нормативно-правових актів, зокрема Паризькою угодою щодо клімату¹. Згідно неї перед людством постає важливе завдання утримати зростання глобальної середньої температури нижче 2°C в XXI ст. порівняно з рівнями, що фіксувались в час активного промислового розвитку.

На сьогодні багато науковців стверджує, що досягнення таких результатів технічно можливе, і при цьому економічно та екологічно більш ефективно, ніж закладені сучасні тенденції розвитку згідно більшості національних стратегій та планів дій. Відповідно, для цього світова енергетична галузь має пройти складний шлях трансформації на засадах пріоритетності безпеки і сталого розвитку. Низка системних досліджень підтверджує, що для досягнення окресленого завдання до 2050 року понад дві треті структури енергогенерації світу мають належати до низьковуглецевих², що відповідно робить використання відновлюваних джерел енергії та підвищення їх ефективності пріоритетом в питаннях забезпечення енергетичної безпеки, захисту довкілля й сталого розвитку загалом.

Підвищення енергетичної безпеки є одним із структурних елементів переходу провідних суспільств світу до сталого розвитку шляхом широкого впровадження відновлювальної енергетики, підвищення енергоефективності та зниження використання органічного палива³.

В цьому контексті на найближчі роки суспільству до 2050 р. необхідно:

- зменшити викиди парникових газів на 95%;
- підвищити частку відновлювальних джерел енергії в структурі енергогенерації до 60-70%;
- покращити енергоефективність відновлювальної енергетики в середньому до 50%, а в галузі сонячної енергетики навіть до 70%;
- прискорення державного стимулювання та розширення підтримки науково-практичних досліджень у сфері енергетики.

При цьому слід зауважити, що існує ряд техніко-економічних проблем широкого впровадження «зеленої енергетики», а саме:

- вартість, особливо щодо встановлення систем автономного енергопостачання. На сьогодні елементи живлення все ще залишаються досить вартісними у ціні, а ресурси необхідні для їх виготовлення (наприклад літій) лише за період 2015-2018 рр. зросли в ціні у рази;
- низька ефективність відновлювальної енергетики. Так на сьогодні коефіцієнт використання встановленої потужності (КВВП) для вітрових та сонячних електростанцій становить близько 40% (до прикладу КВВП на АЕС становить близько 90%, а на українських АЕС може сягати й більше 90%). Звідси виникає ще одна проблема...;
- ...неможливість використання відновлювальних джерел як ефективного рішення у галузі маневрової енергетики, а це є однією із важливих складових енергетичної безпеки держави. Особливо гостро дана проблема постала в Україні, у зв'язку з військовими діями на Донбасі, внаслідок чого наша країна втратила значні запаси енергетичних ресурсів (антрациту) для теплоелектростанцій, які були одними із основних маневрових потужностей.

Згідно світових тенденцій та стратегічних планів розвитку урядів держав, глобальний сектор електроенергетики протягом найближчих десятиліть отримає фінансування у розмірі більш ніж \$95 трлн. Загалом трансформація енергетичної системи світу у декарбонізовану потребуватиме у середньому 2% світового ВВП на рік⁴.

¹ Legislation of Ukraine. (2016). Pariz'ka uгода. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161?lang=uk

² IEA. (2017). Perspectives for the Energy Transition. Retrieved from <https://www.iea.org/publications/insights/insightpublications/PerspectivesfortheEnergyTransition.pdf>

³ Hauff, J., Bode, A., Neumann, D., Haslauer, F. (2014). Global Energy Transitions. *World Energy Council*. Retrieved from <https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2014/12/Global-Energy-Transitions-2014-EfG2014-mit-AT-Kearney.pdf>

⁴ IRENA. (2018). Global Energy Transformation: A roadmap to 2050. *International Renewable Energy Agency*. Retrieved from <https://irena.org/publications/2018/Apr/Global-Energy-Transition-A-Roadmap-to-2050>

Проте слід зазначити, що надто динамічне впровадження відновлювальної енергетики може призвести до збільшення навантаження на доквілля внаслідок зростання частки енергогенерації на ТЕС, як балансуєних джерел електроенергії. І яскравим прикладом цього може стати Україна, як держава, яка в останні роки значно наростила потужності відновлювальної енергетики. Відповідно, це може підірвати енергетичну безпеку держави та тенденцію до зростання в економіці.

За висновками фахівців об'єднана енергетична система (ОЕС) України здатна прийняти до 3000 МВт потужності відновлювальної енергетики¹. Відповідно, система залишається збалансованою, а альтернативна енергетика заміщує генерацію електроенергії на ТЕС до 6 млрд. кВт год. на рік. При цьому неконтрольоване зростання частки відновлювальної енергетики створить її надлишок в енергобалансі, що призведе до необхідності зміни структури ОЕС, а саме в контексті зменшення частки генерації на АЕС, які на сьогодні не використовуються в ролі маневрових джерел електроенергії. Відповідно, дана ситуація йтиме в розріз з курсом на декарбонізацію української енергетики і забезпечення енергетичної безпеки нашої держави.

Таким чином, на сьогодні в Україні окреслено декілька шляхів розвитку енергетичної системи²³:

1. шлях обмеження введення нових потужностей відновлювальної енергетики. Цього можна досягти наприклад знизивши ставки по зеленому тарифу, що зробить не таким вигідним інвестування в цю галузь. Дане рішення створить певний баланс в ОЕС;
2. обмеження частки АЕС, що дозволить наростити потужності відновлювальної енергетики. При цьому доведеться збільшити частку ТЕС в структурі ОЕС, з відповідними наслідками для доквілля й економіки;
3. розвиток відновлювальної енергетики та будівництво нових маневрових потужностей (наприклад ГАЕС).

На наш погляд можливий і четвертий шлях розвитку. Як відомо, ще у 2006 р. проведено дослідження режиму добового регулювання потужності на енергоблоці №2 Хмельницької АЕС. Тоді для вивчення можливості експлуатації енергоблоку в режимі маневрування було виконано значний обсяг робіт з обґрунтування безпеки й проведено низку модернізацій систем і компонентів енергоблоку. Випробування пройшли успішно.

У 2015 р., враховуючи важливість детального дослідження регламенту роботи при режимі регулювання й обґрунтування питань безпеки, було прийнято рішення про реалізацію етапів додаткової дослідної експлуатації. Нові випробування, що склалися з 21 циклу зміни потужності, показали здатність нових енергоблоків українських АЕС працювати в режимі маневрових потужностей.

Таким чином добудова третього і четвертого енергоблоків Хмельницької АЕС, а також модернізація існуючих енергоблоків на інших АЕС України з врахуванням технічних можливостей специфіки такої роботи та розширення відповідної інфраструктури дозволять українській державі знизити залежність від ТЕС, в той же час розвиваючи альтернативну енергетику.

Отже, для забезпечення відповідності критеріям сталого розвитку, українська енергетична галузь потребує значної модернізації. Насамперед це стосується розробки і впровадження нових економічних і організаційно-управлінських механізмів регулювання галузі, оновлення застарілої інфраструктури, розробки справжнього конкурентного енергоринку тощо. Це дозволить створити гнучку й багатофакторну ОЕС стійку до деструктивних зовнішніх і внутрішніх чинників, що стане гарантією екологічно-безпечного розвитку нашої держави.

¹ НЕК «Укренерго». (2019). План розвитку системи передачі на 2020-2029 роки. Retrieved from <https://ua.energy/wp-content/uploads/2019/03/Plan-rozvytku-systemy-peredachi-20-29.pdf>

² НЕК «Укренерго». (2019) Дані щодо доступності та фактичного використання генеруючих потужностей та електроустановок споживання, здатних до регулювання 2019. Retrieved from <https://ua.energy/>

³ НЕК «Укренерго». (2019). План розвитку системи передачі на 2020-2029 роки. Retrieved from <https://ua.energy/wp-content/uploads/2019/03/Plan-rozvytku-systemy-peredachi-20-29.pdf>

Наукове видання

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
Міжнародна конференція (Київ, 8 листопада 2019)

**SUSTAINABLE DEVELOPMENT AS A PLATFORM FOR UKRAINE'S EUROPIEN
INTEGRATION**

International conference (Kyiv, November 8, 2019)

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами, не обов'язково відображають позицію редакції.

Матеріали надруковано в авторській редакції.

Welcome to Ukrainian-American Concordia University!

Contact Us

8-14 Turhenevs'ka Street, room 1-4
Kyiv, 01054, Ukraine

Tel.: (+ 380 44) 236 19 16,
(+ 380 44) 236 19 49,
(+ 380 44) 486 79 74,
(+ 380 44) 486 09 35,
(+ 380 44) 486 06 66.

www.concordia.edu.ua